396

CL.

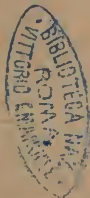
GALENI PERGAMENI DE MORBORVM ET SYMPTOMATVM differentijs & causis libri Sex,

Gulielmo Copo Basileiẽsi interprete, accurata cum vetustis codicibus collatione quamplurimis in locis diligentius quàm vnquam antehac castigati.

Præfixa sunt singulis capitibus argumenta, quibus corũ quæ tradũtur, methodus indicatur: accessit & index copiosissimus.

IN VIRTVTE · ET FORTVNA ·

LVGDVNI,

Apud Gulielmum Rouillium,

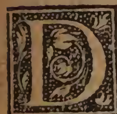
1560

12 13. A 19

397

TYPOGRAPHUS LECTORI S.

AMVS in lucem hos sex Galeni libros cura nostra multò quàm antehac emendatius excusos. Nã quæ omiserat, aut non satis expresserat exemplari mendoso vsus interpres, vir alioqui Græcæ linguæ peritissimus, ea suo loco nos inserẽda curauimus ad Græci codicis veritatem restituta, partim ex annotationibus Augustini Ricci Lucensis medici doctissimi, partim aliorum doctorum medicorum iudicio, vt Græcarum literarũ rudes, aut Græcorum librorum inopia laborãtes, verã Galeni mentẽ assequi possent. Quæ tamẽ vel ambigua erant, vel momenti nõ admodũ magni, ad margines anno-

tata reliquimus, ut suo quisque arbitrio uteretur. Ad hæc præfixa sunt singulis capitibus argumenta, quibus nō solùm methodus, sed etiam veluti bases quædā tractatiōis futuræ cōtinentur. His omnibus speramus medicinæ studiosis iuuenibus non parū utilitatis allatū iri, nosq́ apud eos magnā gratiā inituros. Quare si, quæ nos iuuādi studio fecimus, grato animo suscipi viderimus, dabimus operam, ne posthac ulli hac in parte nostra desit industria.

Vale.

CL. GALENI DE MORBORVM DIFFERENTIIS LIBER PRIMVS,

GVLIELMO COPO INTERPRETE.

Vt clarior sit sibiq; consentiēs tota tractatio Gal. veterum philosophorū methodum secutus censet primum definitione explicandam morbi naturā, vt ex qua essentiales differentiæ ducātur: deinde eius species diuisione quærendas esse. CAP. I.

Vo dilucidius intelligantur ea, quæ in hoc opere explicare decreuimus, protinus ab initio quid sit morbus definiendum est: deinde quòd in vniuersum sint primi simplicesque morbi, qui reliquorum veluti elementa quædam statuuntur: postremo eos qui ex his componuntur aggrediemur.

Essentiam morbi diuisione inuestigaturus auspicatur à notione omniũ animis impressa, ex qua primũ sanitatis, quæ morbo & natura & præstãtia prior est, deinde cõtrariorũ natura quadã morbi definitionem colligit: inde obiter morborũ simplicium indicato numero, ordine persequitur differẽtias, prius ex varia philosoporum sentẽtia distinguens, in quo genere sanitas & morbus consistãt. Nã varij varia senserunt, reiectis tamen aliorũ opinionibus, sanitatem constituit in symmetria quatuor qualitatum & quatuor humorum, morbum verò in horum ametria.

CAP. II.

INcipiẽdum autem videtur ab eo principio quod nemo nõ probat, nẽpe quod quiuis homo sanũ se esse arbitratur, quũ partium corporis adminiculo munijs ad vitam necessariis citra noxam fungi potest: at partem quæ munus suum obire nequit, ægrotam esse putat. Quibus sic iactis fundamentis, in altera duarum rerũ sanitas quærenda erit, aut in actionibus naturalibus, aut in constitutione instrumentorum quibus actio perficitur: vnde colligitur morbum esse vel actionis, vel constitutionis vitium. Verùm quum quis vel dormit, vel in vmbra & ocio degit, vel dis

discumbit, accidit interdũ vt nulla ipsius corporis pars moueatur, neq; vlla res externa sensus ipsius afficiat, ipsum tamen sanum esse nemo negauerit, vnde patet sanitatem non ab actione, sed à potentia potius esse definiendam, atqui agendi facultas à naturali constitutione depẽdet atq; in hac sanitas consistit, quæ constitutio actionis respectu, causæ rationem obtinet. Proinde siue omnium corporis partium naturalem constitutionem, siue actionis causam sanitatem appellaueris, eadẽ erit vtrobique sermonis ratio. Quòd si hęc sanitas est: eius contrariũ erit morbus, nempe vel constitutio præter naturam, vel viciatæ functionis causa. At manifestum est quòd si affectum * non naturalem dixeris, eadem erit significatio, & nomine vsus fueris antiquo. Igitur si quot modis corpora à naturali habitu recedant, naturalesque actiones perficere nequeant, inueneris, simplicium morborum numerũ, in vniuersum deprehendes. Adducamus itaque hoc quoque in loco solidum principium, quod apud omnes homines in cõfesso est: nempe id quod naturale est, moderatum esse: † quod verò à naturali habitu recedit, immoderatũ. Proinde sanitas symmetria quædam erit: morbus verò à

* Παρὰ φύσιν. id est præter naturam.

† Additur in græco. οὐχ ἐν ζώοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν φυτῷ καὶ σπέρματι, καὶ ὀργάνῳ παντὶ id est non in animali solũ, verum etiã in planta, & semine & omni instrumento.

iusto modo declinatio, sed quibus rebus à modo recedentibus morbus nascatur, posthac differemus. Iam manifestum est, in eisdem rebus, quum à iusto modo recedunt, morbum consistere: in quibus, quum modũ seruant, sanitas cõstituitur. Proinde si meatuũ symmetria sanitas est, eorũdẽ à iusto modo declinatio morbus erit: Si verò calidi & frigidi & humidi & sicci temperies, sanitas est: ipsius contrarium morbum esse necesse est. Haud aliter si in alio quopiam genere sanitas consistit, in eodem, si à modo deflectat, morbus erit. Cæterùm efficaciori ratione rem hanc contemplemur. Si detur corpus quàm simplicissimum atque vnum, ipsum neque intendi, neque minui poterit, neque in hoc genere alterum altero melius deteriúsve inuenietur. At verò quia ex compluribus constitutum est, plurimi in ipso compositionis modi, alii aliis meliores, peiorésve conspiciuntur: atque hinc colligitur, vt eadem composita, interim meliorem, interim deteriorem sortiantur conditionem: Et id quod optimè constitutum sit, inter illa quæ ad eiusmodi genus spectant, optimum quoque euadat: vnde patet animantium corpora (vt aiunt) maioris minorisque rationem suscipere, quippe tanta

ta inuenitur in ipsis varietas, vt alia optimo sint habitu: alia simpliciter quidem bono, sed non optimo: quædam quamuis sint sana, bono tamen habitu priuata sunt: ita quædam sunt parum firma, quædam etiamnum ægrotant. Ac horum ægrotatio interim leuis est, interim periculum minatur, idque nonnunquam vehemens, nonnunquam mediocre. Neque enim omnia corpora, siue sana sint, siue ægra æqualiter affici credendum est. vnde patet animantis corpus non esse vnũ, quemadmodum Epicuri atomus, aut Asclepiadis incompacta corpuscula: quam ob rem compositum erit. Quòd si ex atomis aut ex huiusmodi incompactis corpusculis quæ pati non possunt, constaret, compositionis duntaxat qualitate, maioris minorisque rationem susciperet: veluti domus quæ ex lapidibus, qui nihil patiantur constructa sit, eorum tamen inepta sit compositio. Quòd si lapides ipsi quomodolibet patiãtur, tum domus hæc multiformes habebit in maioris, minorísve susceptione modos. Igitur quum elementa nostrorum corporum à primo ortu ac suapte natura, & pati & alterari possint: non solum in compositione, & partium confirmatione, verùm etiam per se

tota, maioris minorisque rationem susci-pient. Proinde tot morborum generibus, ijsque primis ac simplicibus, & veluti reliquorum elementis, infestabuntur quot fuerint ea, quæ compositionem ipsam perficiunt: verùm quod per hæc verba (per se tota alterari) intelligimus, id elementis impatibilibus nequaquam accidere potest, quippe fieri non potest vt insectile corpus (Græci ἄτομον vocant) quicquam patiatur, quamuis ipsius seu compositionem, seu conformationem pati posse, nō sit alienum.

Constare animalium corpora ex partibus similaribus, instrumētarijs, atque ambarum apta ad actionem vnione, item partes organicas ex similaribus, has verò ex primis elemēntis constitui.

CAP. III.

ATqui corpus animantis trifariam componitur, siue conformatur. In primis ex ijs partibus quæ similares appellantur, vt sunt arteriæ, venæ, nerui, ossa, cartilagines, ligamenta, membranæ, carnes. Deinde ex instrumentis, nempe cerebro, corde, pulmone, iocinore, ventre, liene, oculis, & renibus. Tertius compositionis modus ad totum corpus pertinet. Porrò singula instrumenta ex alijs, quę sensus iudi

iudicio simplicia videntur, sunt constituta: hæc verò ex primis constant elementis. Igitur caro, quatenus caro est, à primis elementis obtinet suæ compositionis differentias: At quatenus instrumenti cuiuspiam pars est, pro sui tum figmento, tum magnitudine, efficit, vt instrumẽtum quoque & figmenti & magnitudinis varias differentias sortiatur.

Persequitur morborum differentias primũ ex sentẽtia Epicuri & Asclepiadis, deinde easdem in partibus similaribus & organicis ex sententia Hippoc. qui ponit elementa in mixtis per se tota misceri, & mutari, postremo partium organicarum discrimen addit.

CAP. IIII.

PRincipio itaque prioris sectæ placita tractantes, quot numero morbi, & quales sunt inquiramus: deinde ad eam sectam redituri, quæ corpora per totam substantiam alterari & transmutari fatetur. Sunt autem morborũ prima genera duo: vnũ patẽtibus latè meatibus, alterũ quũ claudũtur. Qui enim elemẽta impatibilia statuerint, ij in sola cõpositione pathema inuenient. Atqui cõpositionis differentiæ† omnes iam dictæ sunt: igitur necesse est quãlibet similariũ partiũ rectè valere, si mea

† *In antiq. legitur nõ πάσης, sed αὐτῆς. id est. compositionis solæ.*

meatuum symmetriam seruauerit: hac enim corrupta, à naturali habitu deflectit. Symmetria duabus discriminatur differétijs, nempe excessu & defectu: vnde colligi tur, simpliciũ partiũ primos morbos duob' cõstare generib': altero quo patẽt meatus, altero quo claudũtur. Itaq; siue ossiũ aliquot, vel caro, vel reliquorum corporum quæ sensus iudicio simplicia esse videntur, aliqua adeò fuerint vel astricta vel rara, vt à mediocritate aberrent, ea malè affecta esse pronunciabimus. Quum verò inter vtrunque excessum medium obtinẽt, tunc vt ad functiones sunt accõmodatissima ita optima valetudine frui dicentur. Atqui exiguæ vtrinque ab exacta symmetria declinationes, haud quaquam morborum nomine censentur, donec functioni cuipiam noxam, quæ sensu percipiatur, inferant. Sed in his non parua maioris minorisque ratio habenda est. Quippe ametria, id est, à iusto modo declinatio, quæ morbi nomine censeri queat, magno distat interuallo ab ea, quæ ad vnguẽ salubris est, symmetria: atque in hoc spacio consistunt sanorum differentiæ. At in eo quod ipsum sequitur, quod ad eam ametriam quæ sensu percipi potest, pertinet, morbi collocantur, donec adeò à iusto

mod

modo fuerit aberratū, vt particulæ ſequatur corruptio. Neque enim animantium corpora quomodolibet vel aſtringi, vel laxari ſuapte natura poſſunt, habent enim in hac re terminum, vltra quem progredi citra diſſolutionē corruptionemq́ue nequeant. Atque hæc eſt eorum, qui elementa nihil poſſe pati arbitrantur, ſententia. Qui verò ipſa pati, & in ſe inuicem efficere, & tota cū totis miſceri, attemperariq́; autumant, ij neceſſariò tot morbos eſſe fatebuntur, quot fuerint prima elemēta. Age igitur quatuor ſint prima elemēta, calidum, frigidum, ſiccum, humidum: quibus inter ſe inuicem temperatis, ſanū euadet animās, ſi moderatè miſceātur, ægrotū verò ſi immoderaté. Ac quatuor etiam erunt primi morbi. Vnus quidem calor à naturali ſymmetria deflectens, alter frigiditas, terti' humiditas, quartus ſiccitas. Itaque ſecundum alterius ſectæ hypotheſim, hi ſunt in vniuerſum morbi eorum corporum, quæ & ſimilaria vocātur, & omnino videntur eſſe ſimplicia: morbos verò compoſitorum in nobis inſtrumentorum, vtriuſque ſectæ authores habēt cōmunes. Percurramus igitur & hos paucis, ſi prius oſtēderimus quomodo ſint communes. Etenim quum omne corpus ſenſus iudicio

iudicio compoſitum (Græci ἀνομοιομερὶς id eſt diſsimilare vocãt) quo probè munere ſuo fungi poſsit, non ex quibuſlibet, & vt ſors tulit, particulis, neque ſimpliciter ex indecente numero vel Magnitudine conſtitui, neque etiam pro fortunæ arbitrio compoſitionis modum habere debeat, colligitur in his quatuor generibus, omnium inſtrumentorum morbos contineri. Differentiæ verò per ſingula genera hoc modo accipiuntur: primum, quod diximus, genus eſt, quũ decens particulæ forma corrumpitur, aut figurà, aut concauitas male quadrat, aut etiam meatus, aut horum aliquod quod adeſſe debebat, deperditum eſt. Ad hoc genus pertinent aſperitas quoque & læuitas, quando non aptè inuicem inter ſe commutantur. In altero genere, quod ſimplicium primarumq́ue particularum numero continetur, duplex erit morborum differentia: aut enim deeſt aliquid, quod adeſſe oportebat, aut abundat quippiam quod non erat neceſſarium. In tertio genere, quod ad magnitudinem ſpectat, itidem duplex inuenitur differentia: quippe ſi ad nimiam magnitudinem attollaur id quod minus eſſe decebat, aut e diuerſo extenuetur, quod maiori mole opor

tebat esse præditum, vniuersum instrumentum non rectè se habere dicemus. Per reliquum morborum genus differentiæ à compositione nascuntur: aut enim positus à naturali habitu euariat, aut partes inter sese non bene consentiunt. Porrò quemadmodum primorum instrumentorum singula ex simplicibus corporibus vel rectam vel vitiatam compositionem sortiuntur, atque ex ipsis vt vel sana sint, vel ægra, obtinent: ita ex his ipsis primis instrumentis rursus secunda coalescunt. Etenim ex primorum instrumentorum numero sunt musculus, vena, arteria. †Sed digitus secundi est ordinis, at digito magis pes, atque hoc multò magis crus. Nam in vniuersum quæcunque ex similaribus coagmẽtatis vnius functionis gratia creata sunt, in primo instrumentorum ordine numerãtur: quæ verò rursus ex his componuntur, tametsi quàm maximè vni totius instrumenti functioni deputata sunt, ad secundum ordinẽ reducuntur: ijdẽ tamen sunt tum horum, tum primorum instrumẽtorum, quos diximus, morbi. Verùm de instrumentorum differentia, in alio libro disputauimus, nempe quæ adamussim pri-

Additur in antiq. ἐξ ὧν πρώτων τὰ δεύτερα συνίστανται, id est ex quibus primis secunda constituũtur.

ma

ma ſint, moxq́ue ab his ſecundo, & tertio, & quarto ordine ſint collocanda; quippe ſunt aliqua quæ ambiguas vtrinque habent notas, vt videantur tum ad primum, tum ad ſecundum ordinem pertinere: atqui in præſentia non opus eſt tam exquiſito ſermone, hoc vnum conſideres velim, ſimplex ne ſit particula, quatenus ſenſus iudicat, an compoſita. Nam ſimplici, accidere ſolent morbi, quos diximus ex primorum elementorum differentia diſtingui: compoſito verò reliqui qui vtriq; hypotheſi ſunt communes. † Nullum tamen morbi genus eſt, neq; in ſimplicibus, neq; in compoſitis, quod ſit vtriſq; propriũ: id enim haud quaquam fieri poſſe, ex diuidendi methodo oſtenditur. At verò * vnus eſt morbus omnibus corporibus tum ſimplicibus, tum compoſitis communis, ſiue ea ex primo, ſiue ex ſecundo, ſiue etiam tertio fuerint inſtrumentorum ordine: atque de ipſo iamiã diſſeremus. Methodus itaq; qua huiuſmodi morbus inueniatur, in hoc verſari videtur, ſit ne quippiã præ-

† Hæc aduerſantur his quæ ſupra Gal. oſtendit. Interpres autem lapſus eſt ob Græc. cod. corruptos: omnes enim quos vidimus, tũ impreſſi tum manuſcripti, pro ἑκα- τέρῳ, id eſt vltra, habent ἑκατέρων, id eſt vtriſque. Locus ita eſt reſtituẽdus.

Genus autem morbi nullum eſt vltra dicta, quod vel ſimplicibus corporibus, vel compoſitis proprium ſit. Vide noſtras annotationes.

** Vnum morbi genus, legitur in Græco.*

dictis partibus omnibus cõmune. Si enim quum in naturali sunt habitu, sit aliquid ipsis commune, quod animanti aut functionem, aut vsum aliquem præstet, hoc profecto sivitiatur, communis in ipsis morbus constituetur. Sed quid est hoc quod omnibus sit commune? partium vtriq; singularum vnitas: qua vnúquodq; corpus si præditum fuerit, vnum esse, & vnam functionem, vel vnum vsum perficere dicitur: quæ si ex aliqua occasione soluatur, ipsa illius partis morbus erit. Atqui quam in singulis partibus appellationem sortiatur hic morbus, paulò post dicemus, vbi iã dictorum generum differentias in suas partes dissecabimus.

Ex vtriusq; sectæ placitis repetit differẽtias morborũ partiũ similariũ, reprehẽdẽs eos qui symptoma nõ distinguũt à morbo: deinde docet imbecillitatis causas.

CAPVT V.

AGgrediamur itaque id quod proposuimus rursus à priori hypothesi initium sumentes. Hæc enim duos ponebat similarium partium morbos, in meatuũ ametria (id est à iusto modo declinatione) consistentes, vnum quum supra mo-

dum patent, alterum quum constipãtur. Atque vterque horum bifariá diuiditur: quippe constipatio fit, aut quum totum corpus vndique in sese contrahitur, aut quum meatus ipsi obstruuntur. At latitudo vbi vel corpus ad omnem partem extenditur, vel meatus quodammodo expanduntur: quod fieri solet quum concidunt elementa, quæ propriè corpora appellantur, nempe prima, simpliciaq́ue. Nam quæ ex illis composita sunt, syncrimata (quasi concreta dixeris) vocant. Porrò altera hypothesis itidem duas habet morborum differentias, quippe similaria corpora interdum solis qualitatibus alterantur, interdum verò substantia quædam iam dictis qualitatibus prædita fluit ad ipsa. Atque hic secundus modus tumorem in corpore excitat, qui nullum medicorum latêre potest. Etenim erysipelata, phlegmonę, œdemata phymata, phygethla, strumæ, elephantiasis, psora, lepra, vitiligines, tumores duri, huius sunt generis, & facilè deprehenduntur. At morbi qui in sola qualitatum intemperie consistunt, non ita facilè cognosci possunt, nisi pars ipsa plurimum à naturali habitu deflexerit: tunc enim haud difficile fuerit eos cognoscere. Quippe

vbi

405

vbi calor totum corpus infeſtat, febris nominatur: qui & in partibus nonnunquam haud obſcurè apparet. Nam & crura, iis qui vehementer & præter cõſuetudinem ambulauerint, & manus, ſi plurimum eas exercueris remigando, fodiendo aut quidpiam huiuſmodi faciendo, calidiores manifeſtè videntur non ſolum laborantibus ipſis, verum etiam iis qui extrinſecus eos tetigerint. Si enim magnus tumor in particula quapiam oriatur ob affluentem aliquam ſubſtantiam calidam, is ad ſecundam morborum differentiam pertinebit. Verum morbi quos iam diximus, & affectus quoque, qui aut ab adurente ſole, aut calfaciente igne vel in parte, vel in toto corpore relicti fuerint, ad primam ſunt referendi: quales ſunt τυφωειδεῖς & πυρετώδεις dicti. Eius verò morbi, qui calido opponitur, nẽpe frigidi affectus in extremis partibus adeò ſubinde manifeſtus eſt, vt ipſas emortuas decidere nonnunquam contigerit. At huiuſmodi affectus in vniuerſo quoquè corpore accidit iis, qui ſub vehementi frigore iter agreſsi ſunt. Horum enim alij in ipſo ſtatim itinere mortem obierunt, alij priusquam domum reuerti potuiſſent, diuerſorium nacti, ſemimortui, gelidique

apparuerunt. Solet huiusmodi affectus accidere † apoplecticis, & comitialibus morbis, & trementibus, & conuulsis. Porrò eorum qui in itinere frigoris inclementia perierũt, alij emprosthotono, alij opisthotono, alij tetano, alij congelatione arrepti obriguerunt, alij quidpiam apoplexiæ simile perpessi sunt. Cæterùm in omnibus his quibus symptoma aliquod accesserit, ipsum nonnullorum intelligentiæ adeò imponit, vt symptoma putent morbũ esse, & morbũ symptomatis causam. Quippe qui actionum noxas morbos esse arbitrantur, ij non ab re cõuulsionem, sentiendi vim abolitam, torporem, & id genus alia, morbos appellant. Sed nos ab initio de nominibus disputauimus, vt in his omnibus intelligas, non de rebus ipsis, sed de nominibus esse controuersiam. Quippe illi duntaxat reprehendendi videntur, qui suam ipsorum hypothesim non obseruantes, quanquam errant, putant tamen sapienter se quidpiam agere. Quippe audire licet eos, quum distinguunt, dicentes: Si à phlegmone nascatur conuulsio, ipsam esse phlegmones epigenema (perinde ac si dicas aduẽtitium germen) & symptoma. Si verò à sola intemperie prodierit, morbũ esse aiunt. Similiter de-

In Ald. desideratur καὶ τοῖς ἀποπληκτικοῖς.

Reprehendit illos qui appellant febre symptoma.

fe

406

febre quoque statuunt: quippe eam symptoma esse arbitrantur, quum sensibilem aliquem partis affectum sequitur: alioqui morbum & pathos appellant. Qui & si reprehensione maximè digni sunt, tamẽ alienam cõfutationẽ nõ expectantes ipsi seipsos irretire videntur. Igitur qui vel functionum offensas morbos vocari statuerint, si hoc ipsum perpetuò cõstãterq; defendant, vel alioqui hallucinãtur, ij vt in nominibus errare videãtur, ita in rebus ipsis nihil peccant. Sed medica nomina omnia in alio volumine accuratè persecuti sumus, proinde qui rectè ipsis vti voluerit, eum tractatum percurrat: in pręsentia verò, quia res ipsas considerandas suscepimus, sequentes prædictum de nominibus pactum, ad reliqua nos accingamus. De affectibus itaque tũ calidis, tum frigidis nulla affluẽte materia iã dictũ est. Neque diuersa ab his est humidorũ, siccorumq; morborum generatio, quũ tota corporũ natura nulla extrinsecus irruente substantia alteratur: atque vt exiguas mutatiões deprehendere perdifficile est, ita magnæ haud obscuræ cognoscuntur, præsertim vbi partes aliquæ iam emortuæ videãtur. Nam quædam harum exiccantur, perinde ac si sale conditæ sint: id verò non ita

βρυώδη τε καὶ πλαδαρά.

crebrò euenire ſolet. Contrà quædã adeò ſunt† mucidæ, molles, laxæ, vt non ſolùm tangentibus, verùm etiam aſpicientibus innoteſcant: quippe ſi particulas ipſarum manibus tractare tentaueris, illico defluere, & è digitis excidere videbis, haud aliter quàm aquam. Sic oſsium quoque macidorum quædam in ſabulum ferè reſoluuntur, exemplo lignorum quibus vetuſtas cariem induxit, quædam verò ob immodicam humiditatis intemperiem, veluti mucida demoriuntur. Cæterum reliquæ omnes partium intemperies, ſi exiguæ fuerint, ab indocta multitudine non percipiuntur: quam ob rem eas vulgo imbecillitates vocant. Etenim ſi phlegmone, vel vlcus, vel aliquid huiuſmodi, ventrem infeſtet, nullam aliam cruditatis cauſam quærunt: vbi verò nihil horum apparet, tum ventriculi imbecillitatem in cauſa eſſe dicunt, tanquam aliud dixerint ab eo quod manifeſtum eſt, puta cibos non probè concoqui. Quid enim aliud intelligere poſsis, quum imbecillitas eius dicitur, niſi functionis infirmitatem? verum non hoc, ſed quæ huius imbecillitatis cauſa, id verò quæritur. Quid enim obſtat, quo minus venter ſuo munere fungatur, vbi neque

phleg

407

phlegmone, neque ſcirrhus neque vlcus, neque aliud quippiam huiuſmodi ipſum infeſtat? neque enim ſine cauſa factum eſt vt non probè concoquat. Itaque oportet omnino vel meatuum ametriam vel intemperiem incuſare. Hinc etiam manifeſtè patet, nullum ex primis morbis, qui ad ſimilares partes propriè pertinent: eos poſſe via & ratione curare, ſine primorum elementorum contemplatione. † Sed hos in alijs tractationibus, pro vt res expoſtulabat, confutauimus. Id verò in præſentia ſcire oportet omnem imbecillitatem, ſiue ventriculi, ſiue venæ, ſiue arteriæ, ſiue muſculi, atque (vt ſimpliciter dicam) cuiuſlibet inſtrumenti, tum vitalis, tum animalis, neceſſariò vel ob meatuū ametriam, vel ob intemperiem euenire. Verùm quibus notis huiuſmodi affectus deprehendi poſsint, non eſt huius negotij: quippe qui non notas ſcribere, ſed ipſos primos morbos enumerare propoſuimus. Hactenus omnes ſimilarium partium morbos recenſuiſſe mihi videor.

† *In antis, codi. Græco legitur,* περὶ μὲν τῶν τοιούτων, *non* πρὸς μὲν τούτοις.

Docturus morbos partium organicarum prius morbum ab eius cauſſa diſtinguit, breuiterq́ indicat vnde inſtrumentorum omnium morbi naſcantur.

CVP. VI.

COnſequens eſt vt eos qui ad inſtrumenta pertinent, percurramus. Iam verò aliàs demonſtratum eſt, in ipſis eſſe vnam aliquam quæ ſit actionis cauſa, reliquas verò omnes, vt huic vſum quędam præſtent, fuiſſe creatas: proinde totius inſtrumenti functio maximè ac præcipuè vitiabitur, vbi pars ipſa, quę functionis eſt cauſa, ægrotauerit. Ac reliquarum partiũ omnium vehementiores affectus actionẽ impediunt. Igitur qui non per ſeipſòs, ſed quatenus primo actionis inſtrumento nocent, actionem impediunt, non morbi, ſed morborum cauſæ ſunt. Vbi vero nihil incõmodant primo functionis organo, poſsint tamen functionem impedire, iam huiuſcemodi affectus morbi ſunt appellandi. Naſcuntur vero, vt iã diximus, vbi vel confirmatio à naturali habitu eua riat, vel particularum debitus numerus, vel decens ſingularum magnitudo non ſeruatur, vel non vt oportebat inter ſe cõpoſitæ ſunt. Quoniam igitur natura, vt iam demonſtratum eſt, nullam harum fru ſtra fecit, ſed ad eum finem formauit omnes, vt quodlibet inſtrumentum, vel cõmodius, vel tutius ſuo munere fungeretur, neceſſe omnino eſt earum noxas, quæ

ſun

functionem vel in totum prohibent, vel impediunt, in morborum numerum redigere. Quæ verò ad primæ partis, quæ functionem efficit, noxam cõferunt, eas morborum, vt nuper dictũ est, causas appellare oportet.

Tradit morbos partis organicæ ortos ex forma corrupta, ostendens qui & quales sint, & quæ eorum causa, atque obiter morbum symptomatis causam esse.

CAP. [illegible] I.

QVam ob rem & vaciarum, & varorum, & plancorum crura minus expeditè suo munere fungũtur, eo quòd ab idonea figura deflexerunt. Itidem quibus fracta ossa non rectè curata fuerunt, ne ipsi quidem huius membri officium probè perficiunt. Neque non malè opus suum aggrediuntur crura, vbi ob vehementem articulorum dolorem luxatio sequuta est: aut quum perfracto iuxta articulos supercilio, articulus exiliens promptè luxatur, aut vbi eminentior, callus articulo innascitur: per huiusmodi affectus ob spatij angustiam totus articulus non facilè poterit moueri. Atqui huiuscemodi figurarum vitia aduentitia sunt. Nã sunt quædam natiua, quæ in vtero contrahuntur,

prima ſtatim conformatione peccante. Hæc in quacunque corporis parte euenerint, ex eadem animal efficiunt ægrotum. Oportet enim cordis, pulmonis, ventris, cerebri, linguæ, lienis, renum, ac reliquarum partium omnium, ſeruari figuram, quæ ſi vitio quopiam offenditur, totius inſtrumenti functionem deteriorem reddi neceſſe eſt. Iam verò niſi tum magnitudo, tum multitudo omnium concauitatum, quę partibus debētur, ſeruetur, neceſſariò ipſarum occaſione offendetur actio. Sed multiplices ſunt huiuſcemodi morbi: alij quia meatus coaleſcunt, alij quia ijdem à viſcidis craſsiſq; humoribus obſtruuntur, conſiſtere ſolent: rurſus alii quia † exiccata ſunt corpora, aut à vicina aliqua parte ingruente compreſſa cōſtipantur. Atque corporum ipſorū, quibus huiuſmodi ſunt meatus, eſſentia interdum vel indurata, vel phlegmone prædita, † vel tabeſcens, vel ſuppurata, vel inflata, aut aliàs aduentitia magnitudine turgēs, deinde ſua mole proprias concauitates occupans, meatus obturat. Verum huiuſcemodi meatus longo interuallo differūt ab ijs, quos prioris ſectæ principes, ex primorum elementorum impatibilium concurſu ortum habere propoſuerunt. Etenim inteſtino-

† Quidam cod. anti. habēt non αὐαινομένων, sed αὐξανομένων, id eſt inaucta ſunt. ſed hæc eſt melior lectio.

† καὶ σφακελίζουσα, καὶ, διαπυισκομένη, καὶ οἰδισκομένη.

rum,

609

rum, venarum, arteriarum, ac omniũ huiuſcemodi inſtrumentorum meatus, & lati ſunt, & manifeſti, quos nemo nõ videt. Quòd ſi aliqui adeò ſint exigui, vt ſenſum ſubterfugiant, non tamen protinus huiuſcemodi meatus eiuſdem ſunt generis cum iis, quos prioris ſectæ autores inſtituerunt. Atque per omnes eiuſmodi affectus, in quibus corporũ ipſorum in tumorem ſublatorum meatus occludi cõſtipa-rique contingit, nonnunquam vnus duntaxat eſt morbus, nempe obſtructio, quæ functionem lædat: nonnunquam præter hunc alius quoque corporum affectus inſtat, qui obſtructionẽ efficit. Quòd ſi corpus quod in tumorẽ attollitur, nullã propriam habeat functionem, vnus quidẽ erit morbus, puta obſtructio: corporis verò quod in tumorem attollitur affectus, non morbus, ſed morbi ipſius cauſa cenſetur. Si enim, exempli cauſa, tunica venæ, quæ in ſima iecinoris parte continetur, huiuſmodi quempiam affectum ſuſtinens, meatum conſtipet, per quem gibbi ipſius vaſa ſanguinẽ recipiunt, duo exiſtimandi ſunt morbi, alter ipſius venæ affectus, alteꝛ obſtructio meatus, quippe venę affectus obſtat, quo min' ſanguis vtilis generetur: obſtructio verò ipſius per corpus digeſtionem

nem impedit. Atqui harum functionum vtraque animanti est necessaria. Et enim manifestum est eos affectus qui primò functioni officiunt, morbos esse nominandos. Vbi verò nihil patitur vena, †crassi autem & viscidi humores meatibus infixi digestionem per corpus remorantur, hic affectus, nempe obstructio, vnicus erit visceris morbus. Haud aliter in intestino: si sola fuerit obstructio, vnicus erit morbus: at si phlegmone quoque infestetur, atque ob hanc internum ipsius spatium claudatur, prohibeaturque excrementorũ transitus, tum duo erunt morbi. Nam subinde morbus ex morbo nascitur, veluti in ijs quos diximus, videre est. Quando quidem phlegmonas, erysipelata, herpetes, carbones, & id genus reliquos, febris comitatur: nonnunquam enim id quod effectum est, functionis est vitium: oportet ipsum tum pathema, tum symptoma nominare, qppe symptomatis causa morbus appellatur, veluti obstructio: ipsa eñi in causa est, quo minus alimentum per corpus digeri posit. Quod vix autẽ quis sentiat, refrigeratio in causa est: atque hęc morbi nomine censetur, à quo huiusmodi symptoma, originem traxit. Itaq; quũ affectus ipse functioni primo incommodat,

Malè legitur in Aldi. οὔτης pro αὐλῆς.

dat, eius verò causa ipsam non lædit: † affectum quidem morbum, id verò quod ipsum efficit causam morbi nominare oportet, id quod in succis crassis viscidisq;, atque obstructione, facilè deprehenditur: quippe obstructio ipsa morbus est, succi autem causæ sunt morbi. Cæterum concauitatum morbi, siue obstruantur, siue immodicè pateant, omnes ad conformationis genus reducũtur: quippe in omnibus his naturalis conformatio impedita videtur. Neque verò natura cùm partes formaret, eas frustra vel leuigauit, vel exasperauit: hac enim occasiõe per singulas partes morbi nasci possunt, nẽpe exasperata ea parte, quæ suapte natura debuit esse læuis: læuigata verò ea, quam oportuit asperam esse. In hoc genere euidentissimæ innotescunt medicis ossium tum læuitates, tum asperitates: neque non faucium quoq; asperitas, ob quam tussis excitari solet. Ac scire in præsentia oportet, vbi læsa est particulæ figura, simul cum ipsa vitiari meatum aliquem, id quod in naso facile videre est, quum enim ob violentum ictum simus est factus, internum meatum adeò astringit, vt per ipsum vel nulla omnino, vel admodum difficilis fiat respiratio. Atqui neminem latet, in huiusmodi

† *In anti. additur* πρῶτωσιd *est primũ.*

modi affectibus meatus constipationem esse morbum, quippe qui primo respirationis functionem obturbat: causa autem quæ ipsum præcedit, est resima nasi figura, quę naturalis figurę ipsius noxa est. Igitur parte quapiam in cõfirmationis gene re à naturali habitu aberrante, adeò vt functionis noxam subeat, prædictæ morborum differentiæ suboriuntur.

Recẽset differentias morborum, qui ex partium numero aut excedẽte aut deficiente nascuntur, addens eorũ que morbi, qui causa & qui vtrinque rationem habeant.

CAPVT VIII.

IN numero autem partium simpliciũ, ex quibus singula instrumenta constituuntur, duplices inueniuntur morborũ differentiæ: aut enim deest, aut abundat pars aliqua: atque in harum vtraque, rursus aliæ deprehenduntur differentiæ. Nã earum quæ abundant, aliæ iis quæ natura sunt habitu annumerãtur, vt si cuipiam sextus expullulet digitus, aut in oculo pterygiõ, id est, vnguis, aut in naribus corpulentum tuberculum, aut in alio quopiam meatu, id genus aliud. Sed horum aliqua

in

inter morbos reputantur, vt pterygion: nam quum plurimùm increuerit, & pupillam obſcurauerit, viſum impediet: alia verò cauſæ morborum ſunt, vt tubercula quæ meatus obſtruunt: in primis enim obſtructio morbus eſt, quippe quæ primo functionem offendit. quædam verò toto genere præter naturam ſunt, vt lumbrici, aſcarides, lapis in veſica, grando in oculo, ſuffuſio, pus, itidē acrochordones, meliceri-des, atheromata, ſteatomata, vitiligines, lepræ, † calli præterea quidquid in abſceſſibus deprehenditur. Ex his ea quę primo functionem impediunt, morbos eſſe dicemus, vt ſuffuſionem: quæ verò non ita morborū cauſas, id verò latêre puto neminem. Earum verò partium quæ deſunt, quædam radicitus perierunt, quædam veluti ex dimidio & amputatæ ſunt & mutilatæ. Atqui manifeſtum eſt cuique huiuſmodi complura protinus à prima generatione deprehendi. At verò ijs qui in lucem ſunt editi, auferuntur ſubinde oſſa integra ex digitis, membris, capite, & lateribus. Aufertur etiam nonnunquam digitus, pes, extrema manus, crus, cubit⁹, item venæ varicoſæ, glanduſæ induratæ, dentes exeſi, atque eximitur etiam gurgulio, omentum, præputium, & pudendi pars

† *In græco additur.* καὶ λειῦ-

pars aliqua ac ſubinde totum pudendum, ſimiliter & teſtes. Sic correptus quidā non ita pridem vehementi vniuerſi corporis conuulſione, linguę anteriorem partem mordicus amputauit: atque hic reualuit quidem à cōuulſione, ſed loqui, vt antea, haud quaquam potuit. Sub hoc genere cō tinentur, labiorū, aurium, narium, vt vocant, detruncationes. Sic partes quædam corpulentæ, aut violenter auulſæ, aut putrefactæ funditus exectæ ſunt. Atque per huiuſmodi miſerias ſiue vna pars, ſiue duæ, ſiue plures deſint, quæ, vel omnino perierint, vel partim fuerint exemptę, naturalis partiū numerus erit imperfectus. Igitur quæcunq; harum functionem impediunt, eadem ratione in morborum ordine collocari debent: quæ verò partem aliquam aliam actionis opificem vel refrigerant, vel ei nō ſatis alimēti tranſmittunt, morborū cauſæ dicendæ ſunt. Quædam vtroq; tum cauſæ, tum morbi, nomine continentur, vt gurgulio, quum funditus fuerit exectus, & vocem obturbat, & pulmones & pectus refrigerat. Quū enim ex eo libro, qui & functiones & vſus ratiocinatione docet, didiceris omniū animátis partium alias functionem aliquam toti animali vtilē perficere, alias per ſe quidem

dem nihil agere, sed vsum quendam iis quæ agunt præbere: proculdubio earum noxas, quæ actionem planè vitiant, morbos: eas vero quæ vsum aliquem subtrahunt, morborum causas appellabis. Proinde partes quæ duplicem vel functionem vel vsum obtinent, ex vnica quandoque noxa, duplicem habebunt vel morbi, vel causæ rationem. Quod si pars aliqua vtrũque possit præstare, nempe functionem & vsum, veluti gurgulio: eius abolitio vna quidem ratione morbus est, altera vero morbi causa. Atqui manifestum est, vt ad reliquam partem, quæ adhuc manet & seruata est, morbus sit referendus: nõ ad eam quæ iam non est: quippe non negaueris & vuam & gurgulionem (vt nominant) particulam esse spatij in ore, in quo sita est ea pars quę nũc perpeti videtur. Igitur quum abolita est, & spatium ipsum deseruit: totum id quod residuum est, morbum sustinebit, eo constanter manente, quod ab initio in confesso erat, nempe quamlibet functionem à morbo offendi. Quam ob rem aut ostendere oportet, & inspirationem & vocem nõ esse functiones animantis, aut si id probari nequeat, manifestum fuerit abolitam vuam morbum in palato efficere posse. Haud aliter dentis abolitio,

oris morbus eſt, qui vel mandendi munus offendit in parte quæ dentem amiſit, ſi is ex molarium numero fuerit: aut ſimul edendi, loquendiq́ue munia impedit, ſi ex eorum numero fuerit qui cibos incidere ſolent. Græci τομέας vocant. Sic vbi linguę dimidium abſciſſum eſt, reliqua pars mutilationem præter naturam ſuſtinet. Itidem & de omento, & pudendo, & reliquis omnibus ita affectis dicendum eſt. Quod ſi quis huiuſmodi non morbum, ſed pathos, aut pathema voluerit appellare: is non de re, ſed de nomine contendet. Id vero facile intelligitur, per omnes iam dictos morbos nõnihil ex magnitudine minui, tum linguæ, tum omenti, tum etiam pudendi, tum denique omnium huiuſcemodi mutilatorum inſtrumentorum: nõ tamen protin' animalis ipſius diminutio adeò manifeſta neceſſariò erit, vt ob hoc mutilum eſſe videatur. Sed partium numerum quendam amittit, tametſi per huiuſmodi affectus, & arteriæ, & venæ, & nerui, & cutis interdum, & adeps, & membranæ, & carnes eximuntur. Atque gurgulione, aut varicibus inciſis, numerus quidam partium ab ipſis inſtrumentis aufertur. Atque omnia hęc ad immutatum partium numerum ſunt referenda. Vbi vero

ab-

413

ab instrumento quopiam aliquid eximitur, sed non eximitur pars absoluta, huiusmodi affectus in vtroque ferè genere comprehenditur, quippe deest animanti, tum simplicium particularum numerus, tum compositi instrumenti magnitudo: totũ enim mutilatum est. Neque vlli dubium est, quin vterque affectus, tum is qui ad numerum, tum is qui ad magnitudinem pertinet, in superiore prædicamenti genere, nempe quantitate comprehendi possit, quandoquidem quantitas duas complectitur species: discretam, quæ propriè quantitas nominatur: & continuam, quã Græci πηλίκον vocãt. Verùm in præsentia, vt clarior esset doctrina, eas separatim distinguere volentes, alteram ad numerũ, alteram ad magnitudinem reduximus.

Differentiæ morborum ex inepta magnitudine.

CAP. IX.

POsteà quàm de morbis qui ad numerum spectant, iam dictum est, eos qui particularũ magnitudine consistunt, quo modocunq; eos nominare placuerit, persequemur, qui quidem à iam dicto genere distingui videntur. Si enim seruante particula figuram suã magnitudo ad-

eo vitietur, vt hanc ob causam actio impediatur, accidens ipsum particulæ morbus erit veluti si in prima statim conformatione, lingua vel ad tantam increscat magnitudinem, vt ad nullam oris partem sese deflectere possit, vel adeo sit exigua, vt nō omnes partes eius attingat. Verū qui post ortum iam perfecti videntur, ijs non ita crebro solent partes ad magnitudinē præter naturam attolli. Atqui minuūtur subinde, appellaturque morbus hic aliis atrophia, id est defectus cibi, alijs phthisis, id est tabes ipsius partis. Porro immodica incrementa eueniunt, in vlceribus, supercrescente carne atque in eo morbo quē priapismum vocant. Nicomachi vero Smyrnæi corpus adeo immodicè auctum est, vt ne mouere quidem seipsum posset: atque hunc sanitati restituit Asclepiades. Vidimus etiam linguam cuiusdam mirum in modum auctam, idque citra omnem sensum doloris, vt neque œdema, neque scirrhus, neque phlegmone videri posset. Nam neque excauata est sub premente digito, neque sensum amisit, neque dolebat. Sed hic affectus incrementum quoddam erat partium, ita tamē, vt ipsa partis essentia ab omni noxa videretur immunis. Sic testiculos quoque & mammas, alijs vtros-

vtroſque, aliis alterum duntaxat, immodicè increuiſſe compertum habemus. Ad hoc genus pertinet & ſtruma, vt vocant, quippe quæ immoderatius aucta, non parum functioni incommodat. Similiter oculorum quoque anguli, vbi à iuſto modo receſſerint, ſiue immodicè fuerint aucti: ſiue diminuti. Græci alterum encanthida, alterum rhœada appellant. Atque huiuſmodi ſunt in hoc genere differentiæ morborum.

Differentia morborum prouenientium ex conſtructione indecenti & euariante ab habitu naturali.

CAP. X.

CAeterùm cõpoſitione à naturali habitu aberrante, morbi naſcuntur: in poſitu quidem, vt ſunt articulorum tum luxatio, tum commotio, item ſi vel inteſtinum, vel omentum in ſcrotum deuoluitur: hoc epiplocele, illud enterocele. Græcis nominatur. Vbi vero vicinarum partium inter ſeſe conſenſus à naturali ordine receſſerit, vt ſi ligamentum vel laxum vel intentũ vel abruptum fuerit, impediet in ea parte motũ articulis debitũ. Huius generis ſunt linguæ, pudendorũq; immodica vincula: quippe quæ linguã in loquẽ-

di mandendiq; functione impediunt: pudenda verò ob auersum meatũ cohibẽt, quò minus semen genitale procul rectoq; incessu in fœminæ vterũ iniicere posſint. Eiusdem notæ sunt labia, palpebrę, digiti, sedes, atque aliæ huiusmodi partes, quum ob vlcus pręter naturam coalescũt. Atque hoc pacto colligere oportet morborũ species, quæ à compositione proueniunt.

Differentia morborum ex soluta vnitate orientium, eorumque in variis partibus varia nomenclatura. CAP. XI.

IAm ad reliquum, idq; quintum genus morborum transeamus, nẽpe vnitatis solutionem, siue illa simplicibus, quæ similares vocantur, partibus adueniat, siue compositis, quippe cuius paulo antè inter cõmunes vtrisque partibus morbos mentionem iam fecimus. Quum enim vel ligamentum vel arteria diuellitur, & totius instrumẽti, & ipsius diuulsæ partis, cõmune erit pathema: nã vtriusq; soluitur vnitas: totius quidẽ, quia partes neq; sibi inuicẽ cohærent, neq; in vnũ redigũtur: partis vero diuulsæ, quia nõ manet vna, quippe quæ in duas disſecta sit. Quod si non tota sed pars eius aliqua fuerit diuulsa: tũ affectus hic, nõ totius instrumenti morbus est (nisi ex accidẽte, ꝙ pars ęius aliqua fuerit

affe-

 415

affecta) sed ad affectam duntaxat partem propriè insigniterque pertinere videtur. Porrò cõtinui solutio, in osse quidem fractura nominatur, in carne verò cõmuniter vlcus. Ruptura verò & conuulsio ab eodem genere manant, nisi quòd hęc neruis, illa verò carni tribuitur. Diuelluntur autem neruorum fibræ, aut sub violenta aliqua attritione, aut vbi derepente affatimq; intẽdũtur. At quę ἀποσπάσματα id est auulsiones, vocantur, instrumentorum dũtaxat sunt pathemata. Habes iã omnes simpliciũ morborũ differentias: cõsequẽs est vt cõpositos quoq; persequamur à similaribus rursum corporibus incipientes.

Absoluta morborũ simplicium tractatione compositorũ differentias aggreditur, quas tradit in partibus similaribus, etiam ex vtriusque sectæ placitis. CAP. XII.

IGitur qui priorem hypothesin sequuntur, morbum quendam statuũt ex meatuum laxitate constipationeq; cõpositũ: non quod singuli particulatim meatus vtrunque sustineant, sed vicissim alij constipentur, alij dilatentur: ita tamen vt vtrũ magis accuses, latitudinẽ an cõstipationẽ meatuũ in toto similari corpore haudquaquã inuenias, neq; etiã sumere queas sensibilem eius partem, cui alterum dũtaxat

adſit, ſed quancunque ſumpſeris, ſemper tota ab vtriſq; afficietur. Alterius verò hypotheſis autores, ſolis qualitatib' à naturali habitú aberrantibus, per ſingula corpora ſimiliaria quatuor compoſitos morbos dinumerāt, calidum ſimul & ſiccum, calidum ſimul & humidū, frigidū ſimul & ſiccum, frigidum ſimul & humidū. Affluente autem ipſis eſſentia quapiam, itidem quatuor alii ex qualitatib' eodē modo coniugatis, naſcentur morbi. Quia verò continui ſolutio non ſolùm inſtrumentis, ſed ſimplicibus quoq; corporibus accidere ſolet, idcirco connectitur ipſa nonnunquam iam dictis, iuxta vtriuſq; ſectæ ſententiam, morbis compoſitis, neq; non ſimplicibus quoq; quos ſtatim in huius operis initio deſcripſimus. Quippe fieri poteſt vt pars aliqua ſuſtineat vlcus, & ſimul vel ſiccitate, vel humiditate, vel frigore, vel calore, præter naturam afficiatur: aut etiā vnà cum vlcere, ſimul & calorè & humore infeſtetur. Igitur partes quas ſimul & vlcus & phlegmone afficiunt, trifariā, à naturali habitu recedūt: etenim ob vlc', partium ſuarū vnitatē amittūt: ob phlegmonen' verò naturali ſua temperie calidiores fiunt & humidiores. Deniq; tumor in ipſis, ſi ad tātam magnitudinem attolla

416

latur, vt ob hanc ipſam functio impediatur, morbus cenſeri debet: alioqui vel ſymptoma vel pathema duntaxat, quẽadmodum & dolor. Igitur quæcunque pars vnà cum phlegmone vlcere quoque infeſtatur, eam triplici morbo affici neceſſe eſt, quamuis nonnunquam quatuor ſuſtinere poſsit. Porrò phlegmonen in pręſentia nõ nominamus pro veteri more, partium veluti inflammationem, ſed rubentem renitentemq́ue tumorem, & qui dolorem inferat. Atque itidem in eryſipelate nonnũquã vſu venit. Anthraces, id eſt, carbones aliter conſiſtere haudquaquam poſſunt. Herpetes & cãcri in his mediam naturam obtinent, nam magna ex parte vlceribus coniunguntur, interdum ſine his conſiſtere videntur. Atque huiuſmodi morbi compoſiti ſunt, vel nullo comitante vlcere. Principio quòd omnes ex abundante naſcuntur humore. Eryſipelas à flaua bile: Cancer ab atra bile: Phlegmone à ſanguine: Oedema à pituita. Deinde quòd omnes iam dicti humores quanquam ſecundum ſpeciem ſunt humidi, potentia tamẽ non omnes humidi ſunt. Nam atra bilis ſicca & frigida eſt: flaua bilis ſicca eſt, & calida: pituita humida & frigida: ſanguis humidus & calidus eſt. Poſtremo quòd

omnes hi morbi ſibi inuicem implectuntur, neque facilè aliquis eorum ſyncerus inuenitur. Nã phlegmone magna ex parte miſcetur aliquid, quod vel eryſipelatis, vel œdematis, aut ſcirrhi naturam ſeruet: Eryſipelati autem, quod phlegmones aut œdematis, aut ſcirrhi ſpeciem referat, ita ſimiliter in reliquis omnibus perpende. Itaq; multiformis eſt omnium huiuſmodi morborũ cõpoſitio. Dicemus autẽ de ipſis copioſiùs in libro quem de morborũ cauſis inſtituimus, atque in eo qui illum ſequitur de ſymptomatis, neque non in tractatu de medendi methodo, cuius gratia hos commentarios omnes conſcripſimus.

Differentiæ compoſitorum morborum partium organicarum.

CAP. XIII.

POſtquàm compoſitionis modum in ſimplicibus iam ſatis diximus, ad inſtrumentorum morbos tranſeamus, oſtendentes quomodo ipſi quoque inter ſe connectantur, ſi prius admonuerimus, eius quod ab initio dictum eſt, nempe quòd alij ſunt primorum ſimilariumque corporum morbi, alij verò inſtrumentorũ compoſitorũq;: etenim phlegmone ad prima corpora, Luxatio verò ad inſtrumẽta pertinet. Quum itaque membrum aliquod

ſimul

41

ſimul & luxatur, & phlegmone afficitur: luxatio quidem totius inſtrumenti primo morbus eſt: Phlegmone autem neque primo, neque propriè ſed per accidens. Quia enim phlegmone ſingularum ipſius partium morbus eſt, erit vtique totius quoque inſtrumenti morbus: ſed per accidẽs. (Ita de oculis et iam & lippitudine dicendum eſt.) Eſt enim lippitudo membranæ quæ ceratoidi tunicæ adhæręt phlegmone, quamuis ex accidenti oculi morbus eſſe videatur. Atque euenit nonnunquam ceratoide tunica altum habente vlcus, vt ipſa tota exeſa, procidat aliquid ex tunica, quæ ſub ea ponitur, rhagoides Græcis appellata, & diſtorqueatur pupilla. Horum trium affectuum quilibet oculi pathema putatur, quamuis, & vlcus & eroſio, ad ſolam ceratoidem pertineant, lapſus ad rhagoidem, & diſtortio ad pupillam. Sed vt nuper dictum eſt, ſimilarium corporum morbi ex accidente, ad totum inſtrumentum referuntur. Quod ſi vnum quodlibet ex ipſis compoſitus morbus infeſtauerit, is quoque ex accidenti ad totum inſtrumentum pertinebit. Atque vbi complures partes ſunt affectæ, ita vt ſingulæ ſingulos ſuſtineant morbos, tum ſic quoque totum inſtrumẽtum

Hæc non ſunt in græ. neque addenda erant.

118
fuſio, alius verò ex accidente, vt vlcus in ceratoide: ita compoſitorũ quoque morborum alij propriè ad totum inſtrumentum referuntur, nempe qui cõplures eius particulas ſimul infeſtant: alij verò per accidens, qui in vna quapiam ipſius particula conſiſtunt morbi compoſiti, vt lippitudo, quæ inhærentis membranæ phlegmone eſt: quippe phlegmonen compoſitum affectum eſſe, iam demonſtratum eſt. Quòd ſi præterea vlcus in membrana ſuboriatur, ſic profectò multò magis compoſitum morbum particula ipſa ſuſtinebit: at nihilominus totus ipſe oculus compoſito morbo laborare dicẽdus eſt. atque huiuſmodi ſunt, qui ex accidenti ad totú referuntur inſtrumentum morbi compoſiti. At vero ij per quos eodem tempore multæ partes afficiuntur, ipſorum inſtrumentorum primò compoſiti morbi ſunt, præſertim ſi particulatim quiuis ſimplicium, non ex accidenti, ſed primo totius inſtrumenti morbus fuerit, vt in oculo pterygion, id eſt vnguis, ſuffuſio, rhoeas. Horum quilibet proprius eſt oculi morb': at quum ſimul omnia concurrunt, compoſitum, propriumque oculi morbum conſtituunt. Igitur ſi hac via & ratione proceſſeris, facile omnes compoſitos inſtrumẽtor

torum morbos deprehendes: nam omnes & persequi & componere, superuacaneum mihi videtur. Si enim simplices morbos omnes cognoueris, deinde quo pacto inter sese cōponantur didiceris: satis idoneus eris qui in reliquis particulatim te exerceas. Proinde si semel dūtaxat ea quæ in hoc opere conscripsimus, perlegeris, nihil vtilitatis reportabis, nisi exacta diligētia crebro in ipsis te exercere studueris.

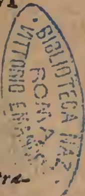

CL. GALENI DE MORBORVM CAVSIS, LIBER SECVNDVS.

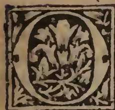
*

GVLIELMO COPO INTERPRETE.

Breuiter repetens quæ priore libro sunt tradita, inuestigat ex Hipp. sententia morborum causas, qua methodo prius eorum differentias inuenit.

CAPVT. I.

MNES iam morbos quot qualesque sint, & specie & genere discriminatos, tum simplices, tum compositos superiore volumine declarauimus. Consequens est vt singulorum causas persequamur, sumpto initio ab ijs animantis partibus, quæ & simplices & similares nominantur: mox ad compositas, & instrumentarias rursus transibimus. Posteaquam igitur demon-

ſtratum eſt (ſi eorum ſentẽtiam ſequimur qui ſubſtantiam generationi corruptelæque obnoxiam in vnũ redigi, alterarique arbitrantur) omnem ſimilaris ſimplicisq; ad ſenſum corporis morbum, vel intemperiem quandam eſſe, vel partium quæ inter ſeſe cohęrere debent diuiſionem: aut (ſi alterius ſectæ placita recipimus, quæ partes nõ in vnum coaleſcere, ſed vacuum quoddam ſpatium in omni corporis concretione intextum putat) meatuũ ametriam, id eſt à iuſto modo declinationem, aut partium quæ ſibi inuicem ad ſenſum cohærere debebant ſolutionem. Incipiamus igitur nunc ſingulorum morborum cauſas conſiderare prioris ſectæ hypotheſi, quam veram eſſe credimus, innitentes. Erant autem, ni fallor, quatuor ſimplices morbi, & quatuor compoſiti, increſcẽte nimirum immodicè vel calore duntaxat, vel frigore: aut in altera oppoſitione vel ſiccitate, vel humiditate. Accidit vero nonnunquam vt coniugatæ ſimul qualitates augeantur, oriaturq; morbus, vel calidus ſimul & ſiccus, vel frigidus & ſiccus, vel calidus & humidus, vel frigidus & humidus.

Docet cauſas morborum calidorum partis ſimilaris eſſe motum, putredinem, conſti-

pa-

pationē vicinā rei calidioris ac calidā & acrē materiā hasq; singulas morbū excitare, si multa sint, fortes, diuturna et corpus propinquū accēdique idoneū tādē addit quæ sint causæ precedētes, & quæ procatarctica.

CAPVT II.

VIdeamus itaq; à quibus causis singuli dictorum morborum nascantur, incipientes ab eo morbo, qui in immodici caloris intemperie cōsistit, atque reliqua corpora omnia, quę plus satis incalescunt, ita vidētur affici, vel ob motum aliquem aucto calore, vel ob putredinem, vel quia calidiori cuipiam corpori vicina sunt, vel quia constipantur, vel quia cibum sumūt qui suapte natura calorem excitare possit. De motu satis apparet, tum in his qui exercitantur, tum in lapidibus aut lignis, quum inter se mutuò confricantur, & deniq; in flamma ventilata. Ex putredine calesiunt, tum corpora reliqua omnia, tum maximè semina, aut stercora. Equidem vidi columbarū stercora ob putredinem accensa arsisse. Quòd verò ob calidiorū vicinitatē proxima quęq; corpora calescāt, satis patere puto ijs, qui balnearū, solis æstiui, & flammæ cuiuslibet, vim fuerint experti. Iam si brumæ tēpore succendas ignē in amplo cubiculo, oblinens omnia ipsius

ſpiramenta,vehementem colliges ibi calo rem:at niſi ſpiramenta claudas: nihil ſanè profeceris. Atque eandē ob cauſam & balneæ, & camini, adaucto interno calore æſtuant. Ex quibus ſatis patet, conſtipationem nonnunquam adaucti caloris cauſam eſſe. Quòd materia autem augere calorem poſsit, vel hoc argumento planè intelliges: nam ſtipulæ aridæ facilè maximam flammam præbent, cui ſi lignorum viridium magnum cumulum inieceris, in primis quidem aliquandiu flammam, tū grauant, tum ſuffocant, tandem verò eam augere videntur. Sed quo pacto perficiuntur hæc in animantis corpore? Certè ſi ab exercitatione quiſpiam fuerit fatigatus, is immodicum ſuſtinere calorē dicetur, maiorem inquam, quàm pro naturali habitu tum in muſculis, tum in articulis, quippe ad hos in primis mouendi munus pertinet: quod ſi calor non vltra progrediatur, ſed priuſquam per totum animantis corpus fuerit ſparſus, ſoluatur affectus ita genitus, laſsitudo dūntaxat fuerit: ſi verò in totum extendatur corpus, morbus ipſe febris nominari debet: quippe quæ totius animantis calor immodicus eſt. Itidem ira quoque, quæ caloris, qui circa cor eſt, feruor quidam eſt, idque ob immodicum mo

tum,

 421

tum:atque hic interdum per totũ corpus dispersus febrim accẽdit. Iam ea quæ putrescunt in animantis corpore, calorem quendam immodicum in ijs partibus in quibus putrẽt efficere possunt:id quod in erysipelate, herpete, carbũculo, phlegmone & phygethlo facilè videre est. Si verò simul vniuersum corpus calfaciãt, febrim quoque excitant. Porrò quonã pacto tertia causa in animantibus immodicum calorem excitet, ex iam dictis satis manifestum arbitror, atque ex ijs quoque, quas †ambustiones vocant. Quippe in bubone, phlegmone, erysipelate, & omnibus adeò calidis morbis, pars ipsis proxima continuaque in primis calore afficitur, quem deinde vicinæ parti tradit. Atque hæc rursus illi quæ ipsam sequitur: ita perueniente intemperie ad fontem insiti caloris, nõ ita multò post totum corpus principij pathema percipit. Cæterum qui in apricis diu morantur locis: si nudi sunt, tota interdum cutis calidior redditur: si vero vestiti, caput duntaxat afficitur calore: atq; hic affectus †ambustio vocatur: calor vero totum corpus occupans, febris est. Quartum genus eorum quæ insitũ calorem accẽdere possunt, in constipatione consistit. Nam si immodico algore quispiam

† ἐγκαύσεων, id est exustiones.

† ἔγκαυσις.

correptus fuerit, aut in aqua quæ vel aluminis naturam vel aliã huiusmodi facultatẽ seruet, natauerit, constipabitur densiorque reddetur cutis. Atque sic vapores, quo minus transpirẽt, prohibẽtur. Quod si forte fortuna † fuliginis speciem referant, ea quæ ibi cumulata sunt, febrim succendunt. Inter illa quæ immodicum calorem inducere possunt, quintum locum obtinent, alimentorum qualitates acres & calidæ: eiusmodi sunt allia, porri, cepę, & reliqua id genus: nam qui iis immodicè vtuntur, febre nonnunquam laborant. Eiusdem generis sunt potiones calidæ, vt vinum vetus & acre, si imbecillo corpori liberalius ingeratur. Item medicamenta acria, qualia sunt & amuleta, & venena: quippe quæ febrim excitare possunt. Cur igitur non semper, inquiunt, ob quamlibet dictarum causarum succenditur febris? Tum quia affectricis causæ quantitas inæqualis est, tum etiam quia affectus, quem ipsa corpori infert, magnam in maioris minorisq; ratione suscipit differentiam: præterea animantium corpora, alia aliis longè sunt vel promptiora, vel contumaciora, ad hoc vt à naturali habitu deflectant. Igitur vt non dubitas, quamobrẽ nõ quiuis motus lassitudinẽ inducat quippe

† συτάι κατ γάδεις, id est fumidi existant.

pe q planè intelligis,neq; musculos neq; articulos vnquã fatigari nisi ipsorũ natura à multo & forti motu vincatur: ita perpẽdere oportebat,nisi lassitudo tũ magnitudinem,tũ moram notatu dignã habuerit,eã totũ corpus vitiare nõ posse.Exigu' motus lassitudinem efficere non potest, num exigua lassitudo succendet febrim? aut motus efficiendi vím ad aliquid relatam habebit,lassitudo nõ habebit? Quod vero Athletarum corpora vehemẽtes motus diu citra fatigationem sustinere possunt,& nos priuati, si paulo vltra consuetudinem laborauerimus,ęgrè feramus,nemo adeo rudis est,quin ĩtelligat, proinde nihil mirum videri debet, si fatigatus aliquis haudquaquã febricitauerit: aut eñ leuis fuit labor, aut non ita diu durauit, aut minor quàm pro corporis robore, vel etiam si exercitatio ipsa breuis fuit & remissa atque imbecillior quàm pro exercitata natura, (non vtique lassitudinem efficiet: lassitudo vero febrem accendet etiam si exigua fuerit, & paruo perduret tempore,aut leuior patientis corporis robore existat?)Id vero in igne, re omnium efficacissima,videre est:neque enim refrigeratos calfacere potest,nisi & tempus habeat,& robur:etenim redeuntes aliquãdo

Hæc omisit interpres, quæ quidẽ habentur in Græc. codici. tum manuscriptis, tum etiam impressis.

ab aëre gelido, indolenter per maximam flammam ducimus manus: neque etiam quamlibet materiam illico accendit, nam stipulæ aridę primo protinus occursu accenduntur: at ligna humida, viridiaque vt accendantur, longiori tempore, fortioreque flamma indigent. Atqui quum nihil horum in igne mirum tibi videatur, miraris tamẽ, vt lassitudo inducatur, opus esse & magnitudine, & tempore, & corpore, quod facilè queat accẽdi. Verũ satius fuerit te ob huiusmodi res nihil mirari, sed quænam animantium corpora suapte natura facilè, quæ vero nõ ita facilè calfieri possint, considerare. Sed de ijs posthac audies: in pręsentia autem haudquaquã mirabile tibi videatur, si quod factũ quippiam est, indiget & tempore & magnitudine: præterea vt proxima sit ei res, quæ suapte natura promptè affici possit. Sine his ne ignis quidem quicquã accendere, nec gladius secare potest: neq; aliud quippiam vel efficacissimum agit, si vel res in quam agendum erat, sit illo validior, vel non suppetat tempus notatu dignũ. Neque enim lucernæ flammã cõfertim perfundes oleo, nedum aqua: neq; gladio lapides secabis, tantum abest vt adamãtem aggrediaris: tamen laborem, calorem, & frigus,

frigus, & reliqua id genus semper febrem posse accendere putabis? etiam si exigua fuerint, & pauco immorentur tempore, siue vniuersum quoque corpus ad suscipiẽdum calorẽ ineptum sit. Quod enim iam calidũ est, magis pronum est vt immodicè calescat, quemadmodum frigidum, vt refrigeretur immoderatiùs. Quod vero econtrario se habet, ineptum est: adeo stupida rudisque est eorum, qui huiusmodi scrutantur, quæstio. Sũt vero alij nihil dubitãtes, qui promptè proteruèque pronũciant, nihil eorum, quæ iã dicta sunt, vnquam posse febrim excitare. Horũ stupiditas quidem miserationem, cõtentio vero odium meretur. Verum huiusmodi sophismata soluta sũt in eo volumine, quod causis procatarcticis, id est euidentibus separatim dicauimus: neque nũc errores cõfutare, sed vera duntaxat docere instituimus. Redeamus igitur ad id quod propositum nobis erat, nempe vt singulorũ simplicium morborũ causas explicemus, tum præcedentes, tũ procatarcticas, id est euidentes: neque enim fuerit absurdum dilucidioris doctrinæ gratia, eas huiusmodi nominibus distinguere. Eas igitur quę in animali ipso consistunt, siue affectus sint, siue motiones præter naturam, causas

nominant morbum præcedētes. Quæ vero extrinsecus adueniunt, si vehementer alterant, immutantque corpora, eas interim procatarchontas, interim procatarcticas causas appellant.

Ostendit exemplis aptissimis causas morborū frigidorū partis similaris esse motū immodicū, otium, raritatem & densitatē totius vel partis, contactum rei frigidæ ac materiam frigidam sumptam vel admotam, quibus singulis calor natiuus extingui potest.

CAP. III.

CAlidi morbi causas in vniuersum diximus: trāseamus itaque ad frigidū, cuius multæ sunt numero causæ, vt frigidorum vicinitas cibi potusque tum quantitas, tum qualitas: item constipatio & raritas, præterea & otiū & motus immodicus. Quippe ab huiusmodi occasionibus, ignis quoque extinguitur. Nā si exiguæ prunæ niuem plurimam, aut glaciem adhibeas, aut frigidā aquā infundas, ipsam illico extingues. Item si aër nos ambiens summo frigore afficiatur, quale potissimum apud Istrū horis brumalibus grassari solet, videbis non solùm lucernā sub dio expositam, verùm etiam omnē ignem exiguum protinus extingui: atque sic vincit

cit ignem rerum prefrigidarum vicinitas. Alimentorũ autẽ ipsius vel abundantia, vel defectus, aut aliena qualitas, ad hunc illi modum officit: magna quidem lignorum strues, si confertim exiguæ flammæ iniiciatur, ob immodicæ quãtitatis excessum, eã suffocabit. At si nulla penitus, aut pauca admodũ ligna suppeditaueris, tabescere flammam videbis, idque ob alimẽti vel defectũ, vel paucitatẽ. Sic lucernę flãmam & minui, & ferè extingui videmus, vbi propriũ ipsius alimentũ à iusto modo aberrauerit: siue enim nimis parcè oleum adhibeas, siue affatim plurimũ infundas, noxam non vitabis. At si liberaliter quidẽ materiã adhibueris, sed quę suapte natura vel accendi non possit, vel vix accẽdatur, illico minorem reddes flammã, vt si oleũ aquæ mixtum, in ignem effundas. Porro autem si aẽrem qui flammam circundat incluseris, ac immodicè rarum effeceris, videbis flammam & diminui, & penè extingui. Atqui clauditur vel sub medica cucurbitula, vel vaporatorio cubiculo, vel alio quopiã id genus instrumẽto, vel etiã camino, si ipsius foramina obstruxeris. Quod si in loco aprico sole vehementer æstuante ignẽ accẽdas, vel fortiori ipsum flamma circundes, videbis tum imbecillio

rem flammã tabescere: quippe quæ ab externa flamma, vtpote fortiore, & laxior fit & vehementer dissipatur. Neque non perspicuú est, si eã ventilaueris, hoc est moueris, augebis: si quidem modicè id feceris: nam immodica vẽtilatio dissoluit, dissipatque. Ita ventos, à quibus vsus aliquis expectatur, oportet flammæ semper proportione respondere: nam maiores quàm pro ipsius ratione, ipsam discutiunt, non ventilant. Hinc manifestum est flammam aduẽtitio motu indigere, vt increscat, modo is non sit immodicus. Nam quæ omnino non ventilatur, tabescit. Quę verò ab externo motu immoderatius irruẽte agitatur, ea & dissipatur & discutitur. Igitur primæ causæ species frigidú morbum inducet, si frigida res, quæcúque illa fuerit, extrinsecus acciderit, siue solo cõtactu, siue potentia id efficiat. Sic natãtes in aqua frigida, aut infeliciter loti, aut per loca frigida ambulantes periculú subierunt: quippe nouimus quosdam, qui priusquam domum reuerterentur extincti sunt. Ob eã verò, quã secundo loco diximus, causam, nonnulli apoplexia, aut morbo comitiali laborauerunt, aut sensus motionisq; incómodú subierunt, aut alio quopiam pacto refrigerati sunt, idq; ob ebrietatem: quan

tuis

uis vinũ, si modicè sumatur, intimũ calorẽ augere posit, quippe qđ sit alimẽtũ maximè familiare. Itidẽ optimi succi cib', & qui plurimũ alimẽti prębere potest, si animanti immoderatius ingeratur, frigidos morbos excitabit. Præterea tum cibi, tum potiones suapte natura frigidiores, ipsi quoq; inter frigidorũ morborũ causas numerãtur: cuiusmodi sũt papauer, mãdragora, hyoscyamum, cicuta, atque ij prę nimio frigore mortẽ quoque inducunt. Cęterũ maxima cõstipatio, (hãc enim in tertio causarũ, quæ frigidos morbos pariũt, ordine statuim',) & graues sopores, & veternũ, & apoplexiã afferre solet. Atq; hoc est quod Hippocrates ait: Si de repẽte quis obmutuerit, venarum interceptiones, corpori molestiã inferũt. Vtraque sanguinis vasa, quẽadmodum & maiores, venas nominãs: quanquã recẽtiores alterũ dũtaxat gen' nẽpe id quod nõ pulsat, venas appellãt: quãdoquidẽ arteriæ quoque in animãte intercipiuntur, id est adeò implẽtur sãguine, vt nullũ in ipsis supersit vacuũ spatium, in quod inter dilatandum externũ aërem illicere queãt: atque ob id intimus calor tũ præfocatur extinguiturq;, & eorum, qui sic afficiuntur corpora, subito mouendi sentiendiq; viribus priuantur. lib. 5. aph. 5.

Iam

Iam in libro de pulſuum vſu demonſtraui mus, ideo pulſare arterias, vt ſeruetur in omnibus animantis partibus caloris temperies. Item in opere de vſu reſpirationis, quod ipſa quoque caloris, qui in corde cõtinetur, ſeruat temperiẽ. Igitur quemadmodũ externa flãma illico perit, ſi ambiẽs aër arceatur, quo minus illi cõmunicet, vt quum in vaporatorio cubiculo, aut cucurbitula, aut in alio huiuſmodi vaſe includitur: ita animantis quoque calor ocyſſimè peribit, ſi ipſum cohibeas ac includas, vt nullam poſsit cum circunfuſo aëre habere communicationem. Igitur cordis calor ambienti nos aëri per gutturis meatum communicat: hũc ſi occluſeris, illico præfocabis, interimeſque animantem. At calor qui per vniuerſum corpus in arteriis continetur, tum per cor ipſum, quatenus faucibus communicat, tum per vniuerſam cutem in ambientem nos aërem reſpirat: ac ventilatur quidem quũ attolluntur arteriæ, purgatur verò à fuligine, quum contrahuntur. Atqui vtroque horũ naturalis ipſius modus conſeruatur. Nã quum arteriæ cõſtipantur, aut à plurimo ſanguine vt nuper diximus, aut obſtructis earum oſculis, vt haudquaquam trãſpirare poſsint: neceſſe eſſe calorem quidem ex tingui,

tingui,corpus verò ipſum emori. Quòd ſi modica fuerit conſtipatio, natiuus calor ob ipſam non neceſſariò afficietur. Quúque in animantis corpore veluti fuligino ſa quædam,aut fumoſa excrementa cõtinentur: tum aliud natiui caloris pathema conſiſtet,aliud verò ſi vaporis ſuauis vtiliſque naturam referant. Horũ verò vtrũque bifariam diſcriminatur: etenim optimus in corpore ſanguis, nullius vitioſi excrementi pexmixtione turbatus,quum calefactus eſt,vaporem reddit optimũ, qui nihil ſecum ferat neque igneũm neque acre:huiuſmodi corpus ſi modicè conſtipetur,breui vel plethoricum, id eſt oppletũ vel calidius quã pro naturali habitu reddetur:plethoricũ quidem quum per ignauiam exercitationem neglexerit:ita enim retinentur in corpore ea,quę per motum excerni oportebat. Calidius verò,'quum exercitatur,vt pote aucto ad motũ natiuo calore, qui ob corporis conſtipationẽ non tranſpirat. At ſi corpus fumoſo excremento refertum,conſtipetur, tum aut febris excitabitur ob clauſum intus fuligi noſum vaporem,aut præfocabitur extingueturque calor natiuus. Atque vtrũque horum conſequitur & excrementi multitudinem,& conſtipationis fortitudinem: quippe

quippe si plurimum fuerit fumidū excrementū, quod indigebat vacuatiōe, & cōstipatio vehemens, ne sub excremēto præfocetur, extinguaturque insit' calor, periculum est: si verò paucū sit excrementum, & non ita vehemens cōstipatio, febris accendetur. Atque hinc perspicuū est, quòd & naturales & aduentitios corporis affectus, per quos vel fuliginosum, vel fumidum, vel vapore refertum sit id quod trās pirat, nosse oportet: sed hęc in tractatu de medendi methodo persequemur, nunc ad institutū reddeamus. Igitur vt cōstipatio refrigerationis subinde causa est, veluti iā diximus: ita † raritas quoque, si modū non seruat, discutiendo dissipādoque natiuū calorē corpus frigidius reddit. Atque hæc nempe constipatio, raritudoque, interim in vniuerso animali, interim in singulis partibus similiter euenire possunt. Etem per arteriarum tum obstructionem, tum plenitudinē, si qualis fuerit totius corporis affectus, talis sit in parte quapiam; ob arterias in ipsa sola affectas, necesse erit partem, itidem vt totū morbo laborare. Atque ea quæ extrinsecus adhibētur tūm medicamenta, tum aquæ medica vi præditæ, ac frigidę, item aër nos ambiēs, partem ipsam immodicè vel raram vel constipatam

In Aldino mēdose legitur pro μάνωσις μένωσις.

ſtipatam reddere poſſunt, præterea vincu la nonnunquam violenter vel ipſi particu læ iniecta, vel ſuperioribus circunligata, & vita partem priuant, & eam refrigerãt: quippe quæ eam priuant ea communicatione, qua principi animalis parti conſentit, quæ & natiuum illi calorem & faculta tem arterias mouentem tranſmittit.

Cauſæ ſiccorum morborum partis ſimilaris,

CAP. IIII.

DE morbis itaque tum calidis tum frigidis, ſatis dictum eſt: de ſiccis deinceps diſſeramus, Igitur ſi aliquis plurimũ quidem trãſpiret, ſed parcè nutricetur, idq́ue alimentis quibus ſiccandi facultas eſt: is facilè ad ſiccum morbum perducetur, idq́ue maximè ſi ſollicitudine, vigilijsq́; torqueatur. Itidem aëris nos ambientis ſiccę conſtitutiones animantium corpora aridiora reddere ſolẽt, Sic etiam aquæ vel nitri, vel ſulphuris, vel aluminis, vel bituminis, aut alterius id genus qualitatis naturam ſeruantes, ſi quis in ipſis natauerit: item medicamenta quæ exiccandi habent potentiam, ſiue deuorentur ad interna, ſiue extrinſecus adhibeantur, ipſa quoque exiccant. Atqui de his amplius dictum eſt in opere de medicamentis.

Cauſæ

Causa morborum humidorum partis similaris.

CAP. V.

HAc quidem sunt siccorum morborũ causæ. Quibus humidorum morborum causæ omnes econtrario opponuntur: vt sunt alimentorũ quibus humectandi vis est, copia: potus plurimus, mollis educatio, animi tranquillitas, crebra in balneis dulcium aquarum cõuersatio, presertim à cibo, vita ociosa & ignaua, imbres plurimi, temporum cõstitutio humida, & medicamenta quæ humectare possunt.

Tradit causas morborũ compositorum partis similaris, explicatq; qua rõne natura excremẽta in corpore redundãtia transmittat in partes imbecilliores.

CAP. VI.

IAm satis manifestum arbitror compositorum morborum, compositas quoq; causas esse. Quippe si calida causa simul cum sicca conueniat, calidum simul & siccum morbum oriri necesse est, si calida & humida, calidus quoque & humidus prodibit morbus. Ita in reliquis quoque duabus cõiugationibus perpende, nempe frigida & humida, ac frigida & sicca. Cæterùm dicamus & id quoque, quod ad hunc

ser

ſermonem neceſſario addi, ac definiri oportet, nempe quod corpus ſubinde alteratur, omnibus cauſis conformi inter ſeſe concordia conuenientibus, ſubinde verò ob contrarias facultates inter ſeſe diſcrepantibus. Atque interim vincunt illæ quę ſunt vel numero plures, vel tempore diuturniores, vel robore potẽtiores: Interim ab vtriſque ex æquo corpus noxam ſuſcipit. Accidit autem, licet fieri non poſſe videatur, vt idem corpus ſimul & calidius & frigidius, aut ſimul & humidius & ſiccius, quàm pro naturali habitu, reddatur: vocatur autem hæc intemperies inæqualis, idq́ue non ab re: de qua ſeparatim in alio volumine, prout res ipſa expoſtulabat, diſſeruimus: verùm non eſt nobis in his diutiꝰ immorandum. Properemus igitur ad reliqua morborum genera, ipſorũ cauſas tractaturi, ſi prius admonuerimus eorũ quæ in libro de morborum differentia iam dicta ſunt, quòd corpora interdum à naturali habitu recedunt, lapſis duntaxat quatuor qualitatibus, nulla alia extrinſecus affluẽte ſubſtantia: Interdum verò fluxione implentur, humida illa quidem omnino ſi ſpeciem: non humida verò, ſi potentiam ipſius conſideres. De hac potẽtia veteres tum medici tum philoſophi diſſe-

ruerunt: Ostendimus & nos ipsam cũ in aliis quibusdam commentariis, tum in iis quos de medicamentis conscripsimus. Dicemus verò & nunc ea quæ in præsentia nobis vtilitatem afferre possint, nempe quòd flaua bilis potestate calida est & sicca: Atra verò sicca & frigida: Sanguis humidus & calidus: Pituita frigida & humida. Item quòd nonnunquã horum humorum singuli influunt synceri, nonnunquã sibi inuicem mixti. Et quod partiũ, quæ vel œdemate, vel scirrho, vel phlegmone laborant, affectus, hanc ob causam plerúque varientur. Nam & carbunculus, & cancer, & herpes, & erysipelas, & gangrena, & phygethlon, & phagedæna, & satyriasis, hoc genere continentur. Præterea alphi, id est vitiligines, atheromata, achores, melicerides, ganglia, steatomata: morbi sunt à fluxionibus orti. Differunt autẽ inter sese tum hij, tum omnes alii quos prædiximus, quod alius ex pituita, alius ex sanguine, alius ex flaua bile, alius ex atra, alius ex alio quodam humore, qui non omnino à naturali habitu deciderit, ortum habet. Verùm quisquis fuerit huiusmodi humor, omnino ad prædictorum generũ aliquod reducitur: fieri enim haudquaquam potest, vt neque sit calidus & siccus,

neq;

neque calidus & humidus, neque frigidus & ſiccus, neq; frigidus & humidus. At quatenus admodum craſſus eſt, ac frigidus, videtur quidẽ à naturalis pituitæ forma excidere, atque alius humor eſſe, toto genere præter naturã. Sed huic opinioni veritas ipſa reclamat: nã quoad ei frigida, humidaque fuerit facultas, ſub pituitæ continebitur genere. Eadem ratione quicunque ſiccus & calidus fuerit, ad bilis genus reducetur. Verùm de his aliàs amplius dictum eſt: quam ob rem in præſentia breuitati ſtudebimus, de his omnib' copioſè in opere de medendi methodo diſputaturi. Iam ad id quod propriè ad hanc tractationem pertinet redeamus. Igitur omnes eiuſmodi morbi naſcũtur, depellente ſemper natura id quod abundat in partes imbecilliores. Id quod complures ex maioribus noſtris, licet iam antè dixerint, tranſmiſsionis tamen modum non declarauerũt. Atqui, naturã ratione præditã dicere videbimur, ſi ita ſimpliciter eam quicquid inutile eſt, ex robuſtis ad infirma depellere pronuntiauerimus. † Sed in morbis qui feliciter iudicantur, huiuſmodi quandam facultatem haud obſcurè deprehendimus.) Quis vero ſit huius facultatis modus, maiores noſtri non ſatis accuratè

† *Ex anti. Cod. græ. ita legendum eſt: Sed quod in morbis, optimæ criſes ab aliqua huiuſcemodi facultate fiant, illi haud obſcurè deprehenderunt.*

explicauerunt, eo quòd neque potentias quidem naturales (quas nos in aliis commẽtariis persecuti sumus) adamussim demonstrare potuerunt, nimirum quot, quales ve sint, & quæ sint singularum munia. Verùm haud difficile fuerit de omnibus his disserere, ei qui hypothesin quam in dictis commentariis præscripsimus, ad hunc vsum accommodauerit. Etenim quũ quatuor sint potentiæ quibus quælibet pars tum animalis, tum plantæ prædita est: nã alia familiare sibi alimẽtum attrahit, alia retinet, alia alterat, alia id quod redundat excernit: quum etiam duplex sit excremẽti genus, aut enim quãtitate offendit, aut qualitate: quum denique omnium corporis partium non æquale sit robur (quippe principes partes statim ab initio rerũ natura maiori robore dotauit) rationi consentaneum videtur, vt in corporibus impuris, & quæ excrementis abundant, aliquid defluat in partes imbecilliores. Quũ enim excrementum à robustiore quaque parte sic expellatur, vt nusquam cõsistere posit, in partem dilabitur omnium maximè imbecillam. At varia est huius partis ratio: aut enim illico quum formaretur animal, noxam subiit, aut postea læsa fuit, aut etiam suapte natura talis esse debuit,

430

vt cutis. Hæc enim quum nullius actionis, sed vsus duntaxat gratia sit creata, nō ab re iis quæ functiones perficiunt, facta est imbecillior. Est enim veluti operculū quoddam, ac natiuum anim ιis tegumentum: quippe quæ non coctio:.em, non cibi digestionem per corpus, non sanguinis generationem, non pulsum, non respirationem, non motum voluntarium, animali præbet: & vt summatim dicam, nullo penitus munere fungitur. Præterea quum sit omnium partium extrema, haudquaquam absurdum videri debet, quod vniuersi corporis suscipiat excrementa. Etenim natura protinus ab initio multa fabricata est instrumenta, quibus excrementa purgarentur: atque hæc sola ad bonam valetudinem seruandam abundè satis faciunt, vbi neque ex ambiente nos aëre animali noxa infertur, neque ob errorem in victus ratione totū corpus immodicè excrementis redundat. Accidente autem huiusmodi aliquo peccato, tum naturalia instrumenta sola ad excrementi multitudinem expurgandā non sufficiunt: proinde fluxiones à potentioribus partibus depulsæ, in imbecilliores irruunt: atque euenit interdum, constipatis meatibus, per quos excerni consueuerant, vt ad partes

alias deriuentur. Ab huiusmodi exordiis omnes iam dicti morbi nascuntur: augetur vero vitium in membris, quum infixa ipsis excrementa putrescũt, ac ita deteriora fiunt, quamobrem affluentem postea humorem, vel vtilem, simul corrumpunt.

Causas enumerat morborum partis organicæ, eorũ præsertim qui nascuntur à vitiata cõformatione, cuius præcipua causa est figuræ à naturali habitu recessus.

CAP. VII.

HActenus igitur similarium corporũ proprios morbos explicauimus: reliquum est vt de instrumentorum quoque morbis differamus, incipientes ab eo qui primus in genere est, ac in conformatione consistit. Fit autem hic morbus, interdum figura à naturali habitu euariante: interdum vel asperitate, vel leuitate, vel meatu aliquo vitium subeunte. Causarum autẽ ob quas naturalis figura permutatur, vna est, si fœtus: quum adhuc in vtero clausus est, malè conformatur, impedito naturali spermatis motu, vel ob materiæ multitudinem, vel nõ idoneam qualitatem. Altera causa est, si vel inter pariẽdum, vel dũ fasciis infans inuoluitur, committatur error. Quum enim nuper genitorum puellorum corpora mollia sint, & propè dixerim

431

rim fluxibilia, facilè contorquentur, aut dum nascuntur, si obstetrices eos non rectè suscipiunt, aut postea quàm nati sunt, ineptè fascijs inuoluunt: aut vbi nutrices, eos temere vel erigunt, vel reponunt, vel lac exhibent, vel lauant, vel fascijs inuoluũt: in his omnibus nisi appositè quis eos tractauerit, singulorum membrorum naturalis figura & inuertitur & deprauatur. Præterea si postea in vniuersum per reliquam educationem committitur error, vel ob immodicam plenitudinem, vel mȯtum incompositum, vel vbi ante tempus ipsis standi ambulandiq́ue permittitur libertas, itidem si vehementius moueãtur, multorum membrorũ figura distorqueri potest. Quippe plenitudo functionibus naturalibus officit, importunus verò & vehemens motus, aliorsum atque decet, mẽbra vertit, distrahitq́;. Siquidem crura ob incũbentiũ eis corporum pondus, interim in exteriorem, nonnunquam ad interiorẽ partem distorquentur, idque pro natiua ipsorum inclinatiõe. Nam, quibus rectiora sunt quàm ordo naturæ expetat, ij magna parte vaciæ efficiuntur: quibus verò magis sinuosa, vari redduntur. Voco autẽ vaciam cui in exteriorem partẽ crus flectitur, varum autem ecõtrario. Atq; pectoris

membra ſubinde vitiantur, vbi in prima educatione nutrices extrinſec' ipſa ſupra modum ſtringunt:id quod apud nos pręcipuè,ac continenter videre licet in virginibus. Nutrices enim quò partes quæ circa coxas ſunt & ilia magnopere augeantur, faſcijs thoracem circumligare ſolent vehementer ſtringẽtes tum ſcapulas, tum reliquas omnes thoracis partes. Quum verò plerunque non omnes faſciæ partes æqualiter tendantur, accidit, vt vel pectus ad anteriora promineat,vel ea ſpinæ pars, quæ illi opponitur,gibberoſa reddatur:ac interdum dorſum veluti præfractum in obliquum ſeducitur, adeò vt altera ſcapularum diminuta,parua,ac contracta:altera verò eminens, tumida ac omnino maior appareat. Atque omnia huiuſmodi figuræ vitia thoraci adueniunt ob nutricũ errorem ac imperitiam, vtpote ignorantium quo pacto deligare oporteat. Sic medici quoque haud probè deligantes, conformanteſque fracta membra, figuram ipſorum inuerterunt. Quemadmodum & ægrotus citra medici curantis peccatum, ſi membrum ad vſum accommodet priuſ quam firmus conſtiterit callus,ipſę ſibi inuerſionis autor putandus eſt. Sed & colliſæ partes, vt naſus, & confractæ, vt in coxę

ſinu

ſinu partes extremæ,interdum oſſa exciſa aut plurima caro quæ poſtea nō ęqualiter ſuccreſcit,naturalē figurā deprauare conſueuerunt. Alter verò modus quo figura deprauatur (qui ad plenitudinē pertinet, aut defectum,vt in ijs qui nimis obeſi,aut admodum colliquati ſunt) vel in vna conſpicitur parte,vel in toto corpore. Quippe morbus qui elephas nominatur, planè formam immutat:itidem & tabes. Etenim naſus ſimus, labra craſſa,aures acuminatę in elephantiaſi videntur:atque in totum qui ſic laborant Satyris ſimiles ſunt. At nares acutæ, collapſa tempora,oculi concaui, in phthiſicis deprehenduntur, quibus ſcapulæ quoque & brachia,in alarum modum porrigi videntur. Atqui in his omnibus figura,primaria quidem ratione deprauatur,verùm per accidens vitiari videtur in ijs,quos vel neruorum reſolutio, vel conuulſio,aut phlegmone, aut ſcirrhus infeſtant,quibuſve nerui aut tendones diſſecti ſunt,aut quibus prædura cicatrix inducta eſt. In omnibus huiuſmodi affectibus, pars à naturali figura deflectit,idque aliàs aliā ob cauſam. Ipſa enim in ijs qui altera parte reſoluti ſunt,trahitur à muſculis actionem faciētibus:at in iis,quos in altera parte conuulſio occupat, à muſculis cōuulſis

Haud aliter phlegmone, ſcirrhus, cicatrix dura, & reliqua in vniuerſum huiuſmodi pathemata, partem proximam ad ſeſe intendendo trahunt, atque ſic figuram peruertunt. In neruis autem & tẽdonibus diſſectis, quemadmodum in reſolutis, oppoſitorum, & naturaliter ſe habẽtium actio, partem ad ſe attrahit. Itaque omnes hæ quatuor cauſæ ſub vna comprehendi poſſunt, nempe tentione partem in diuerſum inclinante. Atque de figuris à naturali habitu deflectentibus hæc dixiſſe ſufficiat. Concauitates autem partium, ac meatus earum, aut omnino pereũt, aut lędantur, idq́ue ob cauſas ſequentes: aut enim coaleſcunt, aut conſtipantur, aut obſtruuntur, aut conſtringuntur: aut in ſeſe reſidẽt, aut ipſarum oſcula aperiuntur. Quippe euenit interdum exulcerata interna meatus facie, vt coaleſcant inter ſeſe partes exulceratæ: atque corrumpatur naturalis conformatio. Interdum vbi caruncula oritur vel aliud aliquod tuberculum aut ſcirrhus aut phlegmõe, aut abſceſſus in ipſis inſtrumentorũ corporibus, deinde cõprehendat tumor pręter naturã internã cõcauitatẽ, fit vt meatus cõſtipetur. Atq; vbi ob craſſos viſcoſosq́; humores, aut callos aliquos aut grumos, facta eſt obſtructio: ipſa ad

eun

eundem ducet cõcauitates affectum. Item si quid extrinsecus incidens valde cõmprimat, necesse est corpora concauitatem cõtinentia simul ad interna ipsius impelli. Quòd si corpora in se ipsa resederint, vt quum ab adstringentibus coguntur, aut à frigore constringũtur, aut ab exiccantib' exarescunt: accidit, vt constipentur præcipuè quidem meatus, deinde ipsi quoque ventres. Meatuum verò oscula, non solum constipantur sub huiusmodi affectibus, verùm etiam omnino obcæcantur. Atq; ea facultas quam retentricẽ nominamus, quum immodicè moueatur, ad extremũ cogens ac cõstringens meatuum oscula, ipsa quoque constipationis causa redditur, quemadmodũ raritudinis laxitatisq; nonnũquã causa fit expultricis facultatis motus immoderatus. Idẽ sępenumero efficere solet & retẽtricis imbecillitas, ita & medicamẽta, & aquæ quę aperiendi oscula vim obtinẽt, ac vbi immodicè laxa fiũt instrumenta. Præterea si aëris nos ambiẽtis temperatura ad caliditatem immodicã atq; humiditatem permutetur. Itaq; affectuum qui tum meatus, tum ventres infestãt, hæ sunt causæ. Ex iã dictis dilucidè patet, quas causas putẽt esse morborũ qui in similaribus corporibus cõsistũt, ij qui ipsa

† τῶν ὄγκων † ex tumidis aceruis & meatibus fabrica-
καὶ πόρων. ta existimant. Hos ego silentio præterire decreui, quandoquidem falso penitus innituntur fundamento. Verùm ad id quod propositum erat redeũtes, explicemus reliquorum morborum causas. Incipiamusque rursus à cõformationis genere, in quo duplicem adhuc morborũ modum enarrare oportet: alterum quum instrumenta præter naturam asperantur, alterum quũ læuigãtur. Quippe asperantur quæ antea fuerunt læuia, & læuigantur quæ prius erant aspera: illa quidem ob acres humores aut medicamenta abstergentia: hæc verò ob pinguem humorem, aut viscositatem. Huiusmodi vitia maximè in ossibus euenire, haud obscurè videntur: interdũ quia medici perperam ipsa curauerunt, interdum etiam ob humorum in animante cõtentorum naturam. Oculi verò & fauces asperantur non solùm ob iam dictas causas, verùm etiã ob acres vapores, puluerem & fumũ. Sic etiã gula, ventriculus, intestina, & ob excremẽta in ipsis genita, & ob ciborum potionũq; qualitatem, quibus venena quoq; adnumerantur. Id verò perspicuũ est, singulas exasperantiũ causarũ quũ fuerint valentiores, in carne vlcus, aut erosionem, in ossibus cariem inducere. Atque

huiusmodi sunt primi generis, quod in conformatione cõsistit morborum causę.

Causæ morborum partis organicæ ex partium numero excedente aut deficiente.

CAPVT. VIII.

IN altero autem ipsius genere, quod ad numerum pertinet. Si perierit pars aliqua, quę iuxta naturæ ordinem adesse debuit, necesse est eam vel resectam fuisse, vel vstam, vel putrefactam, vel nimis refrigeratam. Sed refrigerationis causas iam diximus. Putredinem verò inducunt aut medicamenta quæ suapte natura putrefacere possunt, aut excrementa in ipso animali genita: item ea quæ transpirationem impediunt. Atque prohibitæ transpirationis causas supra proposuimus. At si quippiam oriatur in corpore, quod numerum à natura institutum excedat, id quoque ad morbum qui in numero partium cõsistit, referri debet. Quod si id quod supercreuit, naturali sit specie, causam eius existima fuisse materiæ vtilis multitudinem. Si verò è naturali specie euariat, materiæ quoque qualitatem pręter naturam fuisse necesse est. Atqui vires vtrobiq; validas esse oportebat, alioqui neq; cõformari potuisset quod vtile, neq; extrudi quod erat vitiosum. Igitur natura cõformat quidem

dem in fœtu,quādoq; sextum digitū vel quippiā aliud huiusmodi molitur. In his autē qui iā in lucē editi sunt,ac perfecti videntur,quū supercrescentē carnē in vlcerata parte ꝓducit,aut pterygiū,id est vnguē,in oculis. Deponit vero id quod redūdat in gāglio,meliceride,steatomate,atheromate,& reliquis huiusmodi omnibus.

Causæ morborum partis organicæ ex magnitudine præter naturā aucta vel minuta.

CAP. IX.

PArtiū verò magnitudo augetᷓ, vel ob vtilis materię multitudinē,vel quia valida est potētia:minuitur verò à causis cōtrarijs, & quoties instrumēti cuiuspiā pars vel resecta,vel vsta,vel putrefacta, vel sub nimio frigore demortua, ita perit, vt ea quę reliqua fuerit, mutila mācaq; reddatᷓ.

Causæ morborum partis organicæ ex cōpositione & situ partium præter naturam.

CAPVT. X.

MOrborum autem qui ad cōpositionis genus pertinēt aliquos subitarij, vehemētesq; motus inducūt,alios humiditatis in articulis intemperies efficit,quippe quæ ligamenta & humectat & laxat,ac ob viscositatem totum articulum lubricum labilemq; reddit. Sunt nonnulli quibus in coxarum sinu supercilia confracta

oc-

occasio fuerunt, vt promptè membrorum capita sedibus suis exciderent. Sunt nonnulli quibus protinus ab initio cotylæ, id est coxarum sinus, supinæ incõtinentes, & omnino in superficie prominere vidẽtur: atque hæc omnia inter luxationum caussas numerantur. Porro per eos morbos quos enterocelen, & epiplocelẽ nominãt, accidit vt laxetur, vel disrumpatur omnino meatus ille, qui à peritonæo ad testiculos procedit. Sic deinde vel in ipsum meatum, vel in eam tunicam, quæ græcis ἐρυθροειδῆ vocatur, interim omentũ, interim intestinorum aliquid delabitur. Recedũt etiam à propria sede intestina, quãdo dissecto peritoneo procidunt. Sic pulmonis fibra, vulnerato pectore, subinde procidere videtur. Et † erosa ceratoide, rhagoides tunica immodicè laxatur. Præterea si visceris cuiuspiam fibra, ob vehementem casum, vel afflictionem contorqueatur: erit illius quoque morbus positionis simul & figuræ mutatio, à caussis iam dictis dependens. Vicinarum verò partium consensus deprauatur, si partes inter sese ineptè coalescant, si appendiculum quodpiã, aut ligamentũ laxetur, aut abrumpatur. Sed singulorum caussas enumerare, quia manifestæ sunt, haud quaquam oportet.

† In anti. est, nõ διαβρωθέντος, sed, τρωθέντος id est, vulnerata.

Causa externa & interna morborum parti similari & organicæ communium, qui ex vnitatis solutione nascuntur.

CAPVT XI.

RELiquum est vt vnius adhuc morborũ generis, quod omnibus partibus commune est: siue similares & simplices, siue cõpositę sint, causas explicem'. Equidem vniuersum hoc genus nominare consueui vnitatis solutionem aut continuitatis corruptelam, vel quomodolibet aliter, prout sperauerim sermonem auditoribus fore perspicuum. Quippe maiores nostri nullum ei nomẽ (quod sciam) indiderũt, quamuis ipsius species quasdam suis nomẽclaturis denotauerint: fractionẽ enim aut cariam vocant, in osse solutam continuitatem: In carne autem vlcus aut vulnus. Ad capitis ossa cõplura instituta sunt nomina. Nam quæ in aliis ossibus fractura dicitur: in his tum ῥωγμὴ, tũ ruptio appellatur. Si verò ab cuto aliquo ipsis irruẽte & incidente soluãtur, ἐγκοπὴ & διακοπὴ, id est incisio, ἕδρα id est sedes, vocatur. Nomen autem teredon, id est caries, e, litera abundare videtur: quippe quod à tremate id est foramine deriuatũ creditur, perinde ac si tredo quędã, id est foratio sit. Oritur autẽ vbi acres humores ossa erodũt. Subii

cit

citur autem hæc ſpecies ab initio quidem alteri morborum generi, vt aſperitas potius oſsis, quàm caries, aut foratio nominetur, procedẽte autẽ perforatione, adeò vt veluti foramen quoddã iam appareat. tũ teredon, id eſt caries nominatur. Huius generis eſt θλάσμα quoque, id eſt colliſio: id magna ex parte accidit in carne, quamquam nonnunquam & in oſſe videtur euenire, idq́; maximè in pueris. Oportet enim vt in ſeſe cogatur omnino id quod colliditur, atq; ita ſit molle, vt abſolutã duritiẽ nõ aſſequatᷣ. Proinde vel caro erit, vel oſſiũ aliquod molle, quod colliditur ſub irruẽte extrinſecus aliquo violẽto, valido, & duro corpore. Igitur ſi partis ita affectę externa facies integra permaneat, & in profundo ſint multæ & paruę diuiſiones, huiuſmodi morb⁹ θλάσμα & θλάσις id eſt, colliſio appellabitur. Quòd ſi cõcauitas aliqua à collidẽtis corporis ictu inducta appareat, huiuſmodi affectus, ἔνθλασις id eſt, illiſio, nominari debet. Vt neceſſariũ autem eſt colliſam partem ſub ictu in ſeſe compelli, & concauã fieri, alioqui non collideretur: ita ſeruari concauitatem, feriente remoto neceſſarium non eſt: quippe mollia corpora omnia, ſeparata repercutiente, ad priorẽ habitum redire ſolent. Si verò non ſolum

ad interiora recesserit os capitis, sed etiam ruptura quædã in exteriori facie accedat, compositus erit huiusmodimorbus, neq; vllum habet à priscis authoribus nomen institutum, quam ob rem oratione potius explicandus est, quàm nominibus extremè barbaris, qualia à recentioribus medicis plurima iã sunt vsurpata. Porrò ad cõtinuitatis solutionẽ pertinet & ruptio Grȩcè ῥῆγμα: & cõuulsio, Grȩcè σπάσμα, hȩc in neruis: illa verò in carne consistens, quȩ causam suæ generationis habent repentinum, inæqualem, & validum motum in corporibus præcipuè, quæ priusquam perfricta, & ad æqualitatem reducta atque calfacta fuerint, ad motum inducuntur. Nam per huiusmodi affectus, complures in ipsis partes diuelluntur. Atque vt summatim dicam, omnes huiusmodi morborum causæ, aut extrinsecus irruũt, aut ex ipso corpore oriuntur: extrinsecus adueniunt, quæ vulnerare, aut collidere possunt, à corpore prodeũt immoderati & incompositi motus animalis, & humores quidam deprauati, qui erodendi vim habent. Atq; hæ sunt causæ morbi, qui communis est omnibus partibus, tum simplicibus & primis, quæ & similares tum compositis ex his quæ instrumenta nominantur.

437

tur. Compositorum vero morborum causæ sunt inuentu faciles, quippe quæ ex iã dictis componuntur. Itaque quicunq; eas congerere non grauabitur, is copiosam sibi causarum compositarum suppellectilem haud difficulter parabit. Sed tempus est vt huic libro finem imponamus, symptomatum differentias deinceps explicaturi.

* *
*

CL. GALENI
DE SYMPTOMATVM DIFFERENTIA, LIB. III.

*

GVLIELMO COPO INTERPRETE.

Tria in vniuersum humano corpori præter naturam accidunt, morbus, causa morbi, & morbi symptoma. De morbo & eius differentiis ac causis, prioribus libris abūdè dictum est, hac verò superest explicanda natura symptomatis, & differentiæ. Verùm cùm symptoma probè cognosci non posßit, nisi sciatur quid sanitas, quid morbus & eius causa, quid pathos & actio, ideo prius hæc definit Galenus, singula suis notis distinguens, addita duplici symptomatis acceptione.

CAPVT I.

VID sit morbus, & quot ei[a] tũ species, tum genera: similiter qui simplices, quíve cõpositi morbi, & à quibus cau sis singuli proueniãt, in alijs com

cōmentariis iā conſcripſimus. Reliquum eſt vt de ſymptomatis diſſeramus, vt nihil deſit, quo minus ſermo de omnibus affectionibus præter naturam, perfectus reddatur. Sanè omnis corporis affectus à naturali conſtitutione recedens, aut morbus eſt, aut cauſa morbi, aut ſymptoma morbi quod nonnulli medicorū ἐπιγέννημα, id eſt ſuccedens, vocant: quanquam hoc nomen Græcis parum eſt in vſu, ſed ſymptoma, & pathema, & pathos creberrimè sūt ipſis in ore. Atqui hæc omnia quæ diximus nomina, nō idē omnino ſignificant. Equidē vt in præsētia de oībus ipſis ordine inter ſeſe diſpoſitis diſtinguam, hūc in modū rem ipſam aggredior. Morbus quidem dicitur cōſtitutio quędā præter naturam, à qua actio primo vitiatur: quin ſi affectū dixerimus à quo actio vitiatur, idē nos dixiſſe cōſtat. Nā quicquid eſt, id aliquo modo afficitur: ſiue ſanū fuerit, ſiue ęgrum, ſiue neutrū: atq; nomen διάθεσις à διακεῖσθαι, id eſt affici quodāmodo, deriuat. Neq; philoſophis dūtaxat, verū etiā reliquis Græcis omnibus, in hūc vſum receptum eſt: etenim affectus generatim ad omnes pertinet, tū ſanos, tū ęgros, tū neutros: †inſuper & cātum, & harmoniam, & orationē & dictionē affici dicunt Græci.

Iſta ex Græc. ita erant vertenda. Etenim & cātus, & harmonia & orationis & dictiōis διάθεσις, id eſt affectus à Græcis dici ſolet.

Porro ſanitati morbus cōtrarius eſt,ac ab vtroque differt, id quod pathos & pathema nominant,vt etiam Plato ipſum definiens dixerit: Quicquid aliquis perpeſſus fuerit,id pathos appellandū eſt.Vnde(nifallor)& ſenſuū alterationes pathema nominauit:nempe in viſu, eas quæ ab albo, aut nigro,aut flauo,aut alio quouis colore proueniunt.In tactu,eas quæ à calido, frigido,ſicco,humido,molli,duro,ac reliquis huiuſmodi omnibus:ſimiliter & in reliquis ſenſibus. Vocat etiam & voluptatē pathema:atq; in totū, omnem motū qui cunq; procedit ab altero in alterū. Quippe efficientis motus actio dicitur : motus vero rei quæ afficitur,pathema & pathos vocatur: quanquā enim affici quodámodo idem eſt quod pati,motione tamen pathos ab affectu diſcriminatur. Quū enim quieuerit alterās, alteratio permanens in re quæ perpeſſa eſt,eiuſdem rei affectus eſſe cēſetur.Itaq; pathos eſt dum quippiam conuertitur,mutatur,alteratur,mouetur. Affectus vero in ſubiecto corpore & permanet,& ſeruatur.Nihilomin' Græci permanentem quoq; affectū, vocant pathos: quemadmodum id quod egit, deſijt vero agere,cauſam nominăt. Verùm neq; hoc ſimpliciter cauſa, neq; permanēs affectus

ſim-

ſimpliciter pathos dici debet:nam ſi quis accuratè loqui voluerit, permanentem affectum,factum pathos appellabit, quum reuera non ſit pathos. Cæterũ quod Græci has voculas,ad huiuſmodi vſum accommodare conſueuerint,in libro de medicis nominibus oſtendimus. Atq; meminiſſe oportet eius quod ſemper dicere ſolemus: vt quod ad nomina pertinet, celerrimè mutuã pacẽ componamus, atque ad res ipſas feſtinantes,in ipſis verſemur, ac diu perſiſtamus. Verum inueniũtur cõplures, etiam eruditionis titulo ſeſe venditantes, qui† omnia peruertunt, quippe omnẽ vitã, de nominibus altercando conterunt, adeo vt nunquã poſsint ad artis finẽ peruenire. Quid igitur faciet vir veritatis ſtudio ęſtuans? Principio oſtẽdere debet res quæ ſuapte natura inter ſeſe ſimiles ſunt, atq; ob hoc neglectę,deinde imponere eis nomina,maximè,quoad eius fieri poteſt, vſitata, & à patrio ſermone non aliena: quod ſi hęc ignorat,fingat ſibi ꝓpria. Idque ſummoperè curet,vt ſingulis reb⁹,ſingula adhibeat nomina,ne ob homonimiã ſermo reddatur obſcurior,néve ſophiſmatis perturbeť,neq; etiã res aliqua omittatur. Cęterũ ſiue rectè, ſiue perperã,ſiue ꝓpriè,ſiue impropriè nomẽ fuerit inſtitutũ,

† ἐμπαίειν δ᾽ ἐῶσιν. i. contra affi ciunt.

multo ocio conſiderandum eſt, idque ſi prius res ipſas didicerimus: quippe non in nominibus, ſed in rerũ notitia, rectũ officium verſari videtur. Nos vero vt diximꝰ patriis vtimur nominibus, & res inter ſeſe vicinas definimus, permittentes aliis pro arbitrio nomina imponere, ſed res ipſas præterire concedimus minimè. Igitur in ijs quæ nũc nobis propoſita ſunt, hoc quidem fit, dũ corpus vel cõuertitur, vel trãſmutatur, vel quomodolibet alteratur: alterum verò factum eſt & permanẽs. Porrò eius quod factum eſt, aliud quidem naturalem actionem facere poteſt, aliud verò eam vitiare. Itaque id quod adhuc fit, nec eſt niſi dum fit, actionem, aut pathos nominauimus: id verò quod per tempus aliquod permanere poteſt, ſanitatẽ, aut morbum. Actio & pathos differũt, quẽadmodum id quod facit, & id quod fit. Morbus verò à ſanitate diſtinguitur, quod hæc ſecundum naturam eſt, ille cõtra naturam. Rurſus de ijs integrum ſermonem inſtaurãtes omnia ordine proſequamur. Igitur ſanitas eſt affectus ſecundum naturam ad faciendam actionem idoneus. Porro nihil refert vtrum dixeris conſtitutio an affectus: ſimiliter ſiue ad faciẽdum actionem idoneus, ſiue cauſam actionis dixerimus.

Neque

Neque refert etiam si, secundũ naturam, omiseris: intelligitur enim in reliquo sermone. Sic morbus est corporis cõstitutio præter naturam, aut causa ob quam vitiata est actio: aut breuiori compendio sic. Morbus est affectus pręter naturam impediens actionẽ. Pathos est motus circa materiã ab efficiente procedens. Ipse vero efficiẽtis motus, actio est. Id vero quod suapte natura inducere potest ei quod fit, aliquam suæ generationis partem, ipsum illius causã dicitur. Cuius cõplura sunt genera, nempe, materia, vtilitas, scopus, instrumentũ, & vnde principiũ motus: quippe horum quodlibet, nonnihil ad perfectionẽ eius quod fit conducere põt. Quæ vero nihil inferunt, sed inferentes causas impellunt, ea causæ sine qua non, rationẽ obtinẽt. His ita se habẽtibus potest ordo quidam causarũ, quæ crebro sese inuicẽ suscipiant, institui, veluti pluribus inter se calculis ordine dispositis, si qs primũ moueat, primus verò secundum, atque hic tertium, & sic deinceps quilibet se sequentẽ: In quibus omnibus nisi quis distinguat id quod per accidẽs facere dicit̃, ab eo quod per seipsum, multa & absurda committet in suis disceptationib⁹ peccata. Significat aũt per se idẽ quod primo, quãuis nõnulli

articè loquentiũ hoc vocabulum non ſeruent:per accidens autem idem quod ſecũdo.Igitur qui primo calculo digitũ applicat,primo quidem hũc mouet, ſequẽtem vero per accidens,& ſecundo: itidem reliquos quoque omnes. Sic etiã primus per ſe mouet ſecundum:tertiũ verò, & deinceps reliquos, per accidẽs. Atque eadem ratione ſecundus mouet tertium quidem primo,quartum verò & quintum,& alios deinceps,ſecundo.Quòd ſi accuratius diſtinguere volueris(id enim ad exquiſitam rerum notitiam vtilius videtur) quilibet calculus primo mouet eum qui ſibi contiguus eſt,ſecũdo autem eum,qui hunc ſequitur.Ita tertius mouet illũ qui ſe ſequitur,& quartus eũ qui deinceps eſt. His ſic ſe habentibus ac definitis, quum morbus affectus quidam ſit præter naturã,lædens actionem:fieriq́ue poſsit,vt morbũ ipſum alter prçcedat affectus,qui & ipſe quidem ſit præter naturam,neque tamẽ ſuapte ratione,neque per ſe, ſed interueniẽte morbo lædat actionẽ:hũc affectum nõ morbum, ſed cauſam quæ morbum præcedit vocabimus. Quod ſi accuratè mentẽ adhibueris,hunc affectũ cauſam vocare potes, eo quod actionẽ vitiat:verùm non per ſe, neque primo,ſed vel per accidens, vel ſecundo:

cũdo: & impediri, & lędi ꝑ ipſum dixeris actionẽ: at à morbo ipſo, ſui ipſius ratione & primo. Itaque dicẽdo morbum eſſe corporis affectum, qui impedit functionẽ, ijs qui ſubaudiunt, & primo & per ſe, ſatis facit oratio: verùm ob rudiores, & rixoſos, addẽdum eſt, primo, vt huiuſmodi reddatur ſermo: Morbus eſt affectus corporis, actionem aliquam impediens primo. Affectus vero qui hunc præcedunt, non appellãtur morbi. Quod ſi alij quidam affectus ſuperuenerint, ſequentes velut vmbra, ne hos quidem morbos vocabimus, ſed ſymptomata. Itaque non quicquid in corpore præter naturã fuerit, id protinus morbus nominari debet. Sed quod primo lędit actionem, morbus: id vero quod præcedit, morbi cauſa, nõ morbus appellabitur. Si vero alius quiſpiã affectus in corpore morbum ſequatur, ipſe ſymptoma, dũtaxat nominandus eſt, quãuis functionis quoque noxa, ſymptoma ſit animantis. Nã quicquid animãti quomodolibet euenerit pręter naturam, ſymptoma eſt. Atque nominum vſus apud Græcos ſic ſe habet. Atque licebit ea tibi pro arbitrio mutare, modo obſerues, quod dictum eſt, vt res ipſę permaneant; vt exempli cauſa, ſi nolueris vocare ſymptoma, ſed ἐπιγέννημα,
id eſt,

id est succedens, vt symptoma sit omne id quod animâti vtcũq; acciderit: ἐπιγέννημα vero non omne, sed id dũtaxat quod morbos necessario sequitur. Nos verò, vt dictum est, omnẽ alterationem quę adhuc fit, pathos: omnia autem quæ in corpore sunt præter naturam, symptoma nominamus. Accidit autem nõnunquam, vt eadẽ res & pathos, & symptoma nominetur, vbi vtrunque significatum ei affuerit, quãuis alia atque alia ratione: vt exempli causa, membrum tremens pati dicitur: nã accidit ei vt contra proprium vsum, & alteretur & moueatur: proinde tremor & pathema & pathos est, atque huiusmodi motus, alteratio simul & symptoma est: quippe motus est præter naturam. Si vero alteratio duntaxat esset, vt quũ videmus, audimus, odoramur, gustamus, tãgimus: tum pathos dũtaxat nominaretur, symptoma vero haudquaquã: huiusmodi enim symptomatis propriũ hoc est, vt sit præter naturam. Proinde quæcunque naturalis habitus differentia permutetur, siue figura naturalis, siue color, siue magnitudo, siue actio, siue pathema corrũpatur, ipsum accidere potest: atque hęc est eius maximè propria ratio, nẽpe à naturali habitu mutatio. Quid autem dicemus? num morbus

quo-

quoque mutatio est à naturali habitu? At qui non simpliciter mutatio, quanquam mutatio quædã est. Symptoma vero simpliciter est mutatio. Quippe iam ostendimus morbum in affectu à naturali habitu permutato, lædẽteque actionem, consistere: vt enim si morbus, duo hæc necessario requiruntur, vt sit in genere affectus & lædat actionem. At neutrũ horum necessario adest symptomati: neque enim quòd affectus sit, neque quòd lædat actionem, definitur symptoma: sed hoc solum quòd sit pręter naturã ad ipsum definiendum sufficit, atque hac ratione differt à morbo: à pathemate autem, quòd hoc & in perpetuo sit motu, & nonnunquã à naturali habitu nõ deflectat. Symptoma vero non solùm in motu, sed etiã in habitu quodam est, & omnino contra naturam. Est igitur pathos alterationis circa materiam motus qui adhuc fit. Affectus constans & permanens est. Symptoma autem est quicquid animãti præter naturam accidit. Qua ratione morbus ad symptomatis generatim dicti appellationem reducitur: nam & ipse morbus quodam modo symptoma est. Præterea causæ quæ morbos præcedunt, in animantis corpore constitutæ, sub symptomatis generatim dicti

Ita legitur ingra. An nõ simpliciter mutatio, sed mutatio quædam? Symptoma vero simpliciter mutatio est?

figu

ſignificatione comprehenduntur.

Symptoma generatim & ſpeciatim dicitur: de ſpeciatim dicto Gal. agit hoc libro. Eſt autem hoc triplex: corporis affectus, functionum noxa, & exceſſus retentorum & excretorum.

CAP. II.

Atque de his tantum dixiſſe abundè ſit ſatis: nã de ſymptomatis quæ ſpeciatim dicũtur, in hoc opere diſſerere propoſitũ eſt. Ea trifariam diſtingũtur: Alia eñi corporis noſtri ſunt affectus, alia functionum noxę, alia ad vtraque cõſequuntur: vt ſunt excrementorũ immodicæ, tũ excretiones, tum ſuppreſsiones: ſimiliter ſtrepitus qui in animante ipſo excitãtur, atque reliquę ſenſibiles differẽtiæ omnes. Quum noxam dico, priuationem etiã intelligas velim: neque enim vel mouẽdi vel ſentiendi duntaxat difficultas, functionũ noxæ quædã ſunt: verum etiam & ſenſus priuatio & immobilitas: itidẽ non ſolum concoquendi difficultas, verum etiam apepſia, id eſt cruditas. Atq; hæc ſunt ſymptomatum genera, quorum differentias particulatim conſiderare oportet. Nec ab re fuerit ſingula deinceps oratiõe perſequi, ſi prius admonuerimus id quod in commentarijs de morborum differentia diximus;

643

mus: nempe quòd ii qui non corporis affe ctum per quem agimus, sed ipsas actiones sanitatem esse putauerunt, ad morbos referent ea, quæ nos modo inter symptomata, de actionum noxa docemus, in nominibus duntaxat à nobis disidentes, si scilicet in rebus ipsis nullum admittant errorem. Porrò quicquid erroris in huiusmodi docendi genere committitur: id ferè (vt sæpe diximus) ob derelictam aliquam differentiam euenire solet. Igitur si omnes persequantur, & eas non symptomatum, sed morborum dicant esse differentias, nō de rebus, sed de nomine solum à nobis discrepabunt. Iam ad sermonis principium redeūtes ipsas differentias explicemus. Quoniam symptoma generatim quidem appellatur, quicquid animanti præter naturam accidit: vt & morbi, & eorum causæ, eas dico quæ intra corpus consistunt, non procatarcticas, id est euidentes & externas, symptomata esse censeantur. In altera verò significatione & magis speciatim, quicquid præter naturam se habet (excipiendo & morbos & causas) symptoma vocatur: atque de huiusmodi in præsentia loqui instituimus.

Symptomatum differentias methodo recta docturus, eas primū aggreditur, quæ ab

ab actione læsa facultatis animalis oriatur. Læditur autē actio dum aboletur, debilitatur, aut deprauatur.

CAP. III.

PRincipio in memoriā reuocare oportet triplicem esse symptomatum naturam, & sic deinceps omnia diuidere, ab actione læsa auspicantes: atque hanc in duo prima genera secabimus: quippe functionum ipsarum duæ sunt primæ differentię: aliæ enim ad animam, alię ad naturā pertinere dicuntur: proinde illę animales, hæ naturales appellantur. Rursus aaimalium actionum genus trifariam distinguitur, in sensibiles, motrices, & principes facultates: nec ab re fuerit, facilioris doctrinęgratia huiusmodi vocabulis vti. Deinde quālibet earum quæ dictæ sunt, per suas differentias distinguamus: nam sentiendi animæ functio, quinque in vniuersum differentias habet. Est enim videndi, odorandi gustādi, audiendi, atque tāgendi functio. At mouendi functio, vt vnum, idque certum sibi instrumentumvendicat: ita & motiōis modum ipsum habet vnū (Ita enim iam demonstratum est in eo opere quod de musculorum motu conscripsimus) sed particulatim in varijs instrumentis adeò variatur vt multiformis esse videri possit.

Por

Porrò reliqua animæ functio, quæ à principe potentia prodit, per imaginationem, cogitationem & memoriam diuiditur. Igitur sentiendi functiones, noxas subeunt, quarum communes quidē omnibus sunt sensus priuatio, & sentiendi difficultas (voco autem in præsentia sentiendi difficultatem omnem malam sensionem) particulares verò, in singulorum sensuū functionibus deprehenduntur: vt in oculis cæcitas, visus hebes, deprauata visio: in auribus surditas, grauis auditio, deprauata auditio: ita & de lingua, & narib', & tactu, ad portionē horū dicendum est: quanquam propria nomina non obtinent: aut enim propria sensibilia omnino non sentiunt, aut male sentiunt. Male autem bifariam dicitur: vel enim idem quod debiliter, vel idem quod deprauatè significat. Tact' autem in sua functione præter reliquas sensiones, propriū & insigne symptoma obtinet, nempe dolorem. Qui licet cæteros sensus ob externa eademq; propria sensilia obturbet, hunc tamen sensum non solum ob externa sensilia, sed multò magis ob intimos corporis affectus discruciat: idq; interdum adeò vehementer, vt laborantes doloris grauitate victi, seipsos interimere cogantur. Atque oculos idētidem

dolor inuadit ob lucis splendorē: Similiter aures, ob vehemētem, & asperum strepitum. In olfactu quoq;, & gustu, aliæ quędam molestiæ eueniūt, prout quilibet horum à proprio sensili dolenter fuerit affectus. Maximi verò dolores in sensu tactus percipiuntur: etenim vehemēs dolor, quo in auribus ob phlegmonē aut alium quēpiam affectum torquemur: nō ad sensum auditus, sed ad tactum propriè pertinet: quippe qui omnium sensuum instrumentis communis est: quum aliorum quatuor quilibet suo duntaxat instrumento contētus sit. Ita in oculis subinde vehementes dolores excitentur, sensu tactus in ipsis laborante. Huius generis symptomatū sunt & dentium, & crassioris intestini (Græci κῶλον vocant) dolor, itidem & pruritus. Sed nō oportet te sollicitum esse, vt circa quamlibet particulam proprium nomen inuenias, quale est cephalalgia, id est capitis dolor, otalgia, id est auris dolor, cardialgia, †id est cordis dolor, quippe non inuenies instituta nomina. Sed satis fuerit, vt huiusmodi omnia oratione interpreteris, dicendo, vesicæ dolor, itidē & renum, & lienis, & genu, & pedis, atque sic reliquorum omnium. Atque hæc sunt functionum, quæ ad sensus pertinent symptomata:

Oris ventriculi esse morbū sæpius interpretatur Galenus.

ta:

ta: quibus præterea duo, non mediocris notæ, addi debent, nempe vigilia & veternus, quæ in primo omnium ſenſu, qui cõmunis quoque dicitur, conſiſtunt. At functionum, à quibus motus excitatur, prima ſymptomata ſunt immobilitas, & ad motũ difficultas: ſed difficultas eſt, vel imbecillus, & infirmus motus, vel deprauatus: deprauati motus exempla ſunt tremor, id eſt conuulſio, palpitatio, concuſsio. Quorum ſymptomatum nonnulla, quum totum corpus occupant, diuerſas ſortiuntur appellatiões, vt emproſthotonos, opiſthotonos, & tetanos: ſi verò non ſolùm totũ corpus conuellitur, ſed principes quoque functiones detinentur: hoc ſymptoma, morbus comitialis appellatur: quemadmodum & apoplexia, qua ſimul & totum corpus reſoluitur, & principes functiones occupantur. Atque hæ ſunt noxæ, quibus actiones, quæ ad motum pertinent, impediũtur. Quarũ ſi quæpiam inueniatur, cui proprium, inſigneq; nomen non fuerit inditũ: ob hoc nemo decipiatur, vt putet prę teritũ nobis eſſe aliquod ſymptoma: quẽadmodũ neq; apnœan, id eſt ſpirãdi defectũ, & ſpirandi difficultatem, aut iſchuriã, id eſt vrinę detẽtionem, aut dyſuriã, id eſt vrinæ difficultatem, aut aphoniam, id eſt

Ita legitur in anti. licet in impres. legatur δυσφωνίαν.

vocis priuationem, aut *cacophoniam id est vocis vitium. Verum medici officium fuerit, vt huiusmodi omnia posit inuenire, per singulas functiones animales, neque non cuiuslibet horum differentias, veluti (si ita euenerit) spirandi difficultas, quum sit vnum animalis functionis symptoma, nēpe spirationis: quod habeat in vniuersum differentias: id quod in libro de dyspnœa iam nobis demonstratū est. At vocis vitium, quibus particulatim distinguatur differentijs: id vero in libello de voce disseruimus. Ac fieri potest identidem, vt hæsitet aliquis, ad quod genus referendum sit symptoma, vt pandiculatio, oscitatio, sternutamentum, tussis. Sed de his omnibus in sequenti libro, quum symptomatum causas attigerimus, latius dicemus. Cōsequens est autem vt earum actionum, quæ à principe facultate prodeunt, noxas prosequamur, incipientes ab imaginatione. Eius noxa nonnunquam veluti paralysis, id est resolutio quædam est, & caros, id est sopor, aut catalepsis nominatur, nonnunquam veluti errans aliquis, & deprauatus motus, qui delirium vocatur: interdum veluti deficiēs quispiam motus & infirmus, vt in veterno, & lethargo. Atque in cogitandi functione, dementia, quasi

quasi resolutio quædã est. Stultitia, siue fatuitas, veluti imperfectus est, ac deficiens motus. Deliriũ vero vocatur motus veluti aberrans & deprauatus. Porro accidit plerunque, vt ambas actiones obturbet deliriũ: vt neque bene procedat imaginatiò, neque debita fiat ratiocinatio: interdum vna duntaxat læditur id quod Theophilo medico ægrotanti euenit: qui quum alioqui prudenter dissereret, atq; eos qui tum præsentes erant exactè nosceret, tibicines tamen quosdam arbitrabatur esse in angulo cubiculi, in quo decumbebat, eosq; tibia canere, atq; pulsare, & se illos videre putabat, alios quidem stantes, alios autem illic sedentes, atque ita continenter canentes. vt neque noctu, neque interdiu quicquam remitterent, aut quiescerẽt, ne minimo quidem temporis momento, proinde assiduè clamans, iussit eos à cubiculo expelli: atque hanc habuit ille delirij speciem. Is vbi conualuit, abeunte morbo, quicquid singuli eorum qui ipsum visitabant, vel dixissent, vel egissent narrabat, denique visa (Græci phantasmata vocãt) quæ de cantoribus apparuerant, memoriter recitabat. Sunt alij quibus nulla apparent visa, sed non rectè ratiocinantur, cogitandi facultate in ipsis affecta: vt phre-

nitico illi contigit, qui obseratis intus ianuis, protulit per fenestras singula vasa, interrogans prætereuntes, iuberent ne ea proijcere. Hic singula vasa suis nomenclaturis probè nominauit: vnde intelligere licebat, neque imaginandi functionem circa illa esse læsam, neq; nominum memoriam deletam. At quam ob rem ipse decreuisset ea ab alto deiicere, & ita frangere, id coniectura assequi nemo poterat: quãquàm ex ipso opere satis constabat eum insanire. Iam memorandi animæ facultati posse accidere symptomata, tum in ægrocantibus, tum in iis quorum iam finiti sunt morbi, vel Thucydidis testimonio discere licet, qui nonnullos è pestilentia seruatos, adeò omnium quæ antea nouerãt, fuisse oblitos commemorat, vt non solum suos familiares non agnoscerent, sed ne seipsos quidem.

Tradit differẽtias symptomatũ à facultatis naturalis actiõe, abolita debili seu deprauata, obiter addẽs symptomata ab actiõe læsa facultatis vitalis. CAP. IIII.

POstquam de symptomatis, quæ principem animæ potẽtiam offendere solent, dictum est, transeundum iam videtur ad aliud functionum genus, quas naturales vocant: atque harum singulis eueniũt

sym

symptomata, aut quia non fiunt, aut quia malefiunt. Eiusmodi sunt symptomata, quę appetendi facultatē comitantur: nempe abolita appetentia, † difficilis appetentia, & immodica ciborum cupiditas. Atq; in concoquendi potentia, apepsia, id est cruditas, & tarda concoctio, & difficilis concoctio. Similiter circa digestionem quoque cibi per corpus, & circa sanguinis generationem quum aut non fit, aut male fit, nascuntur symptomata. Ad hoc symptomatū genus reducitur aqua intercus. Porrò circa nutricationis actionem si scopum non attigerit, atrophia, id est quum sumpto cibo corpus non alitur, & phthisis, id est tabes, accidunt. Vitiatam verò nutricationem sequuntur, leuce, id est vitiligo, ophiasis, alopecia, & reliqua id genus symptomata. Cæterùm abolitio pulsationis, & mala pulsatio, functiōis quæ in pulsib' attēditur, symptomata sunt. Itidē in expellēdi functiōe siue omnino nō fiat, siue non probè fiat, symptomata cōsistūt: quorum alia quidem propria appellatiōe carent, veluti id quod atram bilem sequitur: alia nomen habēt consuetū, vt icteros id est morbus regius. Methodus autem, id est via & ratio, qua hoc in loco omnia posśint īueniri, est, vt naturales facultates

In græ. impreßis deest καὶ δυσορεξίαι.

cognoſcamus, quas in opere ipſis dicato quatuor eſſe diximus in qualibet corporis parte, nempe attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem. Atque circa ipſarum ſingulas, duplex eſt ſymptomatum ſpecies: altera cum malè procedit actio, altera quum omnino non fit: proinde in quouis naturali inſtrumento octo erunt in vniuerſum ſymptomata. Igitur ſi ex anatomice, id eſt ſecandi arte, cognoueris, quot ſint animantis partes, facilè inuenies omnium ſymptomatum multitudinem, quippe quæ naturæ duntaxat fuerint inſtrumenta, octo duntaxat ſymptomatis infeſtabuntur: quę verò ad animam quoque pertinent, ijs prętereа alia duo accedent. Nuper enim demonſtratum eſt, per ſingulas animalium functionum duplicem inueniri ſymptomatum ſpeciem: nam vel omnino non fiunt, vel male fiũt. Neque non dictum eſt, male bifariam dici: aut enim idem quod obſcurè, debiliterque ſignificat, aut idẽ quod deprauatè: ita rurſus in qualibet tum actione, tum facultate, non duo dixeris eſſe ſymptomata, ſed in totum tria, nimirum alterum duorum in duo ſecans. Itaque in quolibet naturali inſtrumento, duodecim orientur ſymptomata: in animatis verò inſtrumentis quinde

decim. Si verò primis duabus differentijs diuidendo contentus fueris: octo quidẽ in naturalibus, in animalibus verò decẽ deprehẽdes symptomatum species. Quòd si animale instrumẽtum duplici sit facultate præditum, vt simul & sentiendi, & mouẽdi vires obtineat: secundum alteram quidem diuisionem, duodeuiginti symptomatum formas habere potest: secundum priorem autem, duodecim. Ostendamus igitur in vna aut altera parte, ea quæ iam diximus, vt si quispiam in numerum cogere symptomata voluerit, id in omnibus faciat, quod nos in his fecisse deprehendet, sed non in nominum inuestigatione hæreat (non enim vbiq; inueniet vsitata nomina) abundè enim satis fuerit, rerum naturam cõtemplari. Igitur esto venter concoctionis instrumentum, trahens ad sese (vt ostendimus) familiare alimentum, & excernens quicquid alienum est, item retinens id quod attraxit, & alterans id quod retinuit: cui, si acciderit, vt vel nihil omnino trahat, vel male trahat: duo hæc trahẽtis facultatis symptomata esse perpende, deinde alterum ipsorum bifariã diuidas, nẽpe quod male (tametsi non sint tibi nomina quibus ea manifestè explices: neque enim vllum ipsis nomẽ impositũ est, qua-

propter oratione ea interpretari tētandū est)vt mala attractio:partim fit imbecilla, partim veluti deprauata.Imbecilla quidē, quum vix & difficulter, & multo tēpore attrahit.Deprauata verò,quum inter trahendum veluti palpitat,aut tremit,aut cōcutitur,aut conuellitur. Alteratrix autem facultas in ventre tunc omnino abolita cēsetur,quum cibus secundum omnes qualitates,talis permanet,qualis assumptus est: Imbecilla alteratio proprium nomen obtinuit,bradypepsian,id est tardam concoctionem. Deprauata autem alteratio est, quum in alienam qualitatem cibi permutantur. Itaq; tria in vniuersum erunt symptomata,vnica functione à scopo aberrante.Porrò functio ipsa nominatur concoctio,quum cibus in qualitatem animanti familiarem permutatur. Bradypepsia verò,quum in eandem qualitatē, sed longiori tēpore & vix permutatur.Alteratio autem in alienam qualitatem,quæ nō sit secundū naturam,apepsia,id est cruditas nominatur. Huic homonymos cognominatur & actionis priuatio: quanquam maior erat perspicuitas si hæc sola vocaretur apepsia, deinde dyspepsia ea quæ deprauata est:bradypepsia autē vbi imbecilla est alteratio. Atqui(vt Plato dicebat)multi res

ipsas

449

ipsas non cognoscentes, alijs nullũ omnino nomen imposuerunt, alijs verò inepta indiderunt nomina. Itaq; ne nomina nobis imponant caueamus, & rerum ipsarum essentiam diligenter intueamur. Id si fecerimus, inueniemus similiter retẽtricis potentiæ functionem, naturalem quidem, quum concoctionis tempori æquatur, & ab omni parte cibos exactè constringit. Priuationem actionis in vniuersum dicimus, quum omnino non comprehendit: id quod in lienteria, id est læuitate intestinorum fieri solet. Imbecillitatem vocamus, quando ventriculus nõ probè amplectitur, aut amplectitur quidem, sed nõ tantisper, donec cõcoctio fuerit perfecta, aut vbi ambo simul eueniunt. Quum igitur in his duabus rebus cõsistat retentricis potẽtiæ functio: vna vt nullũ relinquatur inter ventrem & cibos spatiũ vacuũ: altera vt ęquali tẽpore agant, tũ cõprehẽsionis, tum cõcoctionis facultas: fieri potest, vt vel in altera duntaxat, vel in ambabus cõmittatur peccatũ: quippe debilem complexum, hæc sequũtur symptomata, nẽpe †fluctuationes, & inflationes: cũ verò qui breuiori quàm satis est, tempore durat, festina deiectio, & ciborum in vẽtre inferiori †corruptela. Atque hic diligenter animaduertas

Κλυδῶνες καὶ πνευματώσεις.

Male legitur in Aldi. διαφορὰ *pro* διαφθορά.

ve

velim, quòd sæpenumero symptomatum alterum, sequitur ad alterum: nam ad imbecillũ cõplexũ, interim fluctuationes, interim inflationes sequũtur: eũ vero qui nõ satis tẽporis habuerit, omnino cõcoctio sequitur imperfecta. Deinde vel cibi celeriter deijciũtur aui corrũpũtur in inferiori ventre. Atqui celeris deiectionis inseparabilia symptomata sunt excrementorũ humiditas, & cibi per corpus deficiens digestio. Corruptelã verò sequitur, necessariò quidẽ, excrementorum fœtor, nõ necessario verò mordicatio, aut inflatio. Quippe accidit interdum vt neutrum cõsequatur, interdum vt alterum, nonnunquam vt vtrunque. At verò quam ob rem horũ atq; illorũ, quorũ antea meminimus, alia necessariò, alia non necessariò sequantur, in sequenti libro docebimus, vbi sympto matũ causas persequemur: nã in præsentia ad reliquã symptomatum, quæ retentrici potẽtiæ eueniũt differentiã, transeũdũ videtur. Itaq; ventre cibos amplectente, idq; cũ quodã saltu, aut quasi conuulsione vel tremore, vel cõcussione deprauatã esse hu iusmodi comprehendentis facultatis functionem, censendum est. Saltum, haud ob scurè sensu percipimus, neque non conuulsionem: quippe huiusmodi symptoma,

singult' appellatur. At pathema, quod ve-luti tremor est, non adeo clarè percipi-tur: tamen si diligenter animaduertas, ne ipsum quidem difficile fuerit deprehen-dere. Si enim postea quàm cibum sumpsi-sti, neque fluctuatione, neque inflatione, neque saltu, neq; singultu discruciaris, sed venter præter cõsuetudinem, dubiã quan-dam molestiam sentit, ac veluti grauatur, & laborat, †cupitq; celeriter onus vel per infernas vel per supernas partes abiice-re, ac ruct' emittit, sequiturque respiratio molesta, ac difficilis, ✶& quæ vix tolerari posit: tum existima vẽtrem amplecti qui-dem cibos, sed quasi tremulé. At motus ve-luti cõcutiens, per febrium rigores potissi-mum apparet, vniuersas animãtis partes occupans: sed de his in libris sequentibus amplius differemus. Iam quartam aggre-diamur ventris facultatem, quam & ex-pultricem, & propultricem nominamus. Huius priuatio in quibusdam ilei, id est voluuli, speciebus deprehenditur. Imbecil-litas vero creberrimè apparet in tardiuscu-lis quibusdam excrementorum deiectioni-bus. Motus vero quasi deprauatus est quũ vel properat ad actionẽ, anteà quã perfe-

† καὶ πολεῖ θᾶττον ὑπελθεῖν κάτω τὸ βάρος ἢ ἄνω. Linacrus hæc ita vertit: ac magis desiderat grauitatem infrà deponi, quàm sursum ferri.

✶ δύσφορός est in Græc. impres. quod vertit. Lina. nec facile interpretabilis. Copus antẽ aptius

videtur legisse δύσφορος.

cta sit cócoctio: vel tardat, vel cessat etiam perfecta concoctione: aut cum iam dictorum symptomatú quopiam, aut cum alia quadá fit inæqualitate, aut veluti immoderatè irruit in cibos venter, vt nequeat motionis impetú moderari, eorú exemplo qui per decliuem locum currentes, sistere gradum non possunt. Igitur ventris quatenus concoctionis instrumentum est symptomata iam dicta sunt. At quatenus ipsum nutriri oportet, & trahere ad sese alimentú, & retinere tátisper, dum alteretur, & quod redundat excernatur: alterú eundemq; æqualé symptomatum numerum obtinebit: nimirum vt corpus simila re. Ac fortasse nó ab re fuerit, omnia quæ ad nutricationis functioné pertinét symptomata persequi, nempe ea quę vétri, ac reliquis partibus omnibus sunt cómunia: ita enim facilior erit lectori sermo, & clarius explicabitur, id quod nuper dicebamus, symptoma symptomatis esse causam. Nam atrophian, siue vniuerso animantis corpori acciderit, siue vnicam aliquá partem occupet, licet vnicú sit symptoma, cóplura præcedunt symptomata. Quum itaque id quod probe nutriri debet, oporteat trahere ad sese peculiare, ppriúq; aliméntum, deinde retinere ipsum, quoúsque alterat

ratū ſibi aſsimilet, deniq; excernere quod redundat excrementum, & quum duplex ſit excrementi genus, quippe vel quantitate redundat, vel qualitate: neceſſe eſt omnino partem quæ nō alitur, aut in vno eorum quę dicta ſunt peccare, aut pluribus: Siue enim debiliter, ſiue nihil omnino, ſiue deprauatè trahat, non nutrietur pars, etiam ingeſto cibo, tum quantitate tum qualitate modum ſeruante. Symptoma verò quod retentrici facultati accidit, proportione reſpondet ijs quæ de ventriculo diximus, itidemq; atrophian inducere poteſt. Si verò iam dictæ facultates probè ſuo munere funguntur, errauerit verò expultrix, pluſquā oportet excernēs: ne ſic quidē pars ipſa atrophiā, maciēque effugiet. Alteratricis autem facultatis ſymptomatum vnum veluti priuatio eſt, quā apepſian, id eſt cruditatem nominari diximus: atqui ob hanc corpus emaciari planè manifeſtum eſt. Alterū quaſi imbecillitas quædam eſt, quam bradypepſiā vocamus: hæc multo tēpore indiget, neque dubium eſt quin aliquando maciem inducat. Tertium autem ſymptoma, quod dyſpepſiæ proportione reſpondet, non atrophian, aut maciem affert: ſed particulæ ideam id eſt formā trāſmutat, quemadmodum in

leuce id est vitiligine, & elephantiasi videtur. Sed hic animaduertere & distinguere oportet, vtrum ob humorem aliquem affluentem an ob solidarum partium affectum, color mutatus sit. Quippe si ob humores id euenerit, non ad alteratricem facultatem referend' est error, sed ad aliud genus symptoma reducēdum est. Si vero tota pars similiter in vniuersum fuerit decolorata, non oportet ob hoc alteratrici potentiæ, quæ in ipsa est, attribuere errorem: etenim per morbū regium naturalis color mutatur: sed hoc symptoma ad expultricem pertinet functionem: quāquam nonnunquam venis ipsis affectis accidere potest, sed tunc ad alteratricem referri debet. Porro coloris vitium quod propriè in singulis partibus depræhenditur, nisi ob humorem extrinsecus affluentē euenerit, veluti dyspepsia quadā, id est difficilis cōcóctio est tum alteratricis, tum concoctricis in ipsa parte facultatis. Sed relicta huiusmodi atrophiæ specie, quæ poti' cacotrophia quędā est, ad eā atrophiā, qua corpus nutricatiōe priuatur, redeam', admonentes quod & ipsa symptoma est, & aliàs ad alia symptomata sequit̄, quæ vel attractrici, vel retentrici, vel expultrici facultati, vel etiam alteratrici accidere possunt.

Cæterùm horum symptomatum omniũ causas morbos esse cõstat. Itaq; fac esse, vt non satis efficaciter pars quæpiam trahat ad se alimentum, & hanc ob causam non nutriatur: necesse est vt inefficacem hunc delinquẽtemq́; tractũ, morbus præcedat. †Siue enim imbecillior pars ad sese cibũ alliciat, ipsa omnino intẽperata erit, morbus autem intemperies. *Siue temperata sit particula, sed obstructio fuerit in instrumentis, per quæ cibus digeritur, & digestionem ipsam per corpus impediat, obstructio ipsa morbus erit, symptoma autem noxa digestionis per corpus. Sed non solum discurrendo per singula symptomata, quæ ab offensa functione nascuntur, disces quòd omnino morbus ipsam præcedit: verumetiã ex ipsa rerũ essentia, citra inductionem ratiocinari licet. Etenim sanitatem functionis causam esse statuim⁹, morbum autem causam ob quã fũctio læditur: symptomata verò, de quibus in præsentia disserimus, noxas functionum esse dicimus. Ex his propositis colligitur huiusmodi symptomatum generis causas morbos esse.

*In Græc. impre, est εἴρηται γὰρ ὅταν id est, dictum est enim quã do. licet in aliquibus legatur εἴτε, id est sine, sicuti vertit interpres.

* In Græ. εἰδ᾽. id est si autem. in alio tamen legitur εἴτε. id est sine.

Symptomatũ quæ in corporis affectibus cõsistunt differẽtias primũ quatuor enumerat, deinde quintam addit, in iis que ad auditũ

spectāt vt sunt voces, strepit' et id gen' plura.

CAPVT V.

QVòd verò reliqua duo genera pręcedant morbi, ac causę rationē ad ipsa obtineāt, paulò pòst ostēdem'. posteaquā integrū de ipsis sermonē absoluerimus, incipientes ab eo symptomatū genere, quod in corporis affectibus consistit. Sunt autē eorum quatuor differentię, quippe alia ad visum, alia ad olfactum, alia ad gustū, alia ad tactum pertinent. Visilia sunt colores præter naturā, vel vniuersum corpus, vel partes aliquas occupātes. Totum corpus, vt in morbo regio, & in ijs morbis quos tum hepaticos, tum splenicos nominant, ac in quibusdam aquæ intercutis speciebus. Vnam partem quemadmodū sola lingua interdum videtur insigniter decolorata, neq; nō partes aliquę ob abscessus vel nigricant vel liuent: itidē in carbone, erysipelate, herpete, & gangręna, naturalis color mutari videtur, similiter in vitiligine (Græci alphos & leucas vocāt) & elephāte & alijs eiusmodi, color naturalis in prauū colorem degenerat. Porrò euenit interdū vt multæ partes simul per multos morbos decolorētur, nēpe vel crura magis, vel facies, aut tota superior corporis pars, aut tota pars inferior. At visiles differētias hoc

modo cõtẽplari oportet. Ea verò q̃ ad olfactũ pertinent, in respiratione & trãspiratiõe præcipuè deprẹhẽdũtur (respirationẽ appello quũ ambiẽs nos aër per guttur attrahitur, & rursus foras mittitur, trãspirationẽ autẽ voco aëris secũdũ totũ corpus & introitum & exitum) quippe fœtores præter naturam in ipsis percepti, ad hoc symptomatum genus reducũtur: mox aurium, narium, axillarum, & partium, quæ ob affectum aliquem putrescunt, fœtores. Similiter ructus quoque hoc symptomatum genere continetur, si vel fumosus, vel acidus, vel virosus sit, aut piscium fœtorem, aut aliam aliquam huiusmodi graueolentiam referat. Symptomatũ q̃ ad gustũ pertinẽt differentias, ægrotus ipse cõiectura assequi potest: sunt enim qui aliquãdo sudorem gustauerũt, ipso interdũ in os defluente, ac saliuæ, quæ circa linguam continetur, saporẽ inficiẽte: quemadmodum nonnulli sanguinẽ quoq; gustant, qui illum quomodolibet per os reijciũt: quippe alij exquisitè dulcem, alij salsum, alij amarũ saporẽ percipiũt. Ita etiã fit vbi ex pulmonibus quippiã reijcitur, aut ex vẽtriculo vomitione expellitur. vnde alij acido, alij salso, vel amaro, vel dulci, vel etiam austero sapore imbuuntur.

Iam non pauci ſunt inuenti medicorum qui non ſolum ſudores guſtari iuſſerunt: ſed & aurium ſordes:quippe ab his quoq; nonnihil coniecturæ accipiendum autumant. Sed neque tactiles ſymptomatum differentias, ſilentio præterire oportet: quandoquidem & ipſæ naturalis habitus metas excedunt:vt pellis dura aut intēta, itē laxa,& arida,& rugoſa, aut aliā quāpiā huiuſmodi habēs differentiam. Igitur ex ijs quæ iā dicta ſunt,haud obſcurè colligitur,totum hoc ſymptomatum genus à morbis naſci:quippe colorū, †odorum,& saporū in ſolidis corporibus diſcrimina, à temperaturis ortū habere,ex naturalibus rationibus didicimus.Similiter & eas quę tactu diſcernuntur differētias,etiam prædictis multo magis:quippe quas cum effectricibus qualitatibus cognationem habere diximus, quod ad eiuſdem ſenſus iudicium referantur:etenim mollities duritieſque tactu iudicantur, haud aliter quā effectrices qualitates ipſis cognatæ.

†κατ' ἀτμόν. *halituum Linac. vertit*

Proinde quicquid in ijs præter naturam deprehenditur id totum intemperantiæ acceptum referri debet, ſicut econtrario, quod ſecundum naturam eſt, temperamenti ſoboles eſſe cenſetur. Igitur quum omnis intemperantia ſit morbus,

†col

†colligitur morbũ ad huiuſmodi ſympto-mata cauſæ rationẽ obtinere. Ea verò ſym-promata quæ partibus ob affluentem aliquẽ humorẽ accidunt: eiuſdẽ cum prædictis ſunt generis: quippe alia obturationẽ, aut aſtrictionem ſequuntur, alia verò quũ vel attractrix, vel expultrix facultas male ſuo munere fungitur eueniunt: quam ob rem neceſſe eſt ipſa quoq; à nobis, veluti ex fontibus ſcaturire. Etenim quæ in iocinere fit ✶obturatio, quũ ſit morbus compoſiti corporis & inſtrumẽti, cauſa eſt coloris qui in regio morbo apparet. Intẽperies verò quæ in ſingulis partibus ſimilaribus eſt, quũ ipſa quoq; huiuſmodi partiũ ſit morbus, aliàs aliã ipſorum impedit facultatem, aut attractricẽ, aut expultricẽ, aut aliã quãpiam: ob quas inæqualiter, & ſine ordine, humores per corpus fluentes, modo hanc, modo illam alterãt partẽ, & in colore, & odore, & ſapore, atq; in tactilibus differentijs omnibus. Præter ea quicquid reliquorum ſymptomatum eſt, ſiue voces, ſiue ſtrepitus in animante ſint, atq; ea quæ à corpore excernuntur, & quæ detinẽtur in ipſo omnia perinde quaſi ſoboles à morbis originem trahunt, idque vel planè à morbis, vel interuenientibus quibuſdam ſymptomatis. Porrò in vocibus,

† *Ita habent quidã græ. codd. anti. ſed in impreſ. legitur* ὥς τε καὶ τὰ τοιαῦτα συμπλώματα νοσημάτων ἔγγονα.

✶ ἔμφραξις.

oris & faucium, & asperæ arteriæ, & pulmonum, & thoracis morbi pariunt symptomata: quippe vocem reddunt clangentem, †turbidã, tremulam, & raucã. In alijs autẽ animantis partibus, soni, murmurilla, stridores, & id genus reliqua accidere solent, partim ob instrumentorum angustiam, & motum errabundum, partim ob spiritus inflantis abundantiam, vel quibusdam ex his, vel omnibus simul cõcurrentib'. Sed de ipsis, in libro, qui de symptomatum causis inscriptus est, latius dicetur.

κλαγγώδεις

Triplex differentia symptomatum quæ nascuntur ex excretis vel retentis præter naturam.

CAPVT VI.

AT ea quæ prȩter naturã vel excernũtur à corpore, vel detinẽtur, per tres differẽtias prima sectione diuiduntur: vel eñ tota substantia, vel qualitate, vel quãtitate, à naturali habitu recedunt. Atqui hæc oĩno sequũtur morbos ipsos, idq; vel statim citra alterius affectus interuẽtum, vel interueniẽtibus medijs quibusdã symptomatis. Hæmorrhagia quidẽ, id est sanguinis eruptio, quod ad excretam substantiam pertinet toto genere prȩter naturã est: euenit aũt, aut aperto vasis osculo, aut ru

rupto vaſe,aut eroſo. Atqui vulnus ruptura,eroſio, proprij ſimiliarium partiũ morbi ſunt. Apertio verò oſculorũ, ad inſtrumenta pertinet. Accidit autẽ interdũ ob retentricis facultatis infirmitatem: interdum quia expultrix immodicè mouet: nõ nunquam ob vtriuſque noxam. Ita muliebre profluuium fit aut ob iam dictarũ functionũ ſymptomata, aut quia totus in ea ſanguis factus eſt tenuis,& ſeri ſubſtantiã referẽs. Atqui hoc quoque ſymptoma eſt, ſed multiformis eſt eius generatio: quippe ſanguis fit tenuis & ſeroſus, vel ea facultate quæ ſanguinem parit, vel ea quæ tenue & ſeroſum ſeparat. Vel ea quæ excernit,errante:quanquam nonnunquam fieri poteſt ob retentricem immodicè munere ſuo fungentem:fit etiam denſata cute, & renibus conſtipatis. Ita ſudores quoque vel excernũtur immodicè, vel indebitè retinẽtur:idque neceſſariò vel ob cutis affectum,vel ob dictarum facultatum aliquam, vel ob humorũ ipſorum naturam. Vides autem nos in huiuſmodi ſermonibus,diſiunctiuis coniunctionibus vſos: nam in ſingulis iam dictis ſymptomatis, omnino vnus aliquis eſt cauſæ modus, tametſi nihil obſtat,quo minus, tum duæ, tũ tres, tũ deniq; omnes ſimul conueniãt.

Manifestũ quoq; eſt ſub hoc ſymptomatum genere contineri & dyſuriã, id eſt vrinæ difficultatem, & iſchuriã, id eſt vrinæ ſuppreſsionẽ, & ſtranguriam, id eſt vrinæ ſtillicidium, & aquam intercutem ad matellam vocatam, quam alij diabeten, alij vrinę fluorem nominant. Porrò quod excrementorum tum colores, tum odores, præter naturã, neceſſariò ſequantur morbos, demõſtratiõe haud quaquã indiget, quandoquidem nihil huiuſmodi citra intemperiem naſci poteſt. Cõſtat igitur nos haud obſcurè demonſtraſſe id, quod propoſitum erat: quippe omnẽ ſymptomatũ naturam, vt morbi præcedant neceſſe eſt: vtq; ſæpe numero ſymptomata inter ſeſe deinceps in ordinem quendam redigantur: ita, vt primum ſymptoma morbũ ſequatur, deinde à primo dependeat ſecundum, rurſus ab hoc tertium, mox ab hoc quartum. Sed hic diligenter animaduertere oportet, accurateq; diſtinguere à functionibus ſymptomata: nam ſubinde tantam inter ſe habent ſimilitudinẽ, vt functionem putes eſſe ſymptoma, & ſymptoma functionem: ac niſi ſummo quis iudicio prẹditus ſit, ſermonem calũniabitur, quũ ipſe verſetur in errore. Quippe ſi excrementorum naturalium, ita enim vocant

456

cant ea quæ à sanis expelluntur, aut quantitatē, aut qualitatem, aut totū ipsum genus substantiæ, scopum quis statuat, deinde ad hunc respiciens, iudicet symptomata, subinde errabit. Nam accidit nonnunquā, vt sudor, aut alui excremēta, aut vrina, in ægrotantibus multipliciter excedāt quantitatem sanis cōpetentem: non quòd vlla functio sit læsa, sed quod robustæ sint vires, & animantis præmeditatione ita factum sit. Quamuis enim quædam excrementa toto genere præter naturā esse cēseātur, vt sanguis è naribus erumpēs, aut vomitione reiectus, aut sanguinis ab aluo deiectio, aut eiusdē per ora venarū, Græci hæmorrhoidas vocant, profluuium, aut aliud quippiam huiuscemodi: non tamen præter naturam dici debent, si in tēpore expelluntur. Patet autem in tempore dici perinde ac si diceres, id quod molestū est expurgari. Manente igitur eo quod à principio in cōfesso esse diximus, nempe quod actionum noxæ symptomata sunt: nihil quod vsui sit, sub hoc symptomatū genere collocabitur: quippe quòd horū quodlibet, naturæ sit opus: tantum abest vt noxa esse videatur, quāquam omnia quæ huiusmodi sunt, ad alterum symptomatum genus, nempe ad effectū præter naturam

reduci possunt. Etenim si in aliqua corporis parte ita diss. cetur vena, aut eius osculum tanto hiatu aperiatur, vt profundat ea quæ antea continebat: huiusmodi affectum haudquaquam secundum naturam esse dicemus: tametsi in presentia alui fluorē, aut lotij multitudinem sequi omnino ad affectus præter naturā, ostendere non possis. Quòd si dixeris & sanguinis eruptionem, & vomitum, toto genere præter naturam esse: non protinus tamen vel per aluum, vel per vesicam, vel per vterū, excretio præter naturam erit: quamuis de sudore nō ab re addubitari posit, sitne ipsius expulsio naturalis. In hac quæstione Diocles magnopere laborauit, cuius dogma durum omnino, & inefficax esse videtur: quāuis quo ad eius fieri potest, maximè probabilibus fulciatur argumentis. Sed de his fortasis dabitur olim amplior scribendi facultas: nam ex omnibus pauca admodum in contentionem venerūt. Igitur de omni reliquorum symptomatum multitudine iam satis demonstratum est, proinde finē huic operi imponamus oportet: quisquis enim exercitatus fuerit in his quæ in confesso sunt, facilè iudicabit ea quæ in disceptatione constituuntur.

457

CL. GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS, LIB. IIII.

GVLIELMO COPO INTERPRETE.

Qua methodo superiore libro symptomatũ differentias inuestiganit, eadem iam incipit eorum causas inquirere. Quærit itaque hoc libro causas symptomatum facultatis animalis sensificæ, id est, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus, aboliti, debilis, deprauati, dolentis. Læditur autem potissimum sensifica facultas læsa sentiendi potentia, aut male affecto sensorio instrumento aut partibus ei subseruientibus. Priusquam tamen rem ipsam aggrediatur, nonnulla eorum, quæ tradita sunt, in memoriam reuocans, totius futuræ tractationis argumentum proponit.

CAPVT I.

IN hoc libro, Symptomatũ causas considerabimus, eodem seruato ordine, quo ipsorum differentias iam anteà tractauimus. Quum

Quum itaq; tria ſint Symptomatũ genera, in primis de illo diſſeruimus, quod in actionis offendiculo conſiſtere dicebamus: in quo intelligi volumus, eam quoq; actionem quæ omnino perijt. Sed quum bifariam diuidatur functionum genus, quippe aliæ animales, alię naturales appellantur: ab animalibus auſpicati ſumus, ac ipſas quoque trifariam diſtinguẽtes, alias ſenſiles, alias motrices, alias principes facultates nominauimus. Igitur in ſenſili actione, triplex ſymptomatũ genus deprehenditur: vnum, quum primum ſenſus inſtrumentum quippiã perpeſſum eſt, alterum quum ſentiẽdi potẽtia, tertiũ quum miniſtrantium primo ſenſus inſtrumẽto, partium aliqua fuerit affecta.

Hoc toto capite docet Gal. cauſas ſymptomatũ viſus aboliti, debilis, deprauati aut dolẽtis, tã exactè vt de oculorũ morbis ac ſymptomatibus alibi nuſquã diſtinctius locutus eſſe videatur. Verũ vt melius, quæ ſcribit, intelligãtur, reuocãda in memoriã oculi compoſitio, ex qua patebit eũ conſtare tunicis quinque: cohærente, ceratoide, rhagoide, amphibliſtroide, arachnoide: & tribus humoribus, aqueo, cryſtallino & vitreo: quibus ſingulis, aut eorum aliquot præter naturam habentibus morbi & ſymptomata, de quibus hic eſt,

ſermo

sermo, nascuntur.

CAP. II.

VEluti in oculo, primum sentiendi instrumentum est crystalloides: iam enim demonstratum est ipsum solum à coloribus alterari. Vis autem sentiendi est quæ à cerebro per neruum in ipsum descẽdentem procedit: ad illius verò seruitium creatæ sunt reliquæ omnes oculi partes. Quicquid ex ijs quæ iam enumerauimus, fuerit læsum, animal: vel malè, vel nihil omnino videbit. Iam crystalloidis morbi per octo intemperies distinguuntur, facultas autem offenditur, vel nerno affecto, vel cerebro: atque vtriusque horum octo sunt morbi, ipsis vt similaribus accidẽtes, atque alij vt instrumentis, nempe obstructio, †constipatio, ac tumores prȩter naturam, quos affluentes humores pepererũt. At continui solutio non solum neruo, aut cerebro accidere poteſt: sed omnibus iam dictis, tũ similaribus partibus, tum instrumẽtariis communis est, vt in crystalloide quoque euenire videatur: cui etiam interdum accidit vt à sua sede dimoueatur, trãsferaturq́; Atqui is quoque affect', instrumentorum morbis connumerandus est. Porrò si ad alterum angulorum, vel maiorem, vel minorem conuertatur, haud ita notatu

† *In græ. est θλίψεις alienorum innixus, siue commpressiones, vertit. Lina.*

notatu digna noxa ſuccedit. Si verò vel ad ſuperiora, vel ad inferiora declinet, tum quicquid cernitur, id duplū eſſe videtur. Huiuſmodi morbis tum primum viſus inſtrumentum obnoxium redditur, tū etiā inſtrumēta alia quæ illi potentiam ſuppeditare poſſunt. At earū partium quę vſum aliquem præbent, morbi ſunt, ſi in rhagoidis foramine, aut inter hanc tunicam & cryſtalloidem, humor continetur aut ſpiritus, tātus nimirum, vt primum viſionis inſtrumentū, quo minus res ſenſibiles dignoſcat, impedire poſsit. Ad hunc modū ceratoidis ea pars quæ pupillæ præpoſita eſt, viſionem impedit, ſiue propria ipſius ratione, ſiue alio quouis pacto à naturali habitu aberrauerit. Igitur foramen ipſum rhagoidis quatuor modis à propria natura permutatur, nēpe auctū, imminutum, diuulſum, aut ruptū. Atqui incrementum nunquā non lędit viſum: ſiue id ab vtero protinus, ſiuę poſtea cōtigerit. Imminutio verò, ſi in vtero contracta eſt, acutiſsimam efficit viſionem: quæ verò poſtea accidit, praua eſt. Reliquorū neutrū, ſiue à primis vnguiculis, ſiue poſtea quàm quis genitus eſt acciderit, viſioni incommodū notatu dignū inferre poteſt. Equidem ſępe numero vidi, vbi parumper rhagoides

pro

procidiſſet, inducta in diſtortã pupillã cicatrice, hominẽ quo minus cerneret haud quaquã fuiſſe impeditũ, modo pars illa ceratoidis quæ ei abiecta erat, abſoluta perſpicuitate luceret. Sed ijs quæ diximus experientia quoq; aſtipulatur. Verùm quam ob cauſam foraminis amplitudo bonę viſioni ſemper incommodet, auguſtia non ſemper, id verò diſcutione dignũ videtur. Ea (vt mihi videtur) referenda eſt ad neruum qui à cerebro ad oculũ defertur, quẽ Herophilus viam nominat: quippe qui ſolus manifeſtum habet foramen, quod ſenſilis ſpirit' ſit via. Proinde quũ alterũ oculum claudimus, accidit vt alterius pupilla dilatetur: quòd ſpiritus antea ambobus particulatim diſtributus, vniuerſus in vnũ deriuet. Ex hoc maximè ſigno, per ſuffuſiones claudendo oculũ conijcere licet, nũ † admota acu poſsit recuperari viſus: nec ne. Quib' enim altero oculorũ clauſo pupilla clarior apparet, ij ſperare debẽt forę vt facta perforatiõe viſum recuperẽt. Quibus verò nõ dilatatur, ij ab omni ſpe recuperãdi viſus exciderũt, etiã ſi & ✶ iucũdiſſimè, & perquã probè tractẽtur. Ex ijs omnibus facilè cõſtat, ſpiritũ aliquẽ animalẽ à cerebro ad oculos demitti, & in humorẽ ipſum cryſtalloidẽ, & in totũ illi obiectũ

† *In græ, eſt* παρακεντηθέντος. *ſed in impreſ. additur* τῷ κατενεχθέντος τοῦ ὑποχύματος. *id eſt & detracta ſuffuſionę.*

✶ ἀνωδυνότατα. *i. prorſus citra dolorem.*

ſpa

ſpatium, cui rhagoidis foramē terminum præſcribit. Quū itaq; pupilla, ſiue in prima protinus conformatione, ſiue poſtea, amplior fuerit, vniuerſus ipſam totam ſpiritus rectè implere nō ſufficit, vnde ipſum diffundi, & diſſolui, diſsiparique neceſſe eſt. Contrà ſi fuerit minor, cogitur & conſtringitur, ac denſior fit ſpiritus. Atqui in libris de vſu partium iam demonſtratum eſt, ſpiritum coactum, conſtrictumque ad facilem ſenſum plurimùm conferre: è diuerſo diſſolutum: diſsipatumque, ſentiendi difficultatem inducere. Cur igitur imminuta pupilla (idque non ſuapte natura ſed ob morbum) cenſetur mediocri deterior? an quia prauos affectus ſequitur, ob quos oculus ita patiēs neceſſariò deterius cernit, nō quia exigua ſit pupilla. Sed qui ſunt huiuſmodi affectus? nam & hoc diſcutiendum relinquebatur. Vnus ad tunicam ipſam rhagoiden duntaxat ſpectat: alter ad humorem tenuem effuſum, qui inter cryſtalloiden & rhagoiden medius conſiſtit. Itaque affectus ad ſolam tunicam ſpectans, extenſio quædam eſt & laxitas, qualis in externis ſubinde partibus accidit, quum in articulis ligamenta redundante humore fuerint imbuta. Affectus verò ad humorem ſpectans, eſt defectus, ob quem

vacua

 460

vacuato interno ſpatio, rhagoides in ſeſe concidens cõtrahitur, rugaturq́; quapropter pupilla quoque minor redditur. Igitur quum per huiuſmodi affectus quis aut deterius aut nihil omnino cernit: id nõ ob pupillæ paruitatem, ſed ob humoris defectum accidit. Quippe iam demonſtratum eſt in ſermonibus de viſu, quos & in tractatu de partium vſu, & in eo quem de Hippocratis, Platonisq́ue placitis, conſcripſimus: humorem cryſtalloiden ſemper propugnaculo quodam egere, quo citra offenſam, externum ſplendorem ſuſtineat. Atqui iam dictus humor inter ipſius propugnacula numeratur: prçterea cryſtalloidis quoque eſſentiam nõnihil iuuare videtur. Deficiente itaque hoc humore cryſtalloides quodammodo areſcit, eo quòd nõ ſatis liberaliter humore imbuatur. Deinde rhagoides ſuper ipſum decidens, ſpatium quod medium erat inter hanc tunicam & cryſtalloiden, breuius reddit: ita externi aëris ſplendorem per exiguum medium: cryſtalloidi occurrere neceſſe eſt: vnde ſimiliter afficitur, vt hi, qui† inconniuentibus oculis ſolem intuẽtur: quorum vt aliqui obcæcantur, ita omnes noxam ſubeunt: vtpote qui vix vnquam priſtinã recuperare poſsint cernendi facultatem. Iã

† ἀτκαρδαμυκτί

enim oſtẽdimus, viſionis inſtrumentum, ſplendorem, citra moleſtiam tolerare non poſſe: quam ob rem rhagoides tunica ei obiecta eſt, nigra ſimul & cærulea: quippe iis potiſsimum coloribus recreatur oculus, quem ſplendor fatigauit. Atq; hæc videtur eſſe cauſa, cur imminutus circa pupillam humor, & deteriorem faciat viſionem, & exiguum reddat rhagoidis foramen. Ob hoc etiam perquam difficile eſt, huiuſmodi morbum ad ſanitatem reducere. Porrò alter affectus, quo pupilla ob humiditatem minor apparet, nõ eſt adeò periculoſus: quum longè difficilius ſit: ſimilarem inſtrumẽti in corpore partem exiccatam humectare, quàm humidam exiccare. Sed hæc medendi quodammodo methodum attingunt. Dicamus itaque id quod ab initio proponebatur: moleſta quidem eſt pupilla, præter naturam exigua: quæ verò ſuapte natura talis eſt, vtilis eſſe cenſetur. Rurſus amplitudo, natiua quidem vitioſa eſt, neque vitio caret non naturalis: ſed in hoc ab anguſtia vincitur. Quippe cõtinens cauſa (vt ita dixerim) quæ ipſam inducit, rhagoidis tunicæ tentio eſt: cuius laxitas, pupillam reddit minorem. Quum itaque bifariam tendatur, quando propria ipſius ratione afficitur,

tur, aut exiccata vt similaris, aut humecta ta vt instrumentum: siccitatis quidem curatio difficilis est, humiditatis vero non difficilis. Etenim phlegmone, scirrhus, abscessus, ac alij eiusmodi morbi ad instrumenta pertinent, à redundantibus geniti humoribus: quisquis horum in rhagoide constiterit, à perito medico facilè vincitur. Verùm tétio in rhagoide tunica nonnũquam euenit ex accidenti, quum à subiectis humoribus ortum habuit: impleta enim, veluti vter aut vesica extenditur, & vltro citroque distrahitur, ipsis in medio spatio aceruatis inter ipsam & crystalloiden. Quoniam vero nõ solùm foraminis, quod in rhagoide est, morbos percurrimus, sed ipsi' quoque rhagoidis, ac tenuis humoris nonnullos tractauimus: consequens est vt reliquos ipsorũ morbos explicemus, ob quos visio vel impeditur, vel omnino abolètur. Igitur ex morbis qui in rhagoide tunica cõsistũt, visioniq; incommodãt, vnus adhuc superest cõmunis tum similaribus partibus, tũ instrumẽtis, nempe vnitatis solutio: quæ quidem in hac parte, tum vulnus, tũ vlcus est. Id si ad tantam perueniat magnitudinẽ, vt nõ ita parũ disrũpatur rhagoides, ac tenuis humor ad exteriora prolapsus, è tunica effunda-

tur,adeo vt ceratoiden attingat:duo absurda inde accidere necesse est: nempe vt rhagoides tunica decidat in crystalloidē, ac spiritus qui à cerebro descendere consueuerat, iam non perueniat ad pupillā, vtpote per vuln' effluēs. Verùm quod hęc visionem offendant, non solùm vbi ambo conueniunt, sed etiam alterum duntaxat eorum inciderit, satis persuasum arbitror iis, qui non oscitanter, ea quæ nuper diximus audierunt. Igitur tempus est, vt trāseamus ad tenuem humorem: de quo iam quodammodo suprà dixim', saltem hoc, quod visioni officit, siue increscat, siue diminuatur. Id vero quod nondum dictum est, nempe vbi crassior fuerit eius substantia, aut color ipsius abalienatus, quod tū cernendi functionē lædat, iam dicere aggrediamur, Quum igitur crassitudine seipsum vicerit hic humor, exactam cernendi aciem obtusiorem reddet: & quod ad distantiam pertinet, efficit, vt neque ea quæ porro absunt, videantur, neque propinqua, exactè cerni posint. Quod si plurimum aucta fuerit crassitudo, qualis in suffusione fieri solet, visum prohibebit. Si vero foramen non totum, à contento ibi crasso corpore obtenebratur, sed relinquitur aliqua particula pura: videre licebit

per

462

per illam res externas, idque nihilo deteri us quàm antea, sed vnam quamlibet solam: neque enim eodem tempore multas similiter intueri datur obvisionis conum, qui se ipso factus est angustior. Si verò in pupillæ centro exigua consistat suffusio, maneantque partes, quæ in circuitu sunt, puræ, qui ita affecti sunt, quicquid aspiciunt, id veluti fenestratum esse putant: quippe id quod in medio non videtur, ex cisum esse arbitrantur. Quòd si iuxta iam dictum humorem, crassa corpuscula, diuulsa, & inter sese non cōtinua, appareāt: sic affectis, visa quædam obuersabuntur, perinde ac si in exteriore aēre, culices circumferri viderent: ac sæpenumero veluti simulacra quædam apparere imaginātur, ob crassiorum humorum copiam. Huiusmodi verò simulacra maximè apparēt iis, qui à somno expergiscūtur, præcipuè pueris, & iis qui plurimo † vino madent, aut alio quouis modo caput repleuerūt. Quū verò humor inter crystalloiden & rhagoiden medius colorem mutauerit: si quidē ad fuscum declinat, arbitrabitur quis vel per nebulam, vel per fumum se videre. Si verò alio quouis colere inficiatur, huius quoque imaginem referent ea quæ spectantur. Si verò inæqualiter vel per colo-

† *In Ald. addēdum est* οἶνον.

463

rus abolebit. Haud aliter accipienda sunt. ea quæ de aquosi humoris quantitate substantia, & colore diximus: nam si parū à naturali habitu fuerit aberratum, parua quoq; inferetur actioni iniuria: si plus recesserint, pro quantitate declinationis, increscet actionis noxa: quòd si quam plurimum deflectant, functio in totum peribit. Itidē intelligere oportet, de ijs quoq; quę de rhagoidis tunicæ ruptura, & de pupillę quantitate dicta sunt, siue minus, siue pl', incōmodēt actiōi, siue eā penitus euertāt. Sic spiritus quoque animalis, aut adamussim pur', & veluti ęthereus est: †aut humidus, aut turbidus vt nebula. Atq; quod ad essentiæ quātitatē attinet, vel abūdat, vel exiguus est. Igitur cui simul & multus fuerit, & ęthereus: is res quę porrò distāt, & videre, & exactè discernere potest. Cui verò paucus qdē fuerit, sed purus, is vt res propinquas planè discernit, ita distātes haud quaquam videt. Quòd si forte fortuna, & *crassior simul fuerit & multus, res distātes videt quidē, sed nō ad vnguem discernit: quēadmodū cui humidior simul fuerit & exigu', is neque exactè, neque porrò videre potest. Atque de his in pręsentia tantū dixisse sufficiat. Ceratoidis tunicæ ea pars quæ pupillæ obiecta est, si craſ-

†Linacrus vertit rectius Vel nebula ritu humidus, at turbidus.

** In impres. legitur ὑγρόπερον, id est, humidior. interpres videtur legisse παχύτερον. Linacrus autē vertit vtroque, humidus.*

ſior, dēſior, & humidior fiat, viſionem offendit: ſic etiam, ſi color ipſius immutetur, ſi vlcere notatu digno infeſtetur, ſi eorum quæ extrinſecus ei adiacēt, quidpiam ita increuerit, vt eam tenebroſam reddat. Igitur craſsior, denſiorque ceratoides tunica aciem efficit hebetem. Si verò humidior, dēſiorq; fuerit, ſiue vt ſimilaris pars, ſiue vt inſtrumentum ita afficiatur, non hebetem ſolum obtuſumq; reddit viſum: verùm etiam efficit, vt qui ſic affectus eſt, putet ſe per tenebras, aut nebulam, aut vaporem aliquem, aut per fumum res ipſas intueri. Si verò humores non multitudine, ſed colore peccauerint: ſecundum eiuſdem coloris naturam, παρόρασις, id eſt hallucinatio, ſuborietur. Proinde qui ictero, id eſt regio morbo, laborant, quicquid vident, id pallere arbitrantur: qui verò hypoſphagmate, † hi rubra putāt omnia quæ aſpiciunt. Vlcus verò notatu dignum: viſioni incommodat, non ſolum ob id, quòd redundantem humorem coaceruat: ſed etiam quia efficit, vt cryſtalloides humor ex breui ſpatio cogatur cū circūfuſo ſplendore conuerſari, procedens autem ad interiora vlcus verſus pupillam, effundit aliquid aquoſi humoris foras. Atque hinc imminet periculū, ne ſic affectus, ad extremam

† *Id eſt quibus ex plaga rupta ſunt in prima tunica venæ.*

mam

mam perueniat cæcitatem. Ob id, quibus ea ceratoidis pars quæ pupillæ obiecta est, vulneratur: si vulnus ad interiora descendit, hi magna ex parte obcæcantur. Equidem vidi incredibile quidpiam, & quod antea nunquam videre cõsueueram. Puer quum iuxta pupillam stylo pungeretur, effluente protinus aquoso humore, immu nuta est pupilla, ac ceratoides tunica omnino corrugata videbatur: qui mox curatus, visum recuperauit, instaurato scilicet paulatim humore, qui antea effluxerat. Sed huiusmodi euẽtus raro videntur: quip pe huiusmodi vulnera magna ex parte cæ citatem inducunt, quemadmodum & prę dictæ causæ omnes vbi plurimum fuerint auctæ: siue enim valde crassa, siue extremè densa, siue immodicè humida fuerit ceratoides tunica, ita oculis caliginem inducet, vt qui sic affectus est, nihil omnino cer nere posit. Sed quid miramur, singulas iã propositas causas, quum auctæ fuerint, vi sum auferre posse, quũ nõnũquã sola cera toides tunica corrugata, similiter offendat? solet aũt huiusmodi pathema euenire ijs, qui extrema iam senectute premuntur: Atq; hoc loco pupillæ magnitudo cõside randa est: si enim imminuta est, aquosum quoq; humorẽ imminutũ scire licet: si ve-

queremur, de ipsis sermonem instituimus. Quippe is nobis nūc animus est, vt methodum perquam generalem doceamus, cuius adminiculo quis inuenire queat symptomatum causas: verùm quia nō satis est methodū nouisse, sed multifaria insuper exercitatione, in his quæ particulatim occurrūt, opus est: id quod non ita facilè quiuis præstare potest, ob id exercitationis modum, qualis esse debeat, in oculorum exēplo, haud grauatè ostēdimus. Eodē pacto ad alias quoq; sensiles facultates peruenies, si in singulis & primū instrumentū & alias partes, quæ vsum aliquem illi præstare possunt, consideraueris, & quemadmodum nuper dicebamus, ita distinxeris: nempe quòd sunt morbi quidam, quum potentia ipsa afficitur: sunt alij, qui ad instrumenta pertinent, per quos actio subinde vitiatur. Atqui grauis auditio, surditasq; animāti euenire solent, aut ob auris partem aliquā, aut ob neruum à cerebro descendentem: aut ob cerebrum ipsum, si ea in parte vnde neruus oritur, fuerit læsum. Igitur nerui, cerebriq; offensa, in his haud aliter quàm in oculorum affectibus accidit, reliquarum verò partium noxę illis ad portionem respondet: verùm non omnino similis est lęsio. Eandem enim ha

bet

dicare poterit, idq; adeò si in ipsis quoque & primam sentiendi particulam, & item alias quæ ad totius instrumenti complementū pertinēt, nouerim'. Porrò iam demonstratum est linguam duplici facultate præditam, per alteram enim sentit, per alteram provoluntatis imperio mouetur. Itaq; quum duplex ab ipsa prodeat actio: in præsentia eam, vt sensile duntaxat instrumentum, cōsiderādum proponimus. Porrò instrumentum quo odores percipiuntur, ipsos cerebri ventres esse demonstrauimus. Igitur in gustandi sensu huiusmodi deprehenduntur symptomata, nam vel sapores haudquaquā sentit, vel vitiosè sentit. Quum verò vitiosum (vt ostendimus) bifariam dicatur, vel enim debiliter sentit, vel (vt ita dixerim) deformiter, aut deprauatè: alterum hebeti aciei in visu, & graui auditioni in auditu, proportione respondet: alterum verò, nempe deprauatus, aut deformis gustus, visioni respondet, vbi quis aut circa colores, aut figuras, aut magnitudines, aut habitus fallitur: quod si in auditu euenerit, obauditio vocabitur. Cæterum iam propositorum symptomatum causæ sunt morbi, qui gustandi, tum functionē, tum facultatē impediunt, & in similari linguæ corpore, & in

cir

circundante ipsam tunica, & in mollibus neruis, atq; eo maximè cerebri spatio, vnde illi exoriũtur. Atqui omniũ iã dictarũ partium morbi, alii quidẽ satis manifesti sunt: deprauata verò saporum sensio, quũ lingua alieno quopiam humore fuerit imbuta, euenire consueuit, vt omnia quæ gustauerit quis, vel salsa, vel amara esse, vel aliũ quempiam saporẽ absurdũ, siue is effabilis sit, siue ineffabilis, habere videantur. Quemadmodum enim per suffusiones, videndi facultas, foris cernere videtur ea, quę in oculo apparẽt: ita & gustandi vis internum linguæ affectum, rebus sensibilibus inesse putat. Quippe per morbum regiũ, bilis amarorem, non linguæ, sed saporum quos degustat, pathos esse suspicatur: atq; per alias quasdam affectiones, cibos vel salsos, vel acidos esse putat. Adueniẽte enim extrinsecus re sensibili, mouenteque vitiatum humorem, qui hactenus in lingua quietus latebat; sentit quidem gustandi facultas, non rem sensibilem extrinsecus aduenientem, sed abundantem in lingua humorem. Atque euenit nonnunquam, sed raro, citra vllius rei degustationem, vt humores linguam imbuentes sensu percipiantur, vbi adamussim absoluta fuerit gustandi facultas. Haud absimile sympto

ma

ma ei, quod in oculis vſu venire ſolet, quum ob ventriculi affectiones, ſuffuſione ſe laborare quiſpiam putat. Aut vbi ſonum aures percipiunt, nulla re extrinſec⁹ obſtrepente, ſed ipſa circa mẽbranas motione, phantaſma tranſmittente. Aut etiã vbi nares, ob humores in ipſis contentos, odore quodam afficiuntur. Sed quum de naribus incidit ſermo, ipſis quoque, ſicuti & lingua, duplici facultati ſubſeruientibus (nam & odorandi & reſpirandi facultatum veluti terminus quidam conſtitutæ ſunt) ſati' fuerit de his quoque haud aliter quàm de ſuperioribus diſſerere. Et enim ſi moribus aliquis ipſis acciderit, ita vt meatus impediatur: olfaciendi facultas, vel minus probe odores percipit, vel eos omnino non ſentit. Nam ſi vehementer contritus ſit naſus, aut ſi polypo, aut (alio) quopiam tumore præter naturam infeſtetur: meatum qua ſpiritus trãſire ſolet, obſtruet, atque hui⁹ generis eſt phlegmone in mẽbrana ipſius interna oborta: itidem eæ res quæ circa oſſa, quæ à percolandi adminiculo ἠθμοειδῆ à Græcis vocantur, aliquid, vt † vel membranas ibi cõſtitutas, (vel ipſa quoque oſsium foramina obſtruere poſſunt. Nã & ab his offendi tur olfaciẽdi ſenſus: id vero multo magis,

† *In græ. impreſ. eſt* ἢ τοι τὰς ταύτης μήνιγγας. *quos ſequitur interpres. in anti. autem legitur* ἤτοιγε αὐτὰς τὰς μήνιγγας *id eſt, aut etiam in cerebri inuclucris: et ita vertit Linacrus.*

** Linac. Vertit ita: si in processibus cerebri, qui ad has perueniunt particulas.*

*si circa propagines quæ à cerebro exortæ, in hasce particulas deriuantur) fiat obstructio. Quippe & in destillatione, & grauedine, & omnino in his, quibus vel ambustio, vel refrigeratio, anteriores cerebri vẽtres humore oppleuit, non solum spatia ibidem obstruũtur, sed & spiritus ipse, qui in ventriculis cõtinetur, & ambiens ipsum cerebrum, intemperie quadam afficiũtur. Denique insignes iam dictarum partium tum contusiones, tum sectiones, odorum sensionem, vel difficilẽ reddunt, vel omnino prohibent. At verò olfactio veluti deformis & deprauata, in his partibus fieri solet ob indigenam quandam intemperiem, quæ fœdum odorem eructans, eos vapores qui à vicinis corporibus ad olfaciendi facultatem feruntur, interturbat. Nec absimile videtur quod huic facultati accidit symptoma, ei quod regio morbo laborantibus, in gustandi iudicio accidere dictum est.

Scribit symptomatũ tactus aboliti, debilis, deprauati, aut dolentis causam esse, nerui affectũ, impedientẽ trãsitũ facultatis animalis in partẽ, & causam adfert cur aliquãdo pereat sensus in parte illæso motu, aut cõtrà cur motu ꝑdito sensus remaneat.

CAP. V.

Ita-

ITaque quum de sensiõe quæ proprias habet in animante partes, satis iam disputatum sit: de sensu omnibus quomodo libet sentiẽtibus communi, iam dicamus: atqui tactum hunc ipsum nominant. Accidunt verò & huic symptomata, quæ reliquorum sensuum symptomatis, proportione respondeant: ac communi appellatione contenta sunt, quia propriam non habent, quemadmodum nuper dictorum aliqua. Neque enim in gustandi, neque olfaciendi facultate, eiusmodi habemus nomina, cuiusmodi sunt in visu, amblyopia, id est visus hebes, cæcitas, hallucinatio. In auditu, barycoia, id est grauis auditio, & surditas, & obauditio: nihil enim refert in præsentia quibus vtaris nominibus. Atqui †hæmodiæ tum nomen, tum symptoma ad tractricem facultatem insigniter pertinere videtur: verùm in ore, & dentibus maximè accidere consueuit, ob acidos acerbosque cibos. ✱ Stupor autem in toto corpore maximeq; membris (quæ Græci κῶλα vocãt) euenit ex sentiẽdi mouendique difficultate compositus affectus: ac manifestè videtur, tum à refrigeratione, tum à compresione neruosorum corporum, denique à torpedinis, marini animalis, contactu prouenire: vbi verò citra ali-

† *id est dentium stuporis.*

✱ *ἡ νάρκη est in græ. torpore vertit Linac.*

quam huiuſmodi cauſam vltro acciderit: tum vel vitæ ignauiam, vel ciborum multitudinem, aut craſsitiem, lenticudinem, aut ſolitæ ſecretionis ſuppreſsionem anteceſsiſſe neceſſe eſt. Igitur continua cauſa aut continens, aut inhærens (licet enim pro cuiuſque arbitratu eam nominare) affectus nerui eſt talis, vt facultatem illi à principe parte miſſam, impedire poſsit. Atqui impedietur, ſi neru⁹ meatu aliquo præditus (vt manifeſtè in oculorum neruis videre licet) vel obſtructus eſt, vel compreſſus: ſi verò meatum nō habet, idem illi eueniet, ſi vel conſtringitur, vel refrigeratur. Quum igitur meatum aliquem obtinet neruus, per quem veluti per viā animalis facultas è principe parte ad ipſum delabatur: ea ſi fuerit obſtructa facultatem impediri, nemo non perſpicuè intelligit. Quod ſi neru' extrinſecus cōprimatur, meatum fieri arctiorē, ne hoc quidē in obſcuro eſt. Si verò nullus fuerit meatus, ſed vti ſolis radij per aquā aëremve trāſeunt: eodem modo facultas à principio per neruorū corpora permeauerit, ipſa in tranſitu impedietur, ſi ad immodicam craſsitudinem nerui permutentur. Sed neq; hoc plurimis argumētis probare oportet, præſertim apud eos qui meminerint

minerunt eorum, quæ aëri, aquæve accidere solent. Quippe nebula, fumus aut nubes in aëre constituta, cœnum vero aut limus in aqua, impediũt, prohibentq́;, quominus solis splendor, syncerus pertrãseat: haud aliter neru' si immodicè crassus, durusque fuerit, dilationem offendet facultatis: fit autem crasior, si viscidis crasisque succis nutricetur, aut vbi violento frigore constringitur. Quod si ab aliquo corpore duro extrinsecus aduentiente cõprimatur, ne sic quidem præbebit expeditum facultati transitum: huiusmodi redduntur nerui vbi vel laqueo, vel manibus constringuntur, aut vbi extrinsecus à vicinæ partis phlegmone, vel scirrho comprimuntur, aut vbi luxatis, fractísve osibus fiũt arctiores. Principio igiẽ stupidi fiunt, deinde omnino & sensum & motũ amittunt: nominaturque huiusmodi ipsorum vitium, paralysis, id est neruorum resolutio. Hæc quanquam sub eodem genere, quo stupor, continetur: differt tamen magnitudine. Quod si omnes neruos occupauerit, derepente vniuersum corpus & sensu, & motu priuabitur, succedetque citisima mors, quod ꝓhibita sit spiratio. Si spinæ principiũ lædaẽ: solæ partes capitis quo ad vixerit animãs, & sẽtire, & moueri

posſunt. Quòd ſi cerebro quoque noxa acciderit: qui ſic afficiuntur, ij omnium partium, & cõtinentiam, & ſenſum illico deperdunt, atqui viuere poſſunt vtriq;, tãto ſcilicet tempore, quanto viuunt ii qui præfocati ſtrangulãtur. Spina verò in inferiori loco affecta, nempe ſub ea neruorũ propagine, quibus thorax attollitur, idq; vel ob luxatam aliquam vertebram, vel alio quouis modo: ſi quidem ingẽs fuerit affectus, partes inferiores omnes ſubito & ſentiendi & mouendi facultate priuantur: ſi verò non ita vehemens fuerit affectus, ſtuporem inducet: atque ii mortẽ effugiũt, quandoquidem ſpiratio in ipſis ſeruatur. At quibus quinta ſpinæ vertebra affecta eſt, eorũ manus omnino & ſenſum & motum amittunt: quibus verò ſexta, iis nõ in totum ſentiẽdi, mouendique facultas perit, quippe primę brachii partes illęſę ſeruantur: id verò multo magis, ſi ſeptima ſpinæ vertebra fuerit affecta. Octauę vertebræ affectus, perquã exiguam: hac vero inferiorum nullam penitus noxam manibus inducere poſſunt. At vero vox perit omnibus, quibus ea ſpinæ pars quæ in ceruice eſt, fuerit affecta: verùm id non ab omnibus ſpinæ vertebris euenire ſolet. At quãtũ offenſæ ſingulæ poſsint afferre, in-

tra

tractatione de voce iam definitum est: in præsentia verò plura quã opus erat, dixisse mihi videor. Neque enim omnia particulatim in hoc opere symptomata persequi propositum est: satis enim fuerit eorũ causas generatim explicare. In vniuersum igitur dicamus de cuiuslibet sensus offensa quòd nerui qui sentienti vim suppeditant, dum valét, iidem eam lædunt, si fuerint affecti. Si vero cuiuslibet nerui facultatẽ scire cupis: eos qui ad respirationẽ conferunt, in libro de respiratiõis causis: eos vero qui ad vocem, in libello de voce explicauimus: atque de his in alijs tractationib', accuratè scripsimus. De neruis vero qui ceruici, capiti, vẽtri, manibus, &cruribus, facultatem suppeditant, & alii quidã superioris memoriæ nõ inutiliter scripserunt, & nos de iis in libro de corporũ sectione tractauimus. At in pręsentia de sensuũ symptomatis sermo nobis proponebaẽ. Quũ itaq; partes quę † ab impetu per neruũ aliquẽ mouẽtur, ipsæ protinus per eundem neruũ sentiendi quoque fun ctionem obtineãt: duplex necessario noxa sequitur illius nerui* morbũ: altera enim sensum, altera motum impedit. Quomodo igitur quarũdã partium mouendi qui dem ab impetu functio resolui videtur, il-

† καθ' ὁρμὴν est in græ. quod Volũtarie vertit Linacrus.

** Male legitur in græ. impreßis σώματι, id est corpus, pro νοήματι.*

læſa ſentiendi facultate, ac quomodo rur ſus aliæ mouentur quidem, ſed non ſentiũt, in lingua & oculis, nihil habet ambi guitatis: quippe quæ duplici neruorũ genere participãt. At in quibus membris du ri duntaxat nerui inueniuntur, hac ratio ne quæſtio explicabitur. Si ablata cute, ſubiectus muſculus qui nudus eſt, immobilis videatur, ſentiat verò tangentes: exiguam ei noxam accidiſſe putandum eſt: nempe quòd tantam animalis facultatis partẽ ſuſceperit, quanta ad ſenſus excitationem ſufficiat, ad muſculi motum non ſufficiat. Quippe tactionis ſenſus, pati aliquid potius, quàm agere, deprehenditur: proinde ab exigua facultate functio eius perfici poteſt. Muſculorũ verò motus, in agendo, non in patiendo, actionis efficaciam habet: is enim totum corpus tranſferre poteſt: quapropter plurima indiget animali facultate. Neque aliter accidere vnquã deprehendes, vt moueatur quidẽ nudus muſculus, ſed non ſentiat. Verum nihil mirum videri debet, ſi adiacens illi cutis ſenſum amittat, muſculus verò ipſe moueatur. Quemadmodum etiam vſu venit, vt duorum muſculorum, alter quidẽ moueatur, alter verò immobilis ſit. aut alter quidem ſentiat, alter verò ſenſum.

ami

amiserit. Id verò ob hanc eis causam euenire solet, quod neruus alterius læsus est; alterius vero mansit illæsus. Sic etiã fieri potest, vt neruus per cutem dispersus offẽdatur: qui vero per musculum spargitur, noxa vacet. Sic econtrario fit, vt illęso cutis neruo, lædatur neruus musculi. Atque de propositis symptomatis hæc dixisse satis sit.

Aßignat causas doloris & delectationis, quæ symptomata sunt omnium sensuum, dissimili tamen efficacia. Dolor ab ijs excitatur, corpus celerrimè à naturali habitu ad eũ qui est præter naturam conuertunt: qualia sunt subita alteratio & solutio cõtinui. Delectatio verò contra, ab ijs quæ corpus ab habitu præter naturam ad habitum naturalem celerrimè reducunt. Hæc ita esse in singulis sensibus aptißimis argumentis confirmat.

CAP. VI.

Delectatione vero ac dolore, omnes sensus affici possunt, sed dissimili efficacia: quippe visus parum afficitur, tactio vero & gustus, maximè: mox ab ijs olfactus, atque hũc sequitur auditus. Sed quæ est communis omnium causa, & quæ singulorum propria? Communis quidẽ, quam & Plato in Timæo his verbis explicat, Pathos, præter naturam volenter &

affatim incidens, dolorem excitat: quum verò ad naturalem habitũ redit, idq; rursus affatim, delectationẽ inducit, at quod sensim, paulatimq; fit, sensu non percipitur: atq; hactenꝰ Plato. Hippocrates verò Platone vetustior. Ab his (inquit) quæ naturam mutant ac corrumpunt, dolores excitãtur. Hac quidẽ vocula (corrumpunt) & celeritatem & vehementiam trãsmutationis indicãs. Porrò vehemẽtes eueniũt in tactu à naturali habitu transmutationes, ob violentum calidi frigidique occursum: atque ob eas res, quæ contundere, secare, extendere, aut erodere possunt. Nã siccitas, humorque, nisi calori frigoríve coniungantur, occursu suo vim inferre nõ consueuerunt: id quod facilè intelliges, si librum quem de simplicibus medicamentis conscripsimus, perlegeris, vbi iam demonstratum est, frigus aliter quàm calorem delectationem inducere: ipsum tamen eo quod substantiam diuellit, dolorem etiam excitare. Quippe res quæ ita contundunt, aut intendũt, vt corporibus rupturæ periculum afferant, planè inter dolorum causas numerandæ sunt: similiter etiam quæ pungunt, aut secant. Nam & sectio & ruptio dolorẽ infert, non post eaquam facta est: sed omnia huiusmodi,

(,72

di,dum fiunt, inter dolorum cauſas reputantur. Niſi ad huiuſmodi pathemata dolor aliquando ex accidente ſequatur, vbi acres humores vlcerata mordent corpora. Interdum innata quoq; phlegmone, vltro citroque partem intendendo, dolorẽ efficit. Idem ſubinde facit immodicus calor, aut humorum acrimonia. Porro guſtandi quoque inſtrumentũ, quatenus tactione participat, à iã dictis cauſis diuellitur: quatenus vero ad guſtum propriè pertinet ab amaris, acidis, acerbis, atque acribus, quãdoquidem horum ſingula, vt demonſtratum eſt, continuum diuidere poſſunt. Iam à prædictis humoribus reſoluti vapores, odorationem quoque infeſtant: nam & ipſi continuum diuellunt. Audi tionem vero turbat vox, & aſpera, & grauis, & maxima, & celerrima: atque quum hæc omnia in terrifico tonitru coire videantur, accidit, vt nonnulli audiendi facultate priuati, omnino ſurdi euaſerint: † quippe violẽtus ſtrepitus audiẽdi inſtrumentum diuellebat. Ac viſum quoq; illuſtriſsimi ſplẽdores & offendunt, & ſimul corrumpunt, eo quod diſcriminandi, aut diſcutiendi, vim plurimã obtineãt: atqui diſcriminãtia ad diuidẽtiũ quodãmodo genus pertinent. In omnibus vero ſenſi-

† In græco eſt τῷ διακρίνειν ἐπιπλεῖστον, id eſt eo quòd nimium ſecernant.

bus, vnũ commune deprehẽditur, nempe pathos quod molestum est, ex discretione simul & diuisione continui, vnitiq́ue corporis consistens, si modo affatim incideritaffatim verò dico, si vehemens fuerit simul & repentinus occursus. Hoc Plato quoq; volebat, quum diceret molestã sensionem, in corporibus sensu prędititis fieri, si compositum ipsis pathema, ex violento simul & conferto acciderit: neque refert siue molestam, siue tristem, siue laboriosam, siue doloris participem voces. Neque etiam si ipsum quoq; pathema molestiã, tristitiam, dolorem, laborem, dolẽtiámve appellaueris. Atqui perspicuum est, Platonem ipsum, pro eadẽ re dictis nominibus omnibus promiscuè vsum & in Timæo, & in Philebo: præterea in alijs libris, sicubi de ipsis sermo inciderit. Cæterùm quod Hippocrates in eadẽ sit sententia, tum de nominibus, tũ de rebus, & ex paulo antè dictis, & ex ijs quæ in reliquis suis libris omnibus conscripta reliquit, manifestum est. Atq; hoc modo in omnibus sensibus, molestũ pathos oriri solet. At delectatio illi aduersa, à cõtrariis nascitur causis: nã si ob diuellentia quis periculum subierit, delectationem reuocabit, si affatim ad naturalem habitũ redierit. Proinde sicut cę-

ruleus

ruleus color, iucundissimum est oculis spectaculum, ita splendor candicans, qualis in sole cernitur, maximum ipsis dolorẽ inferre potest. Post hos secundo loco, molestus quidem est color albus, delectat vero fuscus: nam ille ipsius essentiam discriminat dissoluitq́;, hic eá cogit, idq; citra violentiam: neq; satis erat, si cogeret duntaxat, ita enim color niger esset iucũdus: id vero haudquaquam verũ est: ipse enim visionis essentiæ aduersatur, eo ꝙ ipsam cogit violentius quàm vt eam ad naturalem habitum reducat. At vero id quod nigerrimũ est, splendidissimo minus offendit: nõ sanè quod cõtrariũ minus molestũ sit quàm excessus qui est in genere cognato. Nam quod ad hanc rationẽ pertinet, nigrũ splendidissimo esset molestius, sed quia visionis instrumentũ splendidũ est, & omnis splendor tenui substantia cõstat: nigrum vero semper crassum. Atqui natura comparatũ est, vt tenuis quæq; res, crassiore in agẽdo semper sit efficacior. Quũ itaq; in idẽ vicissim peruenerint, & tenue, & crassum, minus agit crassum in tenue: quippe ꝙ ad patiẽdũ ab hoc magis sit idoneũ. Sic igitur sol quoq; visioni officit: nã quũ tenuior sit, ꝓtinus ipsam discriminat discutitq́;. Atqui si essentię familiaritatẽ

spectes, ipsum minus, quá ea quæ contraria sunt, offendere cöiicies. Si vero robur, quo ad actiones efficacior, violentiorque est, consideres: ipsum perquam celeriter visioni incommodare posse deprehendes. vt enim breuissimo tempore splendor solis visioné afficere potest: ita si quis diu in vastis tenebris degat, vt nullú omnino splendoré intueatur, is luci restitutus, nihil penitus videre poterit: quippe extinguitur quodá modo visio, & crassior, obscuriorque redditur. Igitur nó ab re cæruleus color, vt visioni iucundissimus est, ita maximam quoque præbet vtilitaté, sed nó illi quæ à sole discussa est: huic enim, vt pote iam ægrotanti, contrarium adhibendum est remedium: ei verò quæ sana est, sed fatigata, color cęruleus, fuscusque, saluberrima sunt spectacula. Neq; enim discriminant, vt splendidum, & album: neq; ipsam cogunt, ac extingunt, veluti nigrum. Porro fuscus color, ex albo nigroq; mixtis nascitur. Cæruleus vero vbi candor splendori iunctus, non ita parum in nigrum degenerat. Sic enim de vtroque Plato nos docuit, nempe quod ex contrariis, extremisque inuicem mixtis, medii moderatiq; colores nascuntur: qui vtrosque excessus, qui visioni incommodant, fugientes, moderatas

ratas

474

ratas ipsius fatigatiões corrigũt, haud aliter quàm color niger, morbos à discretione euenientes. Verũ delectatio, quã excitant, non perinde atque in cæteris sensibus manifesta est: quandoquidẽ neq; dolor æqualis deprehenditur. Nam visio ob tenuitatem, neq; dum discriminatur, vim patitur, idque ob essentiæ familiaritatẽ, quippe per se festinat, vt occupet id ad qđ ducitur: neque dum cogitur ob trãsmutationis imbecillitatem. Iam enim demonstratum est, tenue à crasso debiliter cogi. Atque ea quæ ad videndi, vel delectationem, vel molestiam pertinent, sic se habere vidẽtur. In auditu verò, vt iucũdissima vox cẽsetur ea, quæ & lenissima est, & tardissima, ita asperrima, citissimaque maximam solet inferre molestiam. Verùm hæ sano adamussim sensui vel iucundæ, vel molestę putãtur: quũ verò fatigatus est, præter lenẽ ac tardam, exigua quoq; amica est: at quũ ęgrotat, lenissima simul, & tardissima, atque perquã exigua, atq; iis multo magis absolutum silẽtium, quippe hoc proportione quodãmodo respondet tenebris, dum visioni comparãtur. Vnde quæstio orta est, num tenebrę sint lumini contrariæ, an sint priuatio lucis, quemad modum silentium vocis, & quies motus.

Porro

Porro in hoc ſenſu manifeſtior apparet delectatio,eo quod craſsiori cõſtat eſſentia:atq; manifeſtior etiam, quàm in hoc, voluptas percipitur à ſenſu olfactus, q̃d ipſius quoq; eſſentia craſsior ſit, etẽm vt aër craſsitudine ſplendorem vincit,ita vapor aëre craſsior eſt. At vero ſplendor ad vidẽdi,aër ad audiẽdi, vapor ad odorandi ſenſum pertinet,quemadmodũ ad guſtum humida natura, ad tactionem vero ſolidum corpus. Quum vero odorãdi,guſtandique ſenſus, cognati ſint vno duntaxat,nempe eſſentiæ tenuitate differentes (quippe vapor eſt humor extenuatus) de ambobus ſimul dicemus, perſpicuitatis gratia à guſtu initium faciẽtes. Igitur quũ à naturali habitu nõ declinat, maximam ei voluptatem afferũt omnes ſucci dulces pingueſque,quippe oſtẽdimus, omnes huiuſmodi, eſſe corporis eſſentiæ perquàm familiares. Si vero ab aliquo ipſum infeſtante,nuper vitium cõtraxerit, pingues, nam ij exaſperatas partes maximè lenire ſolent. Vbi vero morbo afficitur, tũ ſucci contrarij ijs qui morbũ excitarunt, delectare videntur, ita vt craſsis opponantur qui tenuent:tenuibus qui incraſſent, lẽtis ij qui ſecandi vim habeant, exaſperantibus lęuigãtes,frigidis calidi,calidis frigi-

di, ſiccis humẽtes, humẽtibus aridi: de quorũ natura, libro quarto de ſimpliciũ medicamentorũ potentia, iam diſputauim*. Atq; liber ille haudquaquam oſcitanter legendus eſt, quippe qui nõ mediocrem cõfert vſum, tum ad dignotionem, tum ad curandi rationem. Etenim ventriculus, & viſceribus ſeruit, & venis huiuſmodi ſuccos appetens, quales illis ſunt neceſſarij. Hũc præcedit linguæ iudicium: ipſa enim ijs potiſsimùm delectatur ſuccis, quibus ventriculus indigere videtur. Atqui conſenſus huiuſmodi, potiſsima cauſa ẽſt, veſtiens ipſam tunica. Lingua verò varijs tẽporibus, aliâs alio delectatur extrinſecus ſibi occurentium ſuccorum genere. Interdum dulces ſucci in ipſa contenti ſenſu percipiuntur, voluptatemq; inducunt: huiuſmodi verò dulces ſucci pituitæ † ſpeciem referunt. Quoties enim lingua, effuſi è venis ſanguinis dulcedinem ſentit: perinde afficitur, ac ſi à re quapiam extrinſecus adueniente imbuatur. Odorationis autem vis, quod ad ea pertinet, quæ extrinſecus vel voluptatem, vel moleſtiam afferunt: guſtandi facultati proportione reſpondet. At vapores qui intrinſecus continentur, ſi moleſti fuerint: poſſunt (vt antea dictũ eſt) ſenſu percipi.

† *In græ. eſt, ſpecies ſunt.*

Sua

Suaues verò, & omnino delectabiles: sensum latent: quemadmodū in visu quoq;, & auditu, ij enim sensus quia tenui essentia constant, nullum in se ipsis patiuntur vehemētem affectum. Tactus verò & gustus, quanquam ne ipsi quidem in se vehementem affectum sustinent, subeunt tamen interdum huiusmodi quendam affectum, sed exiguum. Lingua quidem (vt dictum est) à dulci pituita, quam & Praxagoras, & Philotimus, magis proprio vocabulo, dulcem succum nominant. Tactio verò in seipsa motum sentit, quum ad naturalem redit habitum, ijs quæ ipsum intrinsecus exasperabant, vel concoctione, transpiratione, vel secretione, quam sensus notare possit, expulsis. Nam & lassitudine affecti, si postea quàm corpus, & frictionibus, & balneis fuerit emollitum, quieuerint: haud obscuram sentiunt voluptatem. Atque etiam magis in ipsis iam dictis motionibus delectantur, fatigatis partibus ad naturalem habitum reductis. Non solum autem balneum, & mollis ex plurimo oleo frictio, fatigatas partes voluptate afficiunt, verum etiam mollis, suauis & lenis attrectatio, ingentes dolores, non mediocriter mitigare solet. (Sed hæc inter externa pręsidia numerantur.) Atq; de

(In græ. est ἔξωθεν

δὲ ἤδη τὰ τοιαῦτα, id est, huiusmodi autē iā externa existunt: passiones vero aut affectus erat subaudiendū. Hoc enim ad passiones sensuū referēdum est, nō ad præsidia, quod de his modo nō sit sermo, neque alibi in hoc libro futurus sit, vide nostras annotationes.

de omnibus ijs deinceps dicendum est: neque enim de olfactu necessarium est nos aliquid dicere, quandoquidem gustū pro- portione imitatur. Atque vt simpliciter dicam, delectamur in huiusmodi sensus genere, ad naturalem habitum redeuntes, id verò semper ex contrariis accidere solet, si quis vtique idoneum contrarium acceperit: idoneum autem est id, quod in primis & per se, non per medium alterius rei interuentum, effectus causa fuerit. Atque in eiusmodi omnibus, euidens, siue procatarctica vocata causa† spectanda est. Verùm quod Hippocrat. in aliis subinde locis inculcat, illius hic quoque admonere videtur quum inquit: Est autem vbi in rigore neruorum sine vlceratione, iuuene bene corpulento, ęstate media, atquę multę per fusio calorem reuocat, calor verò hæc soluit. Quòd si quis parum accuratè huiusmodi verba perpendat, induci poterit, vt credat, à similibus affectus præter naturā curari posse, veluti neruorum rigorem à frigida lauatione: sed non ita se habet ve-

† Οὐ σκεπτέον est in græc. id est nō spectāda est. Et fortè interpres hæc ex arbitrio peruertit, opinatus adhuc de præsidijs non de sensuū affectibus haberi sermonem.

ritas. Quippe omnis affectus præter natu ram, ad naturalem habitum reducitur per contraria, quemadmodum rigor neruorũ per caloris reuocationem. Quòd si confertim hoc fiat, nõ sine voluptate perficie tur curatio: si verò paulatim, sensu nõ per cipietur, ad naturalem habitum reditus. Haud aliter transitus ex naturali statu, in eum qui pręter naturam est, si affatim fiat violentus est, & omnino dolorem excitabit: si verò paulatim, sensum latebit. Proinde quibus sensim in corpore increscit: non secundum naturam affectus, licet ille sensum effugiat: quum tamen ad naturalem redit habitum idque affatim, sensum voluptatemq; inducit. Atque hoc potissimum per ea, quę nobis maximè sunt fami liaria, qualia in gustu sunt dulcia, in olfactu verò quæ illis proportione respondeant, vocantur verò odorata. Porrò genitales partes proprio quodã, & eximio sen su afficiuntur, vnde & validissima prædictæ sunt facultate: expultrice quidem genitalis seminis in masculis: in fœminis verò, tum hac in testiculis, & seminariis vasis, tum attractrice per totum vterum. Atque natura comparatum est, vt genitalis seminis, tum secretionem, tum comprehen sionem, ingens comitetur† voluptas. Verùm

† ἐπιθυμίαν τε ἅμα καὶ ἡδονὴν, *id est, cupiditas simul & voluptas.*

rùm molestia quæ ex redūdante, ac intus retento semine oritur, paulatim & longo tēporis tractu increscit. Proinde licet mirum in modum cruciet, vt aliàs diximus: quod tamen ad vehementiam pertinet, à voluptate qua per venerem afficimur, lōgè vincitur. At quia affatim excernitur, pro reditus ad naturalem habitū celeritate, voluptatis quoque magnitudinem ad portionem habebit.

Ventriculi orificium cibi & potionis appetentiæ præcipuū instrumentū quia exactissimo sensu præditū est, proprio affectu aut aliarū partiū cōsensu laborās infestatur varijs symptomatibus, quorū causas toto hoc capite exactissimè persequitur Gal. CAP. VII.

RElíquum est, vt ea quæ ventris osculum, quod cor nominant, symptomata infestant, persequamur: nam & ipsa ad tactionis genus pertinere videntur: nullaq; pars est, quæ vel adeò exactè sentiat, vel principum partiū vtranq; pro suarū affectionū modo perinde afficiat, atq; vētriculi osculū, ac consueto nomine stomachus nominatur, non vetustis duntaxat philosophis, verumetiam medicis. Porrò syncopes ea species, quam stomachicā vocant, inter huius partis symptomata numeratur: quēadmodū & † cordis dolores,

† Καρδιαλγίαι, *id est, oris vētriculi dolores.*

vt vocant, id verò ſecundũ alteram ipſius appellationem. Itidem dyſpnœa, id eſt difficilis ſpiratio, & apnœa, id eſt ſpirationis abolitio & † ſtrangulatio, & morbus comitialis paracope, id eſt mentis abalienatio, ſeu delirium, inſania, quam melancholiam vocant, huiuſce partis occaſione euenire ſolent: at hæc omnia per conſenſum accidunt. Abolitam verò & difficilem & deprauatam appetentiam, ipſa per ſe ſuſtinet. Voco autem abolitam appetentiam, quum quis nihil omnino appetit: difficilẽ eam quæ imbecilla eſt: deprauata autem appetentia partim ad immoderatã cibi, potionisq́; exhibitionem vertitur, partim ad alienæ qualitatis deſiderium. Itaque de omnibus his deinceps diſſeramus à familiaribus ipſi ſymptomatis auſpicantes. At qui hęc naturales ipſius particulæ functiones ſequũtur, ob quas à cerebro maximos neruos requirebat, propter quos excellentiori hoc præ cæteris partibus omnibus, ſenſu prædita eſt. Quum enim quodlibet animal in ambientem aërem per cutem diſsipetur: principio partes cuti ſubditæ inanes reddũtur. At natiua harũ facultas eſt (quemadmodum in cõmentariis de potentiis naturalibus demõſtrauimus) vt cibum ex vicinis partibus ad ſeſe alliciant,

† Δυ̃ξεις eſt in Græ. id eſt morſus.

vt

vt impleatur id quod erat inane: mox illæ rursus ex sibi vicinis: ac tertio loco hæ ex sibi propinquis: ita ex proxima quaq; parte facto semper celeri tractu, perinde quasi in choro quopiam, tandem venæ ad ventriculum productæ, inanes euadunt: quæ & consueuerunt, & possunt cibum ex ventriculo ad se conuellere, veluti stirpiú radices in terram demissæ. Quippe tota hæc actio, quum non sit animalis, sed naturalis, haud aliter in animalibus quàm in plãtis perficitur. Igitur terra ventriculi vice plantis tantisper promptum abũdantemque cibũ ministrat, quoad anni tempora naturalem temperiem seruauerint: veluti si aliquãdo ob squaloris excessum humor ipsius exaruerit, stirpes quoque ob alimenti penuriam exarescent. Animalibus verò vtpote quæ terræ (prẹter pauca quẹdam) non adhærent, fabrefecit natura ventriculũ, veluti promptuarium quoddam cibi, quemadmodum stirpibus terram, addidit insuper facultatem, qua penuriam sentiret, vt animalia ad cibum, potionemque excitata, eodem tempore implerentur, vocaturque huiusmodi plenitudinis desiderium, appetentia: hæc ortum habet à penuriæ sensu, quum venæ ex ipso ventriculo trahunt, veluti mulgentes, sugentẹsque

Ventriculus verò huiusmodi suctionem non ferens, sed tanquam diuulsus, huius molestiæ remedium, cibum exquirit. Sic enim venæ ad exhibitum cibum conuersæ, iam ex ipso non ex ventriculo trahunt alimentum. Fit autem post cibi sumptionem, vt simulatque venæ ad cibos se conuerterint: ventriculusquoq; trahat ex ipsis ad sese, quantum antea venæ ab ipso detraxerant. Igitur suctionis sensus, est fames. Reliquorum vero duorum symptomatum, alterum venarum suctionem præuenit, obtinetque homonymam cum altero appellationem, nempe appetentiam: & ad naturalem pertinent actionem, nó ad animalem. Alterum verò, puta inanitio, hanc ipsam appetentiã præcedit. Omnia itaque huiusmodi symptomata, ordine se inuicem comitantia, ad quinarium numerum reducuntur. Primum omnium est inanitio: Alterum est inanitarum partiũ naturalis appetentia: Hác sequitur per venas ventriculi exsuctio: Deinde suctionis sensus, postremo ipsa animalis appetentia, omnium vltima. Atque hanc functionem aboleri contingit, si vel suctionis sensus pereat, vel suctio non fiat, vel corpus non inaniatur. Itidem exigua erit appetentia, si iam dictæ affectiones non pereát quidem,

dem, propius tamen ad abolitionem accedere videantur. Deprauata verò fit appetentia, si vehementiæ modum excedit, ac vocatur à nonnullis canina, quum vel ob acidi humoris vitium ventriculus mordicùs infestatur: vel vbi totum corpus, immodicè dissipatum, assidua indiget nutricatione. Quippe frigidi humoris vitium, rosionem, quæ suctioni proportione respondeat inducit, ac appetētiam, haud aliter quàm naturale pathema, excitat: atq; cibi magis quàm potionis desiderium affert: idque propter refrigerationem. Si verò salsi, aut biliosi humoris vitio, mordicationem senserit ventriculus: potionem magis, quàm cibos, desiderabit: quippe huiusmodi humores, præter hoc quòd ventriculum calfaciunt & exiccāt (vnde sitis causa prodire solet) etiā succos, tum in ipso, tum in venis, fundere possunt. At symptoma quo, succi funduntur, partes continentes replet: haud aliter (opinor) quàm eas frigus inanit. Itaque ad famem excitandam, frigus in ventriculo, nō parum confert: nam, & vacua reddit corpora, ac ipsorum tunicas cogens constringensque, famem suscitat. At inter potissimas† continétesq; causas quibus fames impeditur, calor numeratur: quippe qui solida corpora

† *In anti. legitur τὸ συνεκτικὸν αἴτιον, sed συναίτιον id est, concausas.*

*In impres. desideratur τῶ χαλῶν quod habetur in anti.

* laxando diſſoluit, atque ad attractionis functionem reddit imbecilliora: humida verò fundendo ſupra modum extendit. Igitur caninæ appetentiæ cauſa, vna eſt acidorum humorum vitium: altera verò (vt dictum eſt) plurima per totum corpus inanitio, ſiue ipſa caloris vim, ſiue retentricis facultatis imbecillitatem ſequatur. Accidit autem per primum quidem affectum, vt eorum quæ fuerunt ingeſta, multa fiat deiectio, per ſecundum verò, vt ob exactam habitus inanitionem, cibus per corpus digeratur. Atque immodicæ tum appetentiæ, tum famis, huiuſmodi ſunt cauſæ. Prauas autem, qualitates appetũt, hi quibus ventriculi tunicæ, prauo aliquo excremento ſunt imbutæ. Atque conſueuit huiuſmodi affectus mulieres vitioſis humoribus refertas infeſtare, idque quum vterum geſtant: vocatur pathos ipſum citta, id eſt pica, ſiue malacia. Appetũt autem maximè per hunc affectum, & acida, & acerba, nonnunquam acria quoque, interdum vel cimoliam terram, vel teſtas, vel extinctos carbones, aut alios huiuſmodi cibos abſurdos. Atque complures earum huiuſmodi vitio laborant, vſque ad ſecundum ac tertium menſem. In quarto verò quieſcunt, partim quòd vomitione, vitiari

hum

humores expurgantur:partim quòd cōco quuntur, vtpote exiguum cibi, tum sumēte muliere ob fastidium, partim etiā quòd multitudo, vacuatione sit imminuta: quippe primis duobus mensibus fœtus paucū ad se sanguinem attrahit, eo quod parum adhuc auctus sit, adeo vt ne fœtus quidem nominari tum debeat sed κύημα potius, id est conceptus. Vbi vero iam increuit, tum plurimo indiget alimento: atque tum, nō id quod optimum est è venis, vt antea dicebam, allicit: verùmetiam quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid vitiosi simul attrahit. Ita fit, vt vniuersum corpus & plethoricon, id est plenum, esse desinat, & minori horum vitio crucietur. At fœtus ipse, excrementa quæ ab attracto redundant alimento, ad duas reponit membranas. Quo fit vt ipse quoque & maiori humorum vitio, & maiori intemperie infestetur, quandoquidem à vitioso sanguine alimentum sumit: nisi grauida mulier residuo, quo vterum gerit, tempore, optimis vtatur cibis. Sed hęc, ad id quod proposuimus, haudquaquam pertinere videtur. At quia de prauarū qualitatū appetētia sermo incidit: factū est, vt malaciæ quoq; meminerimus: quæ viris etiam nonnunquā accidit, quando ipsis quoq; vitiati humores ad

ventriculi osculum defluunt. Huiusmodi symptomata circa alimenti appetentiam euenire solent. Circa potionis verò appetentiam, tum similia, tum numero æqualia, eueniunt symptomata. Accidit enim quasi priuatio quedã appetentiæ, quũ vel corpus omnino non eget potione, ob frigoris humorisq; excessum, vel ventriculus suũ pathos non sentit. Deficiens verò appetentia, vbi hæc eadem fuerint imbecilliora. Porrò deprauata potionis appetentia, deprauatæ ciborum appetentiæ proportione respondet, quippe immoderata appetitur potio, quando contenti in ventriculi tunicis vitiati humores, aut salsi sunt, aut biliosi, interdum verò quũ veluti feruet in eo natiua ipsius humiditas. Prauas verò potiones, quemadmodum & prauos cibos, appetũt aliqui, pro vitiati humoris, qui vincit in ipsis, ratione: huiusmodi symptomata ijs, qui diutius malo victu vtuntur, euenire consueuerunt. Sunt qui inexhausta siti cruciantur: de quorum numero mori vidimus, & eum qui viperã deuorauerat (erat aũt fortasse dipsas) & messores, qui fortè fortuna vinũ biberant, in quo huiusmodi quædam fera fuerat extincta: & eum qui ex veteri vino fuerat inebriatus: item eum qui sitim tolerare

dec

decreuerat, denique eos, qui in naui deficiente aqua, marinam aquam bibere ausi sunt, quòd siti immoderatiore quàm reliqui, cruciarentur: etenim soluta aluo, ac torminibus vehementer cruciati, celerius quàm reliqui interierũt. Noui etiam quẽdam ardente febre laborantem, qui increscente etiamdum morbo, aquam frigidã, liberaliter bibens, satiari non potuit, donec moreretur. Itaque circa ventriculi appetentiam huiuscemodi euenire possunt errata. Est præterea aliud symptoma, ventriculi osculum nonnunquam infestans, nempe cardialgia, quod & molestum est, & ad sentiendi facultatẽ pertinet, à mordacibus ortum succis. Accedit ad hæc bulimos, id est vehemens fames, ita enim vocant, estq; huius particulę symptoma, quũ simul & penuria, imbecillitate, & refrigeratione afficitur. Porrò nihil mirum videri debet, ad huiusce partis dolores, & animi sequi defectionẽ, & vires prosterni, quũ videātur nonnulli, vel ob digiti offensam, animi deliquio laborare. Proinde nõ mirãdum est, si id affecto stomacho, accidat, tum ob exactam sentiendi vim, tum ob situs vicinitatem, qua duas principes partes vt sibi consentiant, adducere potest. Et enim maxima symptomata, à facili stomachi

chi

chi sensu ꝑdire deprehēdūtur: vt pote qui cæteris causis, que molestiam inferre possunt, omnibus multo grauius infestet, adeo vt ad principes partes vtrasq; noxā trāſ mittere videatur. Atqui vbi neruosum genus in quopiam maiori fuerit vel sentiēdi vel patiēdi facilitate præditū, tum maximè principes partes, perquàm celeriter ad sympathiā, id est consensum adduci contingit: præsertim si ob pathos aliquod, aut etiam suapte natura, fuerint imbecillæ. Quod si omnia quatuor conueniant, maximū iſide pathema oriri necesse est. Quatuor autem dico, si infestans stomachum affectus fuerit validus, si is adamussim absoluto fuerit sensu, si neruorum aut arteriarum gen', aut cerebrum, aut cor, fuerit imbecillum. Ita enim propter stomachū, & morbus comitialis euenire potest, & grauis sopor, & veternus, & catalepsis, & delirium, & melancholia, cōsentiente principio, tum in cerebro, tum in neruis. Porro cardiacæ syncopæ (vt vocant) consentiēte & in corde, & arterijs principio, euenire solent: ita & pulsus abolitio, & exiguus pulsus, & púlsus deprauatus. Anhelitus vero pèrit, quum principes partes ambæ, vehementi laborant sympathia. Dyspnœa vero, id est difficilis spiratio, duplicem

hab

habet ortum: alia enim ob prȩcordiorū fit constrictionem, alia quum vtrūque principium consentit. Sed occasiones quæ animal ipsum ad huiusmodi pathemata ꝑducunt, multæ sunt: veluti frigus validū interim ipsum per se, interim cū pituita supra modū frigida, cuiusmodi potissimum videtur ea, quæ eliquato vitro haud absimilis est, & in colore, & substantia: quam ob rem & Praxagoras, & Philotimus eam succum vitreū nominauere. Item spiritus frigid', qui inflare possit: aut potio, aut cibus, aut medicamentum vehemētis frigoris, osculum ipsum ventriculi refrigerat. Atque vnà cum ipso, per neruos quidē cerebrum: per magnam verò arteriam, cor, frigoris iniuria afficietur. Cerebrum quidem, quia per neruosum genus cum illo communicat: Cor autem quia vicinum illi positum obtinuit. Quippe omnium arteriarū maxima, posteaquā à corde exorta est, per spinā incedens, in primis iungitur stomacho, deinde osculo, ac deorsum procedēs, ipsi quoq; ventriculo secundum longitudinem subtenditur: per hāc itaq; arteriam, vt maximam, ita ex intimo corde productam principum partium altera, ventriculi osculo consentit: per neruos verò altera, nēpe cerebrū. Proinde haudqua

qua

quaquã mirandũ est, si ob morbos ipsius, animalia maximis iisdemq; vehementissimis symptomatis crucientur. At quomodo singula fieri posśint, postea dicet: quippe occasiones ipsas d cere in p̃sentia, abundè satis fuerit. Sunt verò huiusmodi, fungorum quædam genera, buprestis, cerusa, gypsus, lac coagulatum, ab vtero † strangulationes, tum in viduis, tum ijs quarũ purgationes sunt suppressæ, p̃terea virorũ affectus, qui illis proportione respondeant. Verũ de abolita spiratione, aliàs seorsum disputabimus.

Ingræ. est ψύξεις, id est, perfrigeratione: et ita vertit Linacrus,

Cerebrum queãdmodũ per neruos sensuum instrumẽtis & toti corpori vim sentiẽdi et mouẽdi p̃stat: si secundũ naturã habeat, ita malè affectũ, sensum ijs instrumẽtis et vniuerso corpori cõmunicat varia symptomata quib' infestatur, qualia sunt somnus, vigilia, lethargus, apoplexia atq; id genus plura: quorum causas Gal. aſsignat, obiter taxans Aristotelis opinionem de somno.

CAPVT VIII.

AC de sensuum instrumentis omnibus, itidem de ipsorum facultatibus, ad finem vsq; perduxisse sermonem mihi videor. Cõsequens est vt ad ipsorum principiũ, quod veluti fons quidã suas illis facultates mittit: cõuertatur oratio. Id verò est

est primũ sentiendi promptuariũ: singuli enim sensus in singulis particulatim ĩstrumẽtis, à sensibilibus alterati, perficiuntur. Hãc verò alterationẽ pars alterata sentit, eo, quòd à cerebro suscipit facultatẽ, quæ ad ipsam ꝑ neruũ deriuatur. Quippe cerebrũ, nõ vt sit sentiẽdi instrumẽtum, sed vt sensuũ instrumẽtis vim sentiẽdi præstet, à natura institutũ est. Quod vero singulis animalis partibus sentiendi facultatẽ per neruos trãsmittat, dilucidè patet, vbi neruus quispiam resect⁹ est: quippe ea pars in quam neruus ille distributus est, protin⁹ sensum amittit. Preterea neminẽ latet, sensus per somnos, aut ociosos omnino esse, aut debiliter agere. Consentaneũ itaq; est exiguã quãdã à principe parte facultatẽ, in reliquas particulatim partes tũ defluere. Quod enim quis vel ꝓfundè, vel min⁹ ꝓfundè dormit, ex eo est (vt quotidie dicere solemus) quod aut plus, aut minus afflu it: quippe tãto minus affluere par est, quãto grauior fuerit somn⁹. Itaq; toto hoc tẽpore quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis vero validius agere videtur. Cuius rei cõiecturã ex eo facies: tũ quod ipsa (si quãdo laborauerit) post somnũ robustior euadit: id vero maximè, quũ à modico cibo somnum admittimus: tum

etiam

etiam quòd per ſomnum, cibus optimè concoquitur, nõ ſolum in ventriculo, verùm etiam per vniuerſi corporis habitum. Eſt etiam rationi cõſentaneum, illud animalis membrum, in quo anima rationalis veluti in arce habitat, aliquãdo quieſcere. Cor enim exiguam admodum videtur habere quietem: vt pote quod nõ magnopere indiget, vt diutius quieſcat. Sed non ita ſe habet cerebrum, per vigilias enim nunquam non fungitur officio: per ſomnum verò quieſcit. quam ob rem profundius dormire videntur ij, qui multa fuerunt exercitatione fatigati, vtpote quibus inter exercitandum plurimum facultatis à principe parte defluebat. Igitur cerebrũ & requie & virium inſtâuratione, indiget, tum ob facultatis, quam tranſmiſit inanitionem, tum ob labores, quibus per multas fuuctiones iam defatigatum eſt. Quemadmodum enim exercitati, & proniores ſunt ad ſomnum, & grauius dormiunt: ita illi quoq; qui cibũ ingeſſerunt, ac eo grauiori detinentur ſomno, quo cibus ſuapte natura fuerit humidior, itidẽ & ij, qui plurimo ſe vino ingurgitauerũt, aut balneis multis calididisq; liberaliter circa caput vſi ſunt. Quippe huiuſcemodi omnia cerebrum videntur implere humi

dit

ditate: quæ alioqui non erat inutilis ei quē multa exercitatio & lassum & aridum reddidit. Cæterum quòd capitis repletio somnum conciliet, iam Aristoteles satis demõstrauit, adeò vt nihil sit opus hanc nos rationem persequi. Si enim illius librum, quem de somno & vigilia conscripsit, perlegeris, & hoc ipsum haud obscurè disces, nempe quod oppleto capite animalia somno corripiuntur: & præterea quantum in hoc argumēto claudicauerit, deprehēdes. Quamuis enim apprimè doctus, atq; idoneus fuerit, & ad rem tractandam, & ad persuadendum in quācunq; partem vellet rationem adducere: nullam tamen potuit probabilem inuenire rationē, qua ostēderet: quam ob rē oppleto cerebro prima sentiēdi vis quiescat, quum ipsa (vt ille putat) in corde resideat: quanquam multo probabili' erat, à pulmonis humore somnos euenire, hūc enim natura cordi adhibuit, nullius alterius rei gratia, quàm vt illi seruiret. Quis autem medicorum diuersa sentientium, vel nuda inductus experientia, in graui sopore, lethargo, veterno, & reliquis somniferis præter naturam pathematis, non capiti succurrit? fomenta, & cataplasmata adhibens, atq; radēs, cucurbitulasq; admouens: præterea omnia alia per

inde instituens, quasi in hac parte sit morbi radix? Sic etiam delirium, phrenitida ac omnem vigiliam præter naturam, sanare aggressus, capiti præsidia adhibet. Sed de his aliàs amplius disputauimus: in præsentia vtiliter considerabimus, cerebrũ, quum à multa functioné quiescere voluerit, somnũ animali naturalé inducere, præsertim vbi altrix in ipso facultas, humiditate fuerit instaurata. Si vero à frigida multaq; humiditate grauetur: veternosum, lethargicũq; somnũ, atq; alios huiusmodi morbos inducit: quorũ omniũ summa in frigiditate & humiditate consistit siue quælibet separatim, siue ambæ simul coëuntes ipsum infestẽt. Atq; ad hoc gen' pertinẽt omnia medicamenta, quæ verè somnifera sunt: ac alia quoq;, quæ licet somnifera appellentur, nõ tamen somnum, sed veternum, ac in vniuerso corpore stuporem inducũt. Igitur ea quæ duntaxat humectant, non ab re somnifera nominãtur, quæ vero refrigerant, ea neque somnum conciliare, neque indolentiam inducere, rectè dicentur: sed pro somno, veternum, grauemque soporem: pro indolentia autem vel abolitionem vel difficultatem sensionis efficient, idque ob refrigerationis excessum. Atqui iam antea dictum est, stuporem esse pathe

thema, quo neruosæ partes difficulter & sentiant & moueantur. Oritur verò cum alias ob causas, tum ob intẽperiem, vt ob frigida medicamenta. Atq; hoc pacto fiũt & veterni, & sopores, ac stupores. Rursus siccitas immoderatior, ac calor, velut in phrenitide, ob succum quempiã & mordacem & calidum irritatum vigilias infert, quas neq; mœstitia, neq; solicitudo peperit. Vt verò huiusmodi symptomata toti corpori communia sunt, propter affectum principiũ: ita alia quoq; circa omnes quę ab impetu prodeunt functiones, affecta principe parte euenire cõsueuerunt. Quippe & apoplexia, & morbus comitialis, affecto cerebro fiunt. Verũ vt profundus somnus, sentiẽdi functiones: ita apoplexia eas actiones quæ pendẽt à voluntatis imperio offendit. Rursus qualis est insomnietas sentiendi functionibus, talis est cõuulsio per morbum comitialem functionibus voluntarijs. Quippe in vtrisque deprauatus cerebri motus deprehenditur: atque ob id particulatim reliquorum quoq; membrorũ omniũ: veluti è diuerso in duobus prioribus actionũ ipsius, & occupatio & quies. Porrò conuulsio quæ per totũ corp' fit citra deliriũ, aut soporẽ à spinalis medullæ, quæ in ceruice cõtinetur, morbo depẽdet.

CL. GALENI DE CAVSIS SYMPTOMATVM LIB. V.

GVLIELMO COPO INTERPRETE.

Hoc lib. totus est Galenus in quarẽdis causis symptomatũ facultatis animalis motricis & principis, & quia sub finem prioris libri eorũ symptomatũ meminerat, quæ ad læsam motus volũtarij functionẽ pertinebãt, ideo ea proponit initio velut futuræ tractatiõis argumentũ: docens interea quid natura, quæ naturæ, quæ morbi & quæ vtriusq; sunt opera.

CAPVT I.

GITVR conuulsio, tremor, palpitatio, rigor, horror, singultus, tussis, ructus, ster† nutamentum, pandiculatio, oscitatio, †stridor, communi omnia genere continentur, nempe deprauato motu. differunt autem inter sese, hoc vno potissimum, quòd alia qui-

† *τρυσμοὶ ex dentiũ concussu strepitum vertit Linacrus.*

dẽ naturæ ſunt opera, quę tamen à morboſa quapiam cauſa violenter mouere ſit coacta:alia morbidos ſequuntur affectus, nihil ad ipſorum generationem conferente natura:-alia fiunt, vbi ad opus efficiendũ ſimul coëunt & morbus & natura. At qui per naturæ vocabulum in hoc ſermone intelligas velim, omnẽ qua regitur animal facultatem, ſiue illa à volũtatis noſtræ imperio pendeat, ſiue ſecus. Diſtinguimus enim in præſentia totum hoc potentiarum genus,quo ſeruatur animal,ab omni cauſa præter naturã,quæ ipſum vel lædere,vel corrumpere poſsit.Huius itaq; facultatis opera ſunt, ſternutamentum, tuſsis,oſcitatio,pãdiculatio,ſingultus.Solius morbi,palpitatio,conuulſio. Amborum ſimul coëuntium omnes motus torpidi,ac alij quoque,quibus ij, quorũ nerui reſoluuntur, ſed nõdum reſoluti ſunt, mouẽtur:pręterea & tremor. Hæ ſunt ꝓpoſiti nobis in præſentia ſymptomatum generis primæ differẽtiæ. Atqui deinceps ſingulorum propriæ, quędã ſunt,de quibus nunc diſſeremus à motibus auſpicantes,qui ab innata quadã facultate prodire videntur, ſi prius quo pacto ipſi cũ ijs qui adamuſsim ſecundum naturam ſunt, cõmunicẽt,oſtenderimus:ita enim diluci-

487

dè patebit ipſorum generatio. Iã quatuor ſunt facultates, omnia quæ aluntur corpora gubernantes. Vna id quod vtile eſt, ad ſe trahit. Altera illud retinet. Tertia alterat. Quarta excremẽta ſecernit. Itaq; quũ naturæ legibus animal gubernatur, nullus ipſarum motus ſymptoma eſſe cenſetur. Quòd ſi quidpiam in corpore præter naturam cõſiſtit, inſurgatq; ad ipſum deiiciendum expultricum facultatum aliqua: fit interim vt ipſarum motus ſenſu haudquaquam percipiãtur, interim vt nõ lateãt ſenſum. Atq; de motibus qui ſenſum fallunt poſtea dicemus. De his verò qui ſenſu percipiuntur, quoniã cum illis, qui volũtarij nominantur, communicãt, communis quoq; ſit tractatio.

Explicaturus cauſas ſymptomatũ facultatis animalis motricis, auſpicatur à ſymptomatibus motus ſenſu percepti & voluntarij aboliti, debilis aut deprauati, qualia ſũt neruorũ reſolutio, cõuulſio, tremor & ſtupor, quæ ſingula pro varietate partiũ, quibus accidũt, ſpecie & nomine variãt. Deinde cauſas palpitationis exponit, & quomodo differat à cæteris motibus deprauatis. CAP. II.

IGitur functionis à voluntatis imperio prodeuntis noxa eſt, neruorum reſolutio, cõuulſio, tremor, ſtupor. Sed horũ ſin-

gula particulatim, pro instrumentorũ varietate, diuersa deprehenduntur, nõ solũ symptomatum specie: verũ etiam nomenclaturis. Quippe si instrumẽtorũ, quibus respiratio perficitur, nerui fuerint resoluti: apnœa, id est abolita spiratio. Si verò vocales nerui, aphonia, id est vocis priuatio, nominatur. At linguæ paralysis, quamuis ipsa quoq; sermonẽ, non contẽnendũ voluntatis opus penitus auferat, nullũ proprium nomen obtinuit. Rursus ischuria, id est vrinæ suppresio, haud absimile qddam, & apnœæ & aphoniæ, significare videtur: licet per ipsam functio, à natura, non à non voluntatis imperio pendens, pereat. Sed si inuitus quis meiere cogatur voluntariæ functionis offensa est. Haud aliter alui excremẽta, si supprimantur, ad naturalem: si deiiciantur, idque ab inuito, ad voluntariam functionem noxa referri debet. Porrò de huiusmodi omnibus copiosè diximus in libro de musculorũ motu. Atq; hoc pacto resolutionis neruorũ species, inter se differre videntur. Conuulsionis verò alię sunt differentiæ: quippe si inuitus aliquis dentium stridore vexatur, maxillares musculi conuulsione laborãt. Per inuersiones verò, & strabismos, conuelluntur oculorum musculi. Iam gonorrhœa

rhœa aliam constituit conuulsionis differentiam: si enim rigido pene semē effluat, veluti conuulsio quædam est: si nō rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri debet. †Sunt qui singultum quoq; conuulsionis speciem esse arbitrentur. Atq; duplex inspirantium reuocatio, nonnunquam ob musculorū inspirationi seruientium conuulsionē, fieri, solet. Est etiam quædam inspirationis species ad cō uulsionem pertinens, ac ipsa quoq; conuulsis musculis inspirationē efficiētibus eueniēs. Hanc Hippocrates spiritū vocat offendentē, dum ad externa erumpit. Iā apoplexiā esse neruorum per vniuersum corpus resolutionem, ac morbū comitialē esse conuulsionē, antea dictum est. Itidem stuporem diximus imperfectā quandam esse neruorū resolutionē, verum maior, minórve stupidarū partium offensa, complures parit differentias, quippe mistum ferè symptoma est, coëuntibus in vnum, & morbo & facultate. Nam si morbus omnino facultatē vicerit, ipsa membrum haudquaquam poterit transferre, si vero superior manserit facultas, nihil eā impediet. At si pugna quædam inter ipsa fuerit, mouebitur quidē membrū, sed nō sine difficultate. Si enim præceperis cui-

† Linacr' ita vertit. Nō desunt & quibus videantur tū singultus, tū duplex inspirandi aëris refractio, aliquando ex conuulsione musculorum: qui inspiratū faciūt, prouenire. Vide nostras annotationes.

piam,vt membrũ extendat, & extentum seruet,obtẽperare nõ poterit:natiua enim grauitas ipsum deprimens, facit vt decidat,idq; ob ferentis ipsum facultatis imbecillitatem. Nam facultas & attollit & sustinet. Corpus verò tũ manus,tum cruris inferiora petit. Huius rei causam iam antea diximus,quum de sensuum functione sermonem faceremus: quippe demonstrauimus,neruum aut stupore,aut resolutione infestari:si vel frigus illum constringat,aut crassi,lentiq; humores obstruãt, aut aliqua causa externa ipsum suo pondere comprimat. Cõuulsio neruos musculosq; ad eũdem cogit affectũ, in quem ab animali facultate, quum naturalẽ habitũ seruarent,ducebantur: vt igitur voluntarius motus,interim intentis versus principium musculis,interim ab irruente spiritu impletis,perficitur:ita conuulsio quoq; eodem modo accidere solet. Nã & spiritus inflare potens in ipsis generatur, & cõplures etiam affectus, qui illos intendere queant: quemadmodũ phlegmone. Atq; omnes ij(Hippocrate autore)in duo capita reducuntur,plenitudinem & inanitionem.Phlegmonæ plenitudinẽ pariũt: ardentissimæ & aridissimæ febres, inanitionem. Sed neruosa corpora omnia tendi

posse

posse, siue oppleta sint, siue inanita, declarant musica instrumēta. Etenim rumpuntur chordæ, siue in humidum vaporibusq; scatens, siue in aridum squalensq; cubiculū, intentis etiamnū chordis, instrumenta collocaueris. Proinde huius rei haud ignari artifices, eas priusquam reponantur, laxare solent. Hāc ob rē antea quoq; dictum est, cōuulsionis motū à solo morbo perfici, immobilitati quæ in paralysi accidit nō dissimiliter, etenim & ipsa morbi occasione efficitur. In animalibus verò & motus & immobilitas, secundū naturā sic se habent, quum manum extendere, & extentam immobilē seruare valemus, animalis facultatis hæc functio est. Si autem super rem quampiam solidā, benę valentem manum deponēs, omnes musculorū actiones laxaueris: hanc manus quietem neque ad morbum, neque ad facultatem, sed ad innatam animalibus grauitatē referre oportet. Ex tribus itaque quietis generibus, id quod per neruorum fit resolutionem, ad solum morbum refertur, eo tēpore (vt ita dicam) ligata facultate. Alterum, quum membrū intentum habemus, à facultate pendet. Tertium quod nuper dicebamus, neque ad morbum pertinet, neq; ad facultatē. Sed meminisse oportet

cor

eorum,quæ dicta sunt in libro de musculorum motibus:nẽpe extentã manum, in genere functionum, tum motionũ re vera contineri: diximus etiam hunc motum nobis tonicum,id est robustũ aut firmum nominari:atq; hic status, interim motus, interim immobilitas dici potest. Reliquæ vero duæ cõstitutiones, vt nullo respectu ad motũ aptari possunt:ita & reliqui duo motus,nempe conuulsio,& is qui voluntatis imperium sequitur, nullo pacto ad immobilitatem sunt referendi. Cęterum sicuti extentã manum duobus æquè valẽtibus diximus regi motibus, sursum quidem ferente facultate,trahẽte vero deorsum insita grauitate. Ita tremor quoque duobus perficitur motibus, vno quum cogitur membrũ ob grauitatẽ ad inferiora repere, altero dum sursum fertur à facultate. Quum enim robusta fuerit manus, ne paululũ quidem vincatur à grauitate facultas,quinimmo præstãtior quum sit, inclinationi, quà membrum ad inferiora repit,resistat:tantum ipsum in sublime attollit,quãtum trahitur ad inferiora. Per tremorem vero inuita facultate membrũ ad inferiora delabitur, adeo vt manifestè liceat videre pugnam inter ipsas,non permittente facultate deorsum ferri membrum,

brum, vt in resolutione neruorum fieri solet: neque grauitate concedente, vt facultas ipsum sublime seruet, ita vt consueuerat, dum valebat. Itaque vicissim facultas nunc vincit, nunc vincitur. Ac contrariorum semper inter se motuum successione, tremor fieri videtur, quum sit motus quidam compositus, quemadmodũ arteriarũ pulsatio. Verum in his quies sensu percepta, diastolen id est dilatationẽ, separat à systole, id est contractione. Nisi fortasse densissimus aliquando fuerit pulsus, vt in formicantibus videre est, in quibus nulla inuenitur inter contrarios motus quies sensibilis. Quippe non est in illis mutua motionum vicissitudo, quæ ab vna perficiatur natura: sed pugnant inter se, & facultas & corporis grauitas. Quòd si quis hunc maximè motũ, alteri qui fiat in corpore, voluerit comparare: formicanti pulsationi ipsum persimilem deprehẽdet: vt enim in hac arteriæ motus, per breuissimum defertur spatiũ: ita in tremoribus, animantis particula, vtpote quæ ab imbecilla facultate mouetur. Itaque manifesta videtur huius symptomatis generatio: & quod omnino cum conatu fit mouendi, & cum facultatis infirmitate. Porro inuenti sunt nonnulli, negantes mouendi-

im

impetum, à tremore separari non posse: quum videat interdũ totum caput tremere, concutiq;, nulla accedente ad mouendum voluntate. Sed ignorare videntur ij, quòd ad seruandã partem aliquã erectã, voluntatis imperium requiratur: quippe musculi in hac haud aliter quàm in alijs functionibus tenduntur. Id verò iam in libro de musculorum motibus ostendimus. Per tremores autẽ, & pro voluntatis imperio fieri actionem: & facultatem, ob imbecillitatem nõ posse partẽ seruare inconcussam, hac non leui coniectura assequeris. Quippe si tremulum istud caput, supinum super rem quãpiam mollem inclinaueris, protin' liberaberis à tremore. Similiter si scribens aliquis, aut secãs, aut aliud quidpiam agens, tremore afficiatur: ne hic quidem tremere videbitur, si retractis ab opere manibus, quiescat. Quemadmodum vbi crura cuiuspiã inter ambulãdum tremunt: si desinat ambulare, desinet quoque tremere. Atque videre est validissimos subinde iuuenes, prægrauia onera humeris gestantes, si progrediantur, tremula habere crura: deinde quum abiecto onere quieuerunt, illicò solũt tremorem. Quum enim & graue, & leue dicãtur ad aliquid: poterit pondus ad tantam atolli

magnitudinem, vt validißimo cuiq; graue videatur. Igitur maximum onus validã vincit facultatem, inualidam verò nõ solùm hoc, sed parua quoq; sarcina prosternit. Quòd si ad multam peruenerit imbecillitatem sub proprio etiã corpore, perinde quasi sub onere grauabitur. Proinde senes ferè omnes, quum vehemẽtius munere quopiam funguntur, protinus tremore afficiuntur partes functioni destinatæ. Ita & per prærupta ingredientibus crura tremunt, deijciente vires timore: itidem qui †incurrentem in se feram videns fugit, is quoque tremulus euadit. Neque non toto corpore tremit, cui coram terribili aliquo magistratu negotium est: quippe loqui iussus, ne vocem quidem citra tremorem reddere poterit. Igitur vt animi affectus motricem facultatem imbecilliorem reddens, functiones efficit tremulas, ita corporis morbi viribus incommodantes, tremoris inducunt symptomata. Imprimis itaque & maximè omnium, officit facultati, quicquid in intemperie consistit. At senectus quoque intemperies quædam est, ad frigus, & siccitatem procliuior: quam ob rem senes facile vexantur tremore, ex iuuenibus verò corripiuntur ij, qui vehementer

† *In græ. impres. est* ἐπιφαινόμενόν τις, *pro* ἰδὼν τις ἐπιφερόμενον, *vt est in anti.*

fue

fuerunt refrigerati, & qui se multo meraco vino ingurgitauerunt, aut multas subinde cruditates congesserunt, aut qui diu multis cibis ingestis, nulla vsi sunt exercitatione, sed ignaui omnino vixerunt in ocio, aut qui intempestiuè frigidam aquā biberunt. Huiusmodi omnia frigidam intemperiem efficiunt, interim in vniuerso corpore, interim in origine neruorum: ac interdum in aliis quoq; partibus, quæ reliquis suapte natura sint imbecilliores, & ad noxam subeundam magis opportunę. Præterea crassi lentique succi, facultatis meatus obstruentes, ita vt exigua facultas affluat, tremorem efficere possunt: idque maximè vbi exactè obstruunt resoluuntq; aliquorum neruorum partes quasdam: sic enim reliquæ fibræ non satis validè musculum possunt intendere. Etenim vbi humores obstruentes facultatis per neruos meatum, nō in totum fuerint infixi, adeò vt per violentas virium incursiones, possint adhuc & concuti, & commoueri, huiusmodi fiunt motus, quales antea, incipiente neruorum resolutione accidere diximus: attollitur enim aliquādo membrū, sed illico concidit. Nam per facultatis inuasiones, quum ipsa se vehementius & excitat & cogit, excutiuntur succi qui ner-

uos obstruunt, ac membrum mouetur. Rursus refluẽtibus humoribus, quos excusserat, in priorem locum: concidit & iacet immotum, donec facultas rursus confertim irruens, dissipauerit humores, qui ipsius meatus occupauerãt. Sed de his hactenus dixisse satis sit. Palpitatio verò est diastole id est dilatatio, pręter naturam: hæc autem in omni parte, quæ dilatationem suapte natura admittit, fieri potest. Neq; enim ossa, neq; cartilagines vnquam palpitant: quandoquidem dilatari non possunt. Atque hanc cuti subinde accidere videmus, nonnunquam subiectis quoq; ipsi musculis. Præterea non ita rarò ventriculo, vesicæ, vtero, intestinis, iocineri, lieni, septo transuerso: atque (vt summatim dicam) omnibus quæ dilatari possunt, ita vt arterijs, atque adeò ipsi cordi videatur accidere, alio in ipsis præter pulsum deprehenso motu. Verùm hoc pathos, neque ad voluntariam facultatem, neque ad ipsius instrumenta propriè pertinet, veluti tremor, conuulsioque: sed vt nuper dictũ est, omnia quæ dilatari possunt corpora, infestare consueuit. Hæc vero suapte natura mollia sunt, vt & distendi, & residere possint. Causam symptomatis ab ijs quæ maximè perspicua sunt, venari oportet: idque

vbi genæ, aut tempora, aut frons, aut maxillæ palpitāt, videtur enim in iis cutis, & attolli, & difflari haud aliter, quàm arteriæ dilatantur. Quod igitur de iis quærebatúr, vtrum ne ex sese dilatatę, vnà cum dilatando cōtrahant id quod eas implet, veluti fabrorum folles, an vtriū ritu quū implentur dilatantur, hoc idem primū definisse in palpitātibus quoq; particulis oportet. Videntur autem huiusmodi partes quod ad inquisitionis genus pertinet, simile quippiā habere cū arteriis: verùm in eo quod ad inuētionis promptitudinem spectat, haud parum distant. Quippe arterias vtpote semper, & secundum naturam pulsantes, probabile est ab insita quadam facultate moueri: Id verò de palpitantibus partibus dici debet minimé. Quippe oporteret id semper ipsis adesse, præcipuè per bonam valetudinem. Igitur cùm neque semper, neque per integram sanitatem, id eis eueniat: perspicuum est, neque illas à seipsis dilatari. Quum itaque non à seipsis dilatentur, omnino eas dilatari oportet ab essentia quapiam intrinsecus ipsis influente: Ac coniectare licet hāc esse vel succum, vel aëream aliquam naturam. Atqui succum esse negat palpitationis celeritas, & dum exoritur, & dum

sol

493

ſoluitur. Nam & derepentè fit, & ſubitò conquieſcit. At nullus ſuccus tam celeriter vel accedit, vel recedit, maximè in nuper dictis faciei partibus, vbi nudis ferè oſſibus ſupertenditur cutis. Itaque neceſſe eſt cauſam quæ palpitationem efficit, eſſe aëream quandam eſſentiam. Verùm ſi ipſa pauca fuerit, & tenuis, illico à corpore defluet. Proinde videtur eſſe vapor craſſus ac multus idque pro captu ſpatij in quo continetur. Dilatat igitur, & attollit, & inflat partem, donec violenter exploſus, in cognatum ſibi aërem expiret. At ſimile quidpiam accidit, vt in bullis quæ in decoctis ſuccis oriuntur, niſi quod bulla rumpitur, corpus verò palpitans, vtpote validum, non rumpitur, ac tantiſper manet elatum, quoad exploſus ab ipſo ſpiritus exierit: tum rurſus in eam, quam à principio obtinebat concidit ſedem, quando quidem vacuatum eſt exiuitq; quicquid moleſtum erat. Porrò conſentaneũ videtur, vt refrigeratis quomodolibet partibus, palpitationes eueniant. Id enim quod per naturalem habitum ab intimo animalium calore, & extenuatum & exactè elaboratum defluebat: id nunc ob ipſius imbecillitatem à frigore contractam, & vaporis naturã induit, &

craſsius euadit. Proinde non itidem vt antea tranſpirat, ſed ob meatus cōſtipationem, ſub cute detinetur, tardeq́ue egreditur: quod ſi cutis quoque denſior fuerit, duplum apparebit ſymptoma accedente ad fluentis cauſæ craſsitudinem, meatuũ conſtipatione. Sic igitur per palpitationes attollitur, dilataturq́ue cutis: ſic muſculi quoque quum in ipſis huiuſmodi excrementum colligitur, adeo vt interdum totum membrum vnà attollatur. Verũ motus ille, à conuulſione planè differt, eo quod per ipſum neque exactè intenditur membrum, neque incuruatur. Nam quod membrum in palpitatione extēditur, vel curuatur, haud magni momenti eſt. Concutitur vero tantiſper in vtrãque partem, quoad muſculus deſinat palpitare: adeo vt non aliter quàm tremor, hic motus perfici videatur: ſed hoc intereſt, quòd hic maiora, tremor vero minora habet interualla. Quippe palpitans muſculus, ſi notabilis ei fuerit magnitudo, inter dilatandũ, ſubinde vnà ſecum totum attollit membrum: quum verò contrahitur, ſinit ipſum ferri deorſum, perinde quaſi inanimatum: quo fit, vt vniuerſus hic motus ſit præter naturam, non mixtus, compoſitusq́ꝫ, vt in tremore. Porro vt in mēbrorũ palpitatione

fit

494

fit motus paucus, tardus & rarus: ita in rigore fit multus, †citus, & *densus. Atqui multum voco ex ipso motionum numero citum ex motionis impetu, densum breui tempore quietis. Sed mot' hic, non est totus præter naturam, veluti in palpitatione conuulsioneque, alium habens à tremore modum: quanquam ipse quoque mixtus est, ex causa præter naturam & animantis facultate: sed plus virium in ipso, quã in tremore requiritur. Quin, si verum dicere oporteat, totus motus ad natiuam facultatem referendus est: hanc nos vsitato vocabulo, expultricem, aut deiectricem nominamus. At causa facultatem irritans, cogensque vt violenter moueat, præter naturam esse censetur.

† *Male legitur in Aldi.* ταχεῖα *pro* ϑαχεῖα.
* Πυκνὴ, *id est, frequens.*

In symptomatũ genere sunt omnia in quibus à causa morbifica facultas irritatur. Quare etsi facultatis expultricis peculiare munus est excernere per conuenientia loca, quæ in corpore secundũ naturã habẽte excremẽta redundãt, tamẽ si à causa præter naturã molestante irritetur, eadem ratione suo munere functa excitat varia symptomata, quorũ causæ hoc cap. docentur: paucis repetitis quæ libro de nat. facul. de expultrice vteri, ventriculi, intestinorum & vesicæ sunt tradita.

CAPVT. III.

IGitur quisquis huius facultatis, dũ inculpata degit animal sanitate, functiones satis intelligit, si modo prudentia præditus fuerit, huic nó opus est lógiori sermone. Qui verò eas ignorauerit, hebetiorique fuerit ingenio, huic equidẽ consulo, nisi ardentissimus fuerit veritatis amator, vt ab hoc commentario recedat. Quòd si veritatem & studiosè inquirit, & habet in precio, ad eos commentarios quibus naturales facultates tractauim', prius se conuertat, in quibus vbi satis fuerit exercitatus, tum demum ad hunc librum redeat: quod nisi fecerit, neque quas dicturi sumus, assequetur demõstrationes, neque ea quæ antea demonstratione dicta sunt, intelliget. Nos autem in hoc opere, nullam sectarum reprehendere instituimus. Quòd si quartum & vigesimum Athenæi librum legere non graueris, vetustiores illo, tum medicos, tum philosophos, absurda admodum de rigoris causis dixisse deprehendes: quippe Athenæus eas omnes coarguit. Atqui si illius opinionem examinaueris, quamuis prioribus sit probabilior, inuenies eam nonnihil à veritate deflectere. Equidem haud dubiè scio eum qui veritatis studio tenetur, præter illum quem iam narrauimus modum, nullum

ali

435

alium amplexaturum. Ego verò diſputabo perinde ac ſi mihi cum illo res ſit, qui commentarios noſtros de naturalibus facultatibus perlegerit, ſi prius pauca quædam, quæ in ipſis dēmōſtrata ſunt, ad memoriam reuocauero: nempe de vtero, ventre, inteſtinis, & veſica. Quippe vterus non alio pacto (vt ibi demonſtratum eſt) inſurgit ad fœtus editionem, quàm expultricis facultatis officio. Quùm enim nouem menſibus ſuſtineat tum fœtus grauitatem, tum ſuam ipſius extenſionem, atque toto hoc tempore oſculum ipſius adeò adamuſsim claudatur, vt ne ſpecilli quidem aculeũ admittat: abſoluto fœtu, ad ipſius ſecretionẽ accedit, diuerſa omnino conſtitutione affectus. Nã fauces ipſius antea clauſę, adeò patēt, vt facilè per ipſas fœtus exeat. Tunicæ verò antea plurimũ extentæ, & cōtrahuntur vndiq;, & fœtum explodunt, vt quàm celeriter ab vteri ceruice decidat. Hæc itaq; facultas, quæ adeo de fœtu ſolicita eſt, vt quãuis grauata, ſuſtineat nouem menſibus: vbi perfectus eſt fœtus, accuratè proſpicit, quo nã pacto tuto ipſum excernat. Corruptum vero fœtum eijcit, aut tertio, aut quarto, aut alio quolibet menſe haud aliter quàm inſtante pariẽdi tempòre fauces aperiẽs. Vterus

enim non habet præfinitum temporis circuitum quo claudatur, aut aperiatur: sed ad vſus occaſionem ſpectare conſueuit. Haud aliter ventriculus quoque, ingeſtis cibis (vt oſtẽdimus) claudit inferius ſuum ipſius oſculum, ac nihil egredi ſinit, priuſquàm abſolutè fuerit concoctum: ſi modo nihil aliud functionem intercidere cogat, quemadmodum in vtero, fœtus corruptela: fit enim in ventriculo pathos quoddam, quod huic proportione reſpõdeat, corruptis in ipſo cibis, aut me hercule ſimul atque ſumuntur ita deprauatis, aut etiam adeò multis, vt ipſos ferre nequeat. Ita fit, vt natantes in ipſo, euomat: ad inferiora verò declinantes, per inferiora quoque deijciat. Quin ſine cibis, inſurgit ſæpenumero ventriculi facultas ad vomitum: idque ob prauam, vel bilem, vel pituitam, aut alium quempiam huiuſmodi ſuccum, † aut ſaniem. Singulis enim animalis partibus, inſita vis eſt, expellens id quod in ipſis prẹter naturã conſiſtit: quemadmodum in proprijs ſuper hac re libris demonſtratum eſt. Quippe ſatis videtur in præſentia perſpicuitatis gratia huiuſmodi facultatis opera ad memoriã reuocaſſe, tum ea quæ de vtero, tum ea quę de ventriculo dicta ſunt. Etenim qualis eſt

† τὴν ἰχῶρα.

per

per vomitiones in ventriculo expultricis facultatis actio: eiusmodi etiam per tusses,& in pectore est,&in pulmonibus. Neque enim vllum animal didicit, aut nauseare,aut vomere,aut tussire. Quin complura animalia, ac homo quoque, dum à generatione inculpata sanitate degunt, multo subinde tempore, neque vomitionis,neque tussis experientiam habuerũt. Quòd si causa molestiam afferens,aut ventriculi osculum aut respirationis meatum obsederit:protinus animal vel vomitione, vel tussi vexabitur. Vt enim inter pariendum vterus, ita inter vomendum ventriculus mouetur. In tussi verò alia ratio est: non possunt enim pulmones tam vehemẽti concitari motu, vt explodant id quod molestum est. Proindè inuenit natura aúxilium, ab eximia quadam sapientia profectum:inspirato enim in asperas arterias externo aëre,quũ ipsæ sint cartilagineæ, ac durę,neq; cõtrahi possint circa id quod in ipsis continetur: faberrimè machinata est vehemẽtẽ hãc spiritus ad exteriora motionẽ, quã tussim nominãt. Atq; huius generis est sternutamentũquoq;,expellendo ea quæ in naribus retẽta fuerũt: quæ & ipsæ,vt respirationis meatus essent,à natura inuentæ sunt:quippe spiritus vehementer

admodú motus, meatus ipsarũ expurgat, tibicinum exemplo, tibias, fistulasque pur gantium. Igitur quæ sit mouendi ratio, vt hoc fiat: in sequentibus dilucidè indicabimus. Aggrediamur verò id, quod vsum aliquem, ad ea quæ nobis proposita sunt cõferre posit, nẽpe quòd huiusmodi motus, naturæ sunt opera: annumerantur tamen symptomatis præter naturã, ob causas naturam ad huiusmodi motum cogẽtes. Porrò in intestinis, vtero, vesica (siue secundũ naturam, sine prçter naturam, quid expellatur) expultricis facultatis motus similes esse videntur: quam ob rem symptomata nõ ita manifestè distingui possunt. Atqui ea, quæ per tinesmos, dysenterias, & læuitates intestinorum, itidem quæ per vrinæ tum stillicidium tum fluorem excernuntur, symptomatis annumerãda sunt. Quibus, si diligẽter rem examinaueris, addes & flatum strepentem, & stridorem, & ructum, & murmurillum, atque alia huiusmodi, de quibus postea dicemus.

Symptomatũ rationẽ reddit: quæ causam habẽt præter naturã facultatẽ irritãtẽ ad expulsionẽ, ostensa eorum natura & singulorũ à singulis differẽtia, talia symptomata sunt vomitus, alui fluor, sternutamẽtũ & tussis, de qua præcipuè agitur hoc capite.

CAP. IIII.

POrrò quòd adventriculum pertineat vomitus, manifestissimum est: quanquam nonnulli eum, nõ naturæ opus, sed symptoma esse dixerunt. Si verò tusses, sternutamentaq; spectes, manifestius erit hîc quoque tussis negotium: sed sternutamenta non similiter videntur esse præter naturam. At re vera & hæc, & tusses, & vomitiones, & alui fluores, & quicquid huiusmodi fuerit, ad illud symptomatum gen⁹ referri debent, in quibus causa præter naturam, ad huiusmodi functiones subeundas, naturam irritat. Sed neque eadẽ in omnibus est huius motionis species, neque ab eadem prodit facultate. Nam quæ vel ab vtero, vel intestinis, aut ventriculo, aut vesica, excernuntur: ea à partibus circundantur, quæ quicquid in ipsis continetur, explodũt haud aliter quàm manus, quum exprimere quidpiã conãtur: facultas autẽ hũc motũ efficiens, ex naturalium numero vna est. Quum verò in asperis arteriis corpusculum aliquod continetur, ipsę vtpote duræ & cartilagineæ, circa id quod infestat, contrahi nõ possunt. Proinde natura vehementer mouendo spiritum ad exteriora, tussim mouet. Hanc eadem efficiunt instrumenta, quibus vehementes

per

perficiuntur exſpirationes, quas exufflationes nominamus: vt tuſsis nihil aliud ſit quàm vehementiſsima efflatio, qua plurimus ſpiritus celerrimè foras erumpens, impetu ſuo extrahit, exploditque excremēta, meatum ipſius obſtruentia: adeò vt ſi prima † expiratio non poſsit ea quę moleſta ſunt excutere, non grauetur, & iterum, & tertio in ipſa irruere: atque magna ex parte ſortitur effectum, præſertim ſi & ſpiritus impetuoſè feratur, & ea quæ obſtruunt, facilè poſſint expelli. Sunt ad hoc idonea, quorum neque aquoſa, neque lenta ſit eſſentia. Nam aquoſa ob tenuitatē diſſecatur potius à ſpiritu, quàm vltra feratur. Lenta verò adeò inhęret arteriæ, vt ab ea * ſolui vix poſsit. Igitur ſpiritus, ſi quando cum huiuſmodi pugnauerit humoribus, ſæpenumero magna violentia in ipſos irruit. Atque vehementiſsimæ tuſſes, † & quæ validiſsimis viribus indigent, ab huiuſmodi cauſis oriuntur. Verùm eos humores qui in arteria contumaciter, hærent, & qui difficulter reijciuntur magis euellunt ſternutamenta, vt pote quæ validiorem quàm tuſsis habent ſpiritus impetū: ſed aliam habent generationis ſuæ cauſam: quippe non ob ea quæ aſperis arterijs, ſed naribus moleſta ſunt,

ſpi

† In impreßis eſt ἐκβολὴν, ſed in ant. ἐκπνοήν.

** δυσχαποσπάσεως eſt in ant.*

† καὶ μετὰ σωτονίας πλείσις γιγνόμεναι. id eſt, & quæ maximo nixu fiunt.

438
ſpiritus violenter emittitur: cum quo ex prioribus quoque cerebri ventriculis, nõnihil emitti ſolet. Proinde tuſsis capiti nihil conducit. Sternutamenta vero, niſi ob diſtillationem euenerint, haud mediocre præſidium afferunt capiti vaporibus oppleto. Neque mirum videri debet, ſpiritũ vnico impetu, & ex pulmone, & ex capite mitti. Etenim in tractatu de muſculis indicauimus, cerebrum thoraci principium motionis tranſmittere: à thorace vero dilatari, contrahíque pulmones. Quum igitur inſurgit, vt ea quæ nares infeſtant expellat, vtroque vtitur expirationis meatu. Altero quidem quem ipſum per ſe fecit, altero vero neruis, veluti longis quibuſdam manibus, in thoracem demiſsis. Per hos enim illũ cõtrahit: per oſſa vero quæ à per colandi officio ethmoidea vocãtur, ipſum vaporantem emittit ſpiritum. Atque hæc ſunt facultatis à voluntatis imperio pendentis, ſymptomata. Vomitus vero, quanuis illis proportione quadam reſpondeat ad naturalem refertur facultatem: vt vomitum autem nauſea, ita tuſsim ſcreatio præcedit. Atque vt nonnulli nauſea affecti, non vomuerunt: ita ſcreantibus quibuſdam, nõ ſequuta eſt tuſsis, idq́; ob cauſæ exiguitatẽ. Nam interdũ ob pauxillam

gut

gutturis aſperitatem, interdum ob tenuẽ quandam ac omnino paucum humorem, ſcreatio excitatur. Quicquid enim ſpiritũ interceperit, id ſemper tuſsi reijcire oportet: ſiue id humor fuerit à capite defluens vt in deſtillationibus, ſiue aliquid in aſperis arteriis coaceruatũ, vt in peripneumonia, pleuritide, & in cõuexarum iocineris partiũ phlegmone, aut in gutturis ipſius aſperitatibus. Præterea deſtillationibus à capite deriuatis, proportione reſpondent ea, quæ inter bibendum, aut edẽdum gutturi illabuntur. Eſt & aliud tuſsis genus, quod ad inſtrumentorum reſpirationi ſeruientium intemperiem refertur: id in primis conſiderauerunt viri ex Pneumatica ſecta probatiſsimi, è quorũ numero Athenæus quoq; cẽſetur. Verũ qua neceſsitate intẽperies tuſsim excitet, aliqui eorum ne vno quidem verbo dicere aggreſsi ſunt: alij offendere ſe ipſum aiunt ſpiritum: alij obſcurioribus, etiamnum verbis garrientes, aliquid ſeſe dixiſſe arbitrantur. Ob id tamẽ haudquaquã reprehendẽdi ſunt viri huius rei cauſam ignorantes: quin potius laudandi vidẽtur, vt qui ſuo ipſorũ ſtudio dignam inuenerint quæſtionem. Igitur id genus tuſsis fit refrigeratis reſpirationis inſtrumẽtis. Sed ita affecti, nihil inter tuſ-

ſien

ſiendum expuunt. Neq; violēta tuſsis, neque coacta, ſed adeo exigua eſt, vt & ſupprimi, & ne eueniat prohiberi poſsit: id q; vel in totū, vel magna ex parte. Atqui vehementem tuſsim, ſpiritus detentus non vincit. Iam quæ res ſit ſpiritus detētio, in alijs ſubinde libris indicauim'. Neque ſolum pro tempore, & derepente ſpiritus retentus, tuſsim ab intemperie pendentem fieri prohibet, verùm etiā (niſi magna admodum fuerit) eam curare poteſt: quippe augetur in inſtrumentis reſpirationis calor ob cohibitam reſpirationem, ſpiritusque ſub thorace violenter oppreſſus, in omnes arctos meatus penetrat. Atq; hæc vtraque dum fiunt, læuigant omnia, & ad temperamenti æquabilitatem perducunt. Sed cur per inæquales intēperaturas tuſſis excitetur (Id enim dicebam non ſatis à Pneumaticis medicis explicatum) equidē explicare tētabo, à rei ipſius eſſentia ſum pto exordio: ita enim decet eos, qui cū demonſtratione quippiam dicturi ſunt. Igitur intemperies interdum ſimplici qualitate conſtat, quū corpora vel calidiora, vel † frigidiora, vel aridiora, † vel humidiora fuerint: aut per coniugationē quādā ita affi- ciuntur. Interdū præter huiuſmodi quali- tales diſpergit in ipſis, veluti ros, id quod

† ἢ ὑγροτέρων eſt addēdum in græ. impreſsis.

intemperatum est. Quòd æqualis autem intemperies nullo penitus dolore cruciet: & per hecticas febres declaratur, & per cõplures frigidos affectus, vbi æqualiter particulas quasdã occupãt, quippe huiusmodi intemperies cuilibet ita affecto, fit veluti aequisititia quædam natura. At nullum corpus à sua ipsius natura infestatur. Nam (vt Hippocrates ait) ij quorum natura mutatur, corrumpiturque, dolore afficiuntur: nõ quorum iam mutata, aut corrupta est. Tunc enim corpora dolent, quũ & mutantur, & à sua natura recedũt, quẽadmodum superiore quoque libro demõstratum est.

Egit hactenus Galenus de causis symptomatũ motus sensu percepti et voluntarij, nũc autẽ persequi videtur ea symptomata, quæ motũ sensum latẽtẽ, sequũtur, qualia sunt dolor ab intẽperie inæquali, lassitudo triplex, rigor, horror, & alia huiusmodi, quorũ causas diligẽtissimè inuestigat, obiter explicans qua ratione ad causas cõtrarias idẽ symptoma sequatur: tandẽ addit animi motiones maximè deprehendi ex animalibus pathematis, vt ira, gaudio, timore, dolore, verecũdia, in quibus omnibus caloris natiui cum sanguine & spiritu motus insignes fiunt.

CAP. V.

Igi-

IGitur quum in corpore quopiam sentiendi vi prædito, inæqualis suboritur intemperies: quanta fuerit intemperantiæ magnitudo, tāta etiam erit molestia. Quo fit vt in acutissimis validissimisque febribus, solidę animalis particulæ doleant, dū à calore præter naturam transmutantur, alteranturque. Quin incipientibus morbis, antea quàm febris appareat, plurimi inęqualitatem quandam sentiūt, nonnunquam per vniuersam corporis molem: sed qualis ea sit, enarrare non possunt. Ego verò pro miraculo ducā, si quis in his libris versatus tantam posit iactare felicitatem: vt nūquam fuerit huiusmodi symptomate correptus. Nam in intima vniuersi corporis mole, rei cuiusdam à nostra natura alienæ, ac velut inspersæ, sensus oritur, vt putetur id quod sparsum est, interim sub calidum quidpiam esse, interim erodēs citra calfactionem, interdum vtroque modo affectum: aut præter hæc, omnes carnes videantur sensim distendi. Ac omnibus huiusmodi symptomatis laborantes, & inæqualitatem quādam sentire se aiūt, & pandiculantur, omnesq; partes distendunt, idque à naturali quodam impetu. cuiusmodi nuper diximus, omnibus animalis partibus à natura datum, quo serua

rentur permanerentq́ꝫ. Distendūtur verò maximè à somno experrecti, vtpote vaporantia excrementa in carnibus sentientes: tum ob congesti cibi concoctionem, tum ob huiusmodi motionum quietem. Atq; hoc etiam minimi quique puerorum habent, quamuis à nullo præceptore edocti, quippe natura ad huiusmodi motum excitat animalia, vaporantibus excrementis spiracula fabricans. Porrò huius molesti sensus altera species est in laboriosis affectionibus, siue is post labores, siue sponte eueniat. Triplex autē in lassitudine fit sensus. Videtur enim corpus vel fractum, & cōtūsum, vel vltro citroque distentum, aut quum mouetur plurimis veluti vlceribus conspersum. Igitur quum tendi videtur corporis moles, idque citra exercitationē, affectus huiusmodi nominatur lassitúdo tensionis spontanea: euenit autem potissimū ob multitudinē cōtinentes partes distendentem, vt ab ipsis contineri nō possit. Quum verò vlcerum sensus per corpus transcurrere videtur, id verò motis accidit magis quā quiescētibus, nisi admodū magna fuerit lassitudo, ac putāt ita affecti perinde se pūgi, ac si cōplures sint ipsis acus infixæ: nā à rodente humore hoc symptoma nascitur. Per tertiū verò lassitudinis

nis genus,quo aiunt oſsium ſe fatigatione detineri,ne minimum quidem motum laborantes tolerare poſſunt:manifeſtuſq; in ipſis eſt caloris ſenſus, neq; nõ mordicationis,tenſioniſq;:quippe magna vitiatorum humorũ copia, per totum animalis corpus trãſmittitur.Sed ita affectorũ nullus pandiculari tentat :nam omnem motum formidãt.Per reliquas duas laſsitudines quarũ alteram vlceroſam,alteram intentricem vocare cõſueuerũt, huiuſmodi quoque motus fieri videtur, quum vel exiguæ omnino fuerint, aut ob excrementa flatus,vaporiſque naturam ſeruantia exortæ.Itaq; vlceroſa laſsitudo, quum maior fuerit,ipſa quoq;,quo min' moueãtur laborãtes prohibet. Verũ perinde quaſi ab vlcere corpus,& dolore afficietur,& horret,ac proximè accidit, ſi hoc ſymptoma increuerit,ad horroris affectũ,quippe per hunc horrent laborantes,priuſquam moueantur. Ac quemadmodum quum vlceroſus ſit ſenſus, horrent vbi mouentur, magiſque ſi validior fuerit motus:ita horroris affectus,vbi motus acceſſerit, rigorẽ inducit. Atqui hęc omnia à mordacib' oriuntur excrementis.Differunt verò inter ſe,tum excrementorum multitudine, tum motu, tum etiam quòd alia magis,

alia minus erodunt. Preterea quod labo rantium corporum, alia suapte natura non ita facilè afficiuntur, alia sunt imbecilla, alia facilè sentiunt, alia hebetiori sunt sensu. Corpus enim quod & facilè sentit, & imbecillum est à causa per quàm exigua molestiam percipit. Robustum autem, & quod hebetiori sensu prędi tum est, nisi magna fuerit causa, ab huiusmodi symptomate non infestatur. At fortasse non in ijs modo, verũ etiã in eo qđ causa vel mouetur, vel non mouetur: aut vbi mouetur, in eo quod vel citius vel tardius mouetur, plurima deprehenditur in symptomatis differentia. Ac mihi quidẽ ita videtur. Præterea in eo quod idem homo, dum quiescit, solam interdum inæqualitatem sentit: dum mouetur, horrorem, dum vero exercitatur, rigorem. Quamobrem sic affectis consulunt medici, ipsa experientia docti, vt ab omni motu sese abstineant. Sic etiam ex ijs, qui cruditatibus abundabant, nouimus quosdam, dum quiescerent nihil perpeti, dum vero vel balneis, vel soli se exponerent: horrere: idque multo magis, si exercitarentur. Nam & sol, & balneũ, & exercitatio, ad motum excitant excrementa, alioqui quiescentia: quemadmodũ & ex

ani

animi affectibus ira. Porrò à seipsis ad motum insurgunt excrementa, si vel calefiāt, vel extenuentur, vel in spiritum degenerent. Neq; mirum videri debet, ea minus corpus infestare, dū quiescunt: dum verò mouentur, & plurimum lædere, & concutiendo horrorē, rigorem & febrem inducere. Etenim dura corpuscula, quę oculis extrinsecus incidunt, si clausis genis particula quieuerit, aut parum omnino, aut nihil molestiæ inferunt: si vero moueatur, intollerabili dolore cruciant. Verum citra exemplum ex ipsa rerum natura facilè deprehēditur, causam motam quiescēte esse molestiorem, prętertim quum per sensibilia corpora defertur, veluti nunc nobis propositum est. Quippe non de succis, qui per venas aut arterias fluūt, sermo est: sed de his, qui & in carne, & in vniuerso corporis habitu continentur. Quum igitur quidpiam per hæc transiens, violenter fertur ad cutem: in ipso per carnem cutemq; transitu, necesse est vt instimulet, & pungat, & diuidat, & vulneret eas partes omnes quibus obuium fuerit. Quod omnis autem causa mordax, motaque, siue frigida fuerit siue calida, animanti & horrorē, & rigorem inducat, in primis ex huiusmodi argumentis conijcere licet. Si sano cor-

pori aquam feruentem derepente infundas, aut igneas scintillas incutias: protinus horridum euadet. Quin adhibito interdú adurente medicamento, quod vlcus excitare posit: aliqui in primis quidem horrore, deinde rigore, postremo febre afficiuntur. Etenim tertianæ febres, vt omniú maximè biliosæ calidæq; sunt, ita præ cęteris maximè horrorem efficere possunt: & quo fuerint synceriores, eo vehementior fit in ipsis rigor. Nam & ardentem febrem, rigor superueniens soluit, authore Hippocrate: quod bilis quæ interim in venis cótinebatur, à natura per carnes ad cutē criticè excutiatur. Igitur motióis ipsius, qua per sentiētia corpora, bilis defertur, rigor simul & symptoma est & signum. Nā huiusmodi rigore affecti, postea sudant, ac à febre liberantur, eiecta ipsis bile. Interdú non ad cutem, sed ad internas partes impetum faciens, vel vomitione, vel alui solutione deijcitur. Sæpenumero & intro, & foras, eadem die defertur, vt simul & sudore, & vomitione, & alui deiectione, bilis vacuetur. Porro qui rigorem arbitrantur ardenti febri salubrem esse causam, vtpote refrigerantem, eo quod contrariorum contraria sunt remedia, ij tota errāt via. Principio si hoc verum esset, licebat

503

eis rigorem excitare, si laborātē aqua frigida vel aspergerent, vel perfunderēt, aut si nudum ad frigidū aërē educerēt, aut si ipsum in aquæ frigidæ cisternā demergerent. Atqui si ardētē febrim rigor solueret, ob hoc quòd contrariā infert affectionē, oporteret post rigorē febrim quiescere. At non sic se habet veritas: quippe tantum abest vt protinus incidente rigore quiescat febris, vt post rigorem multò appareat vehementior. Quiescit autē quum ægrotans vel sudauerit copiosè, vel pallidam bilem vomitione, aut alui solutione eiecerit. Etenī cōsentaneū est, dū maiore impetu mouetur bilis vehemētius febrim accendi. Igitur nō solū frigidas, verūetiā calidas causas, posse rigorem parere iā dictum est. Cæterū quamobrē causas inter sese maximè contrarias, idē symptoma sequatur: deinceps dicendū est, si rursus admonuerimus eorum, quæ facultati expultrici molesta esse demonstrauimus. Non enim ita excernit ea quæ in amplis instrumentorum spatijs cōtinentur (veluti iam ostensum est in ventriculo, vtero, vtrisque vesicis, intestinis, pulmone, & naribus) vt interim ea, quæ in ipsis corporibus nascuntur excrementa negligat. Sed ab his quoque excernit id quod redundat, &

citra molestiam,& trāspiratione quæ sensum lateat: id verò, si à naturali lege animal non aberret. Quòd si erodens quidpiam in ipsis constiterit, maximè si vehementer moueatur,tum & tristātur, & ad expellendum festinant, quocūq; maximè licet modo è mēbrorum ipsorum corpore quippiam expellere:cōtrahunt itaq; ac cōstringunt sese partes: mox quælibet impellit eam, quā côtinet excrementi portionem. Quòd si vniuersas partes simul moueri intelligas, totum corpus concussione,quassationeq; vexabitur, qualis apparere solet in ijs qui rigoribus correpti sunt.Cōcussis itaque musculis omnibus, necesse est,opinor, cum ipsis & articulos vnà concuti:atque ob huiusmodi concussionem,laborantes,inuiti & distendūtur, & incuruantur. Sed differunt huiusmodi motiones à conuulsione, palpitationeq;. In conuulsione quidem similis est motus, non tamē ab eadē perficitur facultate. In palpitatione non est similis, verùm,vt antea dictū est, attollitur membrū vnà cum distincto ab inflante spiritu musculo. In rigore verò, vt nuper diximus, quælibet pars mouetur, musculo seipsum attollente:per illarum autē motum,totus musculus quassatus concussusque, articulos qui

bus

504

bus innectitur, vnà secum concutit. Huiusmodi motus, in thoracis quoq; musculis, per inæquales intemperies, deprehenditur: quo fit vt tussis, & breuior, & screationi non absimilis sequatur: quippe concutiuntur musculi, ea quæ carnibus ipsorum molesta sunt, per pulmonum arterias excernere cupientes. Per alias verò tusses, vt indicauimus, ipsi vehementer pulmonibus incumbunt, vt multam eandémque confertam efflationē excitent. Ac maiore quoq; cum impetu irruunt, affatim spiritum explodentes, quū quidpiam in naribus contentū, fuerit expurgandū. Atque hoc intelligentes nonnulli, indigētes quidem sputi per thoracē ac pulmones reiectione: sed quia imbecilli sunt facultate, sternutamēta sibi cient, irritatis naribus, vt ob violentum motionis impetum expuant ea, quæ antea tussiendo reijcere haudquaquam poterant. Sed de huiusmodi tussis genere iam antea dictū est satis. Ea verò tussis, quæ ob intemperiē instrumentorum respiratiōis accidit, ad rigoris, horrorisq; genus pertinere videtur: sed hoc interest, quòd ipsa citius sentitur, eo quòd respirationis instrumenta nunquā quiescunt. Iam enim demonstratū est, huiusmodi affectus per totū corpus, ex mo-

tu maximè deprehendi. Igitur si ea quæ infestant, suapte natura humida fuerint, ob concussionis, quassationisq; violentiá per tussim ac rigoré ab expultrice facultate impulsa, vltro citroq; ferũtur, donec ad cõueniẽtẽ locũ applicuerint: alia quidẽ in superiorẽ, alia in inferiorẽ ventrẽ, alia denique ad cutem ad exteriora: ita enim sensum haudquaquam effugiet ipsorum vacuatio. Si vero solus spiritus, sine humiditate, immodicè vel calidus, vel frigidus per corpus transeat: is tum horrorem excitat, atq; nonnunquam rigorẽ quoq;, eandem ob causam. At ita affecti, neque vomunt, neq; sudãt, neq; per aluũ quicquã deiiciunt, quod sensus notare queat, quod aërea sint ea quæ expultricem facultatem irritant. Ita balnearũ caldariũ, præsertim derepente cõfertimq;, nõ præcedente calfactione, subeuntes, illico horrescimus. Neq; non vbi affatim ad frigidũ aërẽ eximus, aut licet non affatim, cogamur tamẽ in ipso diutius immorari: id quod peregrè profectis nonnunquã euenire solet. Atqui huiusmodi rigoris remediũ est calfactio, non sudor, non vomitus, nõ alui deiectio. Quum itaq;, vt dictũ est, & frigida, & calida causa, rigorem excitare possit. Calidæ quidem, si aërea fuerit, refrigeratio satis

tis efficaciter auxiliatur: si verò sit humor, febris eam necessario sequetur, curatur vero vacuatione, frigidæ vero, si aërea est, remedium est calfactio: si vero sit humor, interdum sola concoctio sufficit, interdũ vacuatio, nonnunquã ambæ conueniũt. At rigores semper febrim sequi, vt vetus sermo est, ita verus ex omni parte nõ est, ne si ipsum quidem vt decet definias: sic enim is qui antiquorum placita enarranda suscipit, ea amicè magis definire, quã morosè redarguere debet. At ne sic quidẽ verus est sermo, vel si definientes dixerimus, rigores citra externam occasionẽ è corpore concitatos, febres necessariò sequuntur. Quippe nõ solum nobis, sed cõpluribus quoque ante nos medicis, visus est rigor sine febre: non tamen adeo validus, vt is qui vel tertianam, vel quartanã præcedit, vel is quoq; qui & ardẽtes & calidas febres finire potest. Solent huiusmo di rigores à praua victus ratione originẽ ducere, dum per ocium quispiã se impleuerit, & subinde à cibo lauerit. Quod si ciborum quoq; temperatura frigidior sit, ac pituitã suapte natura parere posit: tũ promptissimè rigor excitatur, adeo vt per quàm difficile sit calorẽ reuocare. Nõ igitur mirandũ est superioris seculi medicos, huius

huiuſmodi rigoris ſpeciem nunquam vidiſſe, vtpote minus aberrãtibus tunc quã modo à ſalubri victus ratiõe hominibus, neq; etiam tam crebro ſe lauantibus. Verùm vt nuper dicebamus, huiuſmodi rigores, ad horrorem magis, quàm ad concuſsionem pertinent. Quũ enim praua excrementa fuerint congeſta, in primis inæqualitatem ſentimus: quæ ſi acria fuerint, eroſionis quoque ſenſus accedit. Secundo loco exiguum horrorẽ percipimus, mox maiorem, tandẽ adeò magnũ, vt iam rigoris particeps eſſe videatur. Poſtremo rigorem ipſum ſolum ſentimus, quo partes & quatiuntur, & concutiuntur. Huiuſmodi rigor ob frigidos ſuccos nunquam excitari videtur. Principio enim ob craſsitudinem vehementer moueri non poſſunt. Quòd ſi aliquando extenuentur, rigorem quidem excitabunt, ſed non ita validum. Quippe non tantã admittit ſubtilitatẽ extenuata pituita, quantã extenuata flaua bilis. Atque vt huiuſmodi rigoris modus, parum fuit veteribus cognitus: ita pernicioſus in morbis rigor, ipſis nõ fuit ignotus: dicente in Aphoriſmis Hippocrate. Si rigor per febrem non intermittentẽ acciderit imbecillo, lethalis eſt. Etenim in huiuſmodi rigoribus, inſurgit quidem natura con

ra contra res noxias, quo eas expellat: sed victa cadit, extinguiturque: atq; hanc ob rē redditur symptoma perniciosum. Iam in quartanis febribus succus ex calido frigidoq; mixtus rigorem excitat. Quippe atra bilis suapte natura frigidus succus censetur. Vbi vero adeo putris effecta est vt febrim inducat, quanta fuerit putredo tantus erit & calor. Atqui rigorem à calidis etiam causis excitari, iam ostendimus. Quod autem & in his omnibus rigoribus algidæ & exangues appareant partes, pręcipuè extremæ, ac cum his vniuersa quoq; cutis, & partes ad superficies ei substratæ, & quam ob causam ita eueniat: id profecto deinceps considerandū est. Porro motus quidā est omniū primus, atque (vt ita dicam) maximè princeps, quo calor natiuus, tum intro, tū foras defertur, idque in compluribus animi pathematis. Ac vnà cum ipso & sanguis & spiritus, modo ad interna, nempe ad suā scaturiginem, fertur retrahiturq;: modo tendit ad externa, atq; diffunditur. Etenim animæ essentiā in alia quapiam tractatione definire, audax fortasse facinus putabitur: in hoc vero opere, præter audaciam, etiam superuacaneum videtur. At quæcūque tandem ipsa fuerit, è duobus alterum fateri oportet:

idq́; citra refrigerationem: excitante vero impellenteq́; ratione, patibilem animæ partē, nempe eā quæ & timet & verecundatur, mox redit, ferturq́; foras eo maximè motionis modo, quo calor reuocatur ijs, qui in frigida ſe lauerunt. At in timore, neq; excitante, neq; impellente ratione patibilem animæ partē, magis ac magis calor extinguitur, vt nonnulli rigore quoq; infeſtentur. Vt in timore autem cō fertim, ita in mœſtitia paulatim fit motus, magnitudine duntaxat ac vehementia, non toto genere differentibus inter ſe pathematis. Atqui nonnulli ob timorem, ſubitaria morte perierunt, vbi debilis ſuapte natura animula, ſubvalido pathemate oppreſſa, confertim & extincta & ſuffocata eſt. Etenim extinctio, pathematis naturam ſequitur, ob refrigerationē euenientis: Suffocatio verò, quum vniuerſus ſanguis ad principium confluit deferturq́ue. At ex iratis nemo mortu' eſt, vtpote quibus neque calor refrigeratur, neque robur diſſoluitur. Præ gaudio autem, nonnulli ſupra modum puſillanimes, mortui ſunt: haud aliter quàm timentes. Non enim iuncto robore cum feruore ad exteriora fertur animata facultas, quin è contrario, ſi quid antea fuit ei roboris,

id nunc exoluitur, laxaturq́; : quum enim nimio gaudio laxata, petit exteriora: discutitur, atque disſipatur. Iam dolor è diuerſo cogẽs animam moueri, haud leuiora, quàm maximus timor, affert ſymptomata. Quippe laborantes, decolores, apparent, refrigerantur, rigore cõcutiuntur: tremunt, pulſus minores reddũtur, & abolentur: tãdem †veluti ſyderati, attonitiq́;] moriuntur. Nam & in ijs fugit intimus calor ad principium: ac anima ſoluitur ſimul atq; extinguitur. Itaq; quum mortẽ inferre poſsint huiuſmodi pathe, haud mirum videri debet, ſi animi quoque deliquium inducant: ac præterea ea ſymptomata quæ ad animi deliquium ſequi conſueuerunt, tum alia, tum eas excrementorum ſecretiones, quæ voluntatis imperiũ non expectant. Verùm non eſt noſtri inſtituti, nunc in his diutius immorari: itaq; ad id quod propoſitũ erat redeamus. Quũ igitur rigor à calidis ſimul & rodentibus ſuccis fiat: mirari haudquaquam oportet, ſi partes extremæ omnes refrigerantur, declinante animali facultate, vnà cũ ſanguine ad interna. Quippe frigus hoc tempore, non internarum, ſed externarũ partium ſentitur: nõnulli enim tum vehemẽti ſiti cruciantur, vtpote ſeruato ipſis intrin

ὥσαυτως τοῖς ἐκπληγεῖσιν. eſt in græco. Quod Linac. vertit: ſimiliter jis qui perterrentur.

508

trinsecus calore. Iā quòd huiusmodi symptomata non præter rationem eueniant rigore affectis, vel hac ratione colligere poteris. Si enim vehemēs dolor vnam partem occupans, animi deliquium, refrigerationemq; inducit: haud mirū fuerit eū, qui in vniuerso corpore consistit (si neque animi defectionem, neq; mortem affert) saltem algorē inducere posse. Nā dolores qui in rigore fiunt, cū reliquis doloribus omnibus cognationē habere videntur: relinquuntur verò ab iis qui rapere hominē solent, & magnitudine, & tempore: sunt enim minores, breuioresq;. Sanè cholicus dolor, sæpenumero duobus diebus perpetuis cruciare solet: rigor verò quo fuerit vehementior, eo quoq; breuior erit. Ac animæ motus in ipso, non ei qui timentibus euenit similis est: sed illi potius, qui verecundia affectis, aut frigida sese lauantibus, accidere solet. Itaque pugnat, certatque, contra ea quæ molesta sunt, facultas, donec radicitus euellātur cōcutianturq;. At quia vehemētes facit incursiones, & in intimo corpore coaceruata, magna vi caloris inuadit: febrim à rigore accendit, auxiliarem habens in hoc certamine materiam, vnde & febris euadit vehementior. Quòd si aliquando inter certandum fati-

getur, anteaquã res noxias dimouere possit (id verò vel ob facultatis imbecillitatẽ, vel causæ magnitudinem, euenire solet) necessariò sequetur mors: quemadmodũ iam antea dictum est.

Cõpendio colligit quæ fusius antè sunt tradita, ostẽditq; qui & quales sint facultatis expultricis motus, qui fiũt per tusses sternutamenta, singultus, rigores & inæqualẽ sensum rei à natura aliena, indicãs vlcerosæ lassitudinis & pruritus causas. CAP. VI.

POstquã igitur huc vsq; sermonẽ perduximus: imponamus ei summã, breuibus quibusdã capitibus, omnia quę prædicta sunt, cõprehendentẽ: quibus si quid derelictum fuerit, id quoq; addere nõ grauabimur. Igitur tussis, sternutamentũ, singultus, rigor, violenti validique expultricis facultatis sunt motus. Pandiculatiões, & oscitationes ad eandem pertinent facultatem, & modum seruant: atque in horrore moderatior motus est. Sed longè moderatior etiã est is, qui per inæqualitatem infestat: vt ipsum ferè nõ motũ: sed sensionẽ dũtaxat esse dixeris: qualis in vlcerosa lassitudine sensio est, ac multò magis etiã in pruritu: in hoc enim symptomate excrementorũ duntaxat, quæ pruriginẽ excitare possint, sensus est, neq; enim alio nomine

509

ne explicari possunt, nisi quis ea, aut nitrosa aut salsa, aut amara appellare voluerit, ꝙ huiusmodi sit ipsorũ natura, quam ab externis rebus sumpto exemplo discere licet, vt vrtica, scilla, muria, aqua maris & id genus reliquis: neq; nõ ab his quæ ad corpus pertinent. Quippe solet pruritus vexare eos, qui aut balneũ negligunt, aut strigmentis referti sunt, aut cruditatibus abũdant, aut praui succi cibos ingerũt: id verò longè magis in psora, & lepra, ꝙ in huiusmodi affectibus & plus sit succi, & succus ipse crassior: atq; ob hũc magis crebriusq; pruriunt hi, quàm reliqui omnes sine huiusmodi affectibus pruriẽtes: ac nihil iuuãtur, vel si vehemẽtissimè scalpentes cutem sibi detraxerint. Succus enim noxius manet infixus, atq; (vt ita dicam) impactus in cute: neq; enim exiguus est, neq; tenuis, veluti in iis qui balneũ neglexerũt, aut sordibus scatẽt: sed & plurimus est & crassus, & nõnunquàm lentus quoq;. Atq; huiusmodi symptomata omnia à vitiosis succis originẽ trahũt: ac differũt inter sese, & qualitate, & quãtitate causæ: præterea & quiete & motu. Est enim exigua, tenuis, salsa, & immota in pruritu. Itẽ exigua, tenuis, erodẽs, & immota in lassitudine vlcerosa. At multa, crassa, salsa, & immota in lepra, pso-

raq́;. Pauca verò, tenuis, & mordax, ac breuē quendā motū habens, in horrore. Si verò aut vehemētius mouetur, aut multum abūdat, aut mordacior est, iam nō horrorē, sed rigorē excitat: maximū quidē, si plurima simul & mordacissima fuerit, vehemētissimeq; moueatur: Minimū verò, vbi aliquod ex iam dictis modicè auctū, efficit, vt horror in rigorē transmutetur. Cōplures verò inter hunc minimū, & illū maximū rigorem, medij sunt, tū magis, tum minus inter sese differentes, prout causa magis, minúsve, aut † mouetur, aut erodit, aut abūdat. Præterea prout causa rigorem excitans in dictis differentijs, vel omnib', vel quibusdā, vel earū aliqua fuerit aucta. Atq; hæc symptomata omnia, tum in cute, tū in subdita illi carne, congesta causa, consistere solent. Quòd verò ad tussim, sternutamentū, & singultū attinet: Tussis quidē causa, tum in pulmone, tum gutture, tum etiā thorace consistit: sternutamēti, in iis quæ sunt circa nares: singultus verò, & in vētriculo & gula. Porro in omnibus quæ dicta sunt, vnū cōmune habetur: nēpe expultricē facultatē seipsam ad vehementissimos motus excitare, quo excutiat ea quæ infestant, quēadmodū anteà diximus: tum aliā quædā de ipsorū generatione,

† *In græc. legitur κινεῖσθαι: sed melius est cum interprete legisse κινεῖσθαι.*

ne,

ne, tum etiã quòd sternutamentũ ex accidente nõnunquã, humorũ in pulmone residentiũ, remedium est, licet eius rei gratia non fuerit excitatũ. Sic etiam vẽtre & gula, in quibus singultus cõsistit, sternutamẽta purgant, idq; per accidẽs: atq; hanc ob causam inter singultus remedia numerantur: quippe vẽtriculũ simul impellunt musculi, qui per ventrẽ & intendũtur, & contrahũtur, vt violenta fiat in molestas causas, quas discutere oportet, incursio. Diximus iam ferè omnia, tũ facultatũ, tũ functionũ animalium symptomata, ac causas quoq; à quibus illa oriuntur. Atqui in primo volumine, nulla naturalis, siue functionis siue facultatis, symptomata tractauimus. In hoc vero secundo, propter sermonis cõmunitatẽ, nõnihil de ijs quoque dictum est. Sed propriũ illis librum dicabimus, nempe† tertium qui hunc sequitur.

Inuestigatis hactenus causis symptomatũ facultatis animalis sensificæ & motricis: quæ rit tandẽ hoc cap. Galenus causas symptomatũ facultatis animalis principis. Verũ vt quæ scribit melius intelligantur, in memoriã reuocãdæ huius principis sanitatis functiones, quæ medicis tres sunt præcipuè: imaginatio, cogitatio, & memoria, quarum singulæ abolitæ debiles aut deprauatæ esse possunt.

†Tertium scilicet in ordine librorum de causis symptomatũ.

CAPVT VII.

VErùm vt in his duobus omnia animalis facultatis symptomata complectamur, de his quoque quæ principes functiones impediunt, differendum videtur. Atque in ipsis tria symptomatum genera deprehenduntur: vnum quum aboletur functio: Alterum quum læditur: Tertiũ quum in alienam speciem degenerat. Aboletur quidem in stulticia (vt vocant) & obliuione: Sæpenumero autem morbi in abscessum declinantes, stultitiam, aut obliuionẽ induxerunt. Sanè vidimus nonnullos & literarum & artium omnino oblitos; adeo vt ne nominum quidem suorum meminissent. Ita enim Thucydides scribit in pestilentia euenisse, ex qua nonnulli, quum seruati fuissent, neque seipsos, neque suos necessarios agnouerunt. Atque visi sunt aliqui quibus extrema senectus, huiusmodi attulit symptomata. Vnde manifestũ est, & stulticiam & obliuionem à frigore nasci: quippe medicamentis, quæ huiusmodi symptomata facere possunt, refrigerandi facultas est. Hæc igitur symptomata cerebri corpus refrigeratum esse declarant. Quemadmodum & apoplexia, & morbus comitialis, ob pituitæ in ventriculis ipsius aceruatæ multitudinem accidere vidẽtur:

pro

 511

proinde horum ſymptomatũ, tum generatio, tũ ſolutio ſubitaria eſt: id quod per † corporum intemperiem fieri haudquaquam poteſt. At modica offendicula, ac veluti torpores, tum rationis, tum memoriæ ob minorem eueniunt refrigerationẽ aut ob frigidum aliquod medicamentum, vel corpori ingeſtum, vel capiti adhibitũ, aut ob ſuccum aliquem frigidum in cerebro congeſtum. Porro omne delirium, deprauatus eſt principis facultatis motus à prauis ſuccis, aut cerebri intemperie ortum habens: ac phrenitis nominatur, ſi febris acceſſerit: mania vero, ſi citra febrim accidat. Hæc interim mordaces ſequitur ſuccos, qualis eſt præcipuè flaua bilis: interim vero à calidiori cerebri intemperatura naſcitur. Sola autem melancholica (vt vocant) dementia, à frigidiori ſucco, vt cauſa, euenire ſolet. Nam phrenitis non ſimpliciter ob calidos ſuccos accidit, ſed quum phlegmonem, vel in cerebro, vel in ipſius membranis pariunt. In alijs vero febribus deliria mouentur; huiuſmodi ſucco in cerebro abundãte. Atq; ea quæ in acutiſsimarum febrium vigore oriuntur, mordacem, calidumq́ue vaporem habent, cerebrum occupantem. Melancholicæ autem dementiæ, variæ ſunt ſpecies:

† *Mẽdosè legitur in Græc. impreſ.* σωμπτωμάτων *pro* σωμάτων

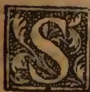

CL. GALENI DE CAVSIS SYMPTOMATVM LIB. VI.

GVLIELMO COPO INTERPRETE.

Qua methodo prius quæsiuit causas symptomatũ facultatis animalis: eadẽ hoc libro inuestigat causas symptomatũ facultatis naturalis & præcipuè nutritionis, agitq́ primùm de causis symptomatum concoctionis abolitæ, debilis aut deprauatæ, tã in hepate & venis quàm in ventriculo: censetq́ facultatum secundum naturam actiones noscẽdas cognituro, quæ noxam illis inferre possunt. Sub finẽ huius cap. addit omnẽ insignẽ intẽperiẽ vires deijcere & facultates lædere, vt quarũ essentia intemperamẽto sit posita, suiq́ generis affectus creare.

CAP. I.

SYmptomata quæ in naturalibus, tum actionibus, tum potẽtijs eueniunt, eandem habent inquisitionis viam & rationem

cum ijs,quæ animali potentiæ superueni-re solent:ac operæpretium fortasse fuerit, vt quemadmodum in his particulatim per species exercitati sumus, ita & in illorum speciebus exerceamur. Itaque caput huius rei fuerit, si omnes causas, quæ potentijs noxam inferre possunt, noscere voluerimus: vt quo pacto dum sanæ sunt, suas actiones perficiunt, noscamus. Etenim si terendo, ventriculus cibos concoquit: si quo minus terat impediatur, concoctionis efficit symptomata. Porrò si nihil omnino terat, etiam nihil omnino concoquere: si vitiosè terat, vitiosè quoque concoquere dicetur: Eadem ratione si putrefaciendo concoquit, nisi putredinem induxerit, haudquaquam cõcoquet. Verùm si concoctio ipsa, vt nos demonstrauimus, alteratio est secundum qualitatem, quam nimirum ventriculus facit, dum sibi cibos similes reddit: nemo negauerit alterationis errorem, symptoma fore concoctionis. Quòd si nulla penitus fuerit alteratio, vocabitur hoc symptoma† cruditas, haud aliter quàm vel immobilitas vel sensus priuatio in animalis potentiæ actionibus, significans precipuæ partis animæ actionum & abolitionem, & priuationem. Si verò fiat quidem alteratio, sed

† ἀπεψία.

non

non vt oportet, vocabitur & hæc cruditas: non priuationem, vt prius illud symptoma, sed vitium duntaxat significans. At † vitium bifariam accidere solet: aut enim tardè alterantur cibi, vt vix propriam transmutationem suscipiant: aut corrumpuntur omnino, vt nullam concoctionem admittere possint: illud bradypepsia, id est tarda concoctio, nominatur: hoc nullum proprium nomen obtinet. Atque huiusmodi sunt concoctionis noxæ. Quarum causa communis quidem est alteratricis potentiæ à scopo aberratio: Hæc tum per species, tum per genera diuiditur. Quippe duo prima sunt genera aberrationis, Vnũ quum potentia ipsa affecta est: alterum ab externo quopiam errore nascitur: atque vtrunque rursus diuiditur. Nam potentia bifariam læditur, aut per suam ipsius essentiam, aut per aliquem instrumentorum morbum. Error verò extrinsecus adueniens, & ipse triplex est: vnus à ventriculi excrementis, alter à cibis, tertius à dormiendi tempore oritur. Iam in propria essentia noxæ, intemperies quædam agentium qualitatum sunt. Ab instrumentis verò pendent erysipelata, œdemata, phlegmonæ, scirrhi, abscessus, † & alij quidã huiusmodi morbi: atq; horũ alij simpli-

† *Mendosè legitur in græci impressis, δυνάμεως pro κακώσεως.*

† *In græc. additur* καὶ ἄνθρακες, *id est, et carbũculi.*

ces alij compositi in ventriculo cõsistunt. Propter quos omnes ventriculus malè concoquit, ipsius potentia qua concoquit noxam sustinẽte: per intemperies quidem in sua ipsius essentia, per alios vero morbos qui instrumentales sunt, ipsa duntaxat impedita. Quòd si cum intẽperie, instrumentorum morbi componantur, vtroque modo noxam patietur. Atque ob omnes iam expositas causas, ventriculus malè concoquere solet, vel nullo in cæteris † incidente errore. E contrario autem ventriculo ipso haudquaquam affecto animans non concoquit, aut propter ciborum, potionumq́; immodicam quantitatẽ, aut prauam qualitatem, aut quia intempestiuè, aut nõ recto ordine ingeruntur, aut excrementum inutile, aut somnum breuem. Porrò vbi vitiosa ciborum qualitas infestat, aut excrementa in ventriculo redundant, malá cõctionẽ corruptio comitatur, quanquam & ordo præposterus, & cibus intẽpestiuè exhibitus, idem efficere possunt. Ordinem præposterum appello, si quis exempli ea usa, aut cotonea, aut mala punica in primis ingesserit, mox holera sumat ex oleo & garo. Intempestiuũ verò cibum voco, si quis in aurora, antea quàm vel ipse modicè fuerit exercitatus, vel hesternus cibus descenderit

† τὸ ἔξωθεν additur in græ. i. ijs quæ exterius accidũt, quod perperàm videtur interpretari Lina. eorũ quæ intrinsecus sunt.

† Locū hūc ita vertit Linac. Porrò corruptelæ quæ quidē fumosa sunt, ex calidioribus magisq; biliosis veniūt cibis. Acidæ verò, ex ijs qui frigidiores natura sunt magisq; pituitosi: similiter autē & in excrementis fit. Acidas quidē creāt quæ pituitosa sunt & frigida: fumosas quæ calida et biliosa.

derit, prandium sumat. † At corruptela, si nidorem referat à calidis biliosisque cibis accidit: si acidus fuerit ructus, à frigidis natura atq; pituitosis. Similiter de excremētis dicendum est: quippe acidum ructū excitant pituitosa frigidaq;, nidorem biliosa & calida excrementa. Atque ventriculus quoque per morbos frigidiores, acidos ructus: per calidos vero biliososq;, nidorem ructat.] Bradypepsia, id est tarda concoctio fit, quia difficulter cibi corrúpuntur, vel quod potētia illos nō superat, vel quod somnus breuior fuit, quàm vt eos vincere posset. Vbi verò citra corruptelam cibus omnino coctione priuatur, tū scire oportet ventriculum plenè victum esse, vel ab immodica multitudine, quā potentiæ imbecillitas ferre non potuit, aut à vehementi frigore: quippe ventriculus in huiusmo

Etiā ipse venter sub frigidioribus quidem morbis acidas: sub calidioribus fumosas mutationes facit. Et omnino ita sententia est magis integra. Græcam autem vocem κνισσώδεις, quam nidorē referentes, vertit Copus, fumosas interpretatur Linacrus, antiquā versionem fortasse secutus, in qua habetur quasi capnosus fumus ascendit.

di constitutionibus, ita à coquēdo cessat, vt ne aggrediatur quidem omnino concoctionem. Huiusmodi exemplis facilè intelliges eas quæ in vasis accidunt cruditates, nam ad eosdem modos reducuntur. Similiter & eas quas tertia coctio parit, quas mox totius corporis nutricatio sequitur, eandem habente proportionem ad venas* cibo qui à ventriculo ipsis transmittitur, atque ad carnes eo qui à venis in ipsas digeritur, quam habent† cibi potionesque) ad ventriculum. Atque hæc omnia nobis indicauit, præcognita concoctionis ratio. Quum enim temperiem huiusmodi quæ ex quatuor constat elementis, & quæ corporis ventriculi proprietatem constituit, sciuerimus esse causam alterationis ciborum, quodq; ad hāc rem non mediocriter confert calidum elementum, facilè nobis via ostendetur, qua cruditatis quoque causas inueniamus. Atqui nō solum per cruditates, verum etiam in reliquis omnibus tria symptomatum genera deprehenduntur: vnum veluti abolitio, vel priuatio actionis est, vel quomodolibet nominare voluerimus: alterum defectus, vel imperfectio actionis: tertium, quum praua & erronea fit actio. Iam ventriculus (vt nuper dicebamus) actio

* τροφῆς, *id est alimento.*

† τὰ ἐσθιόμενά τε καὶ πινόμενα: *id est, comesta & bibita.*

ctione priuatus dicitur, quũ ne minimum quidẽ cibos alterat: imperfectè concoquit per bradypepsias, id est tardas concoctiones: deprauata verò & erronea actio vocatur, vbi cibos corrumpit. Porrò in venis actionis priuatio deprehenditur, vbi humores omnino crudi relinquuntur: eiusdẽ verò defectio, quum semiconcocti sunt: sed deprauata actio fit, vbi vitiosi euaserint. Haud aliter in vniuerso animantis habitũ, veluti priuatio actionis dicetur, si ibidem crudi constiterint humores: defectio, vbi semicocti: prauitas, quum fuerint vitiati. Ex huiusmodi vitiatis succis generantur erysipellata, cancri, gangrænæ, phagedænæ, carbones, herpetes, atque alij id genus morbi. (In nutriendi autem actione priuatio quidem actionis est atrophia: deficiens verò nutritio, gracilitas: at vitiosa, in leucis, & in affectu elephantiasi appellato cõsistit.) Atq; omniũ horum symptomatum causæ, non diuersi generis sunt à prioribus, quas de ventriculo diximus. Etenim aliæ ad potentiæ imbecillitatem, aliæ ad errorem qui circa cibos committitur: aliæ ad studia, & ea quæ extrinsecus animanti accidunt referuntur. Ad eundẽ quoq; modum potẽtiæ imbecillitates: quæ quidẽ propriæ sunt

(Ista non vertit interpres quæ nos ex græ. restituimus: non fuisse autem omittenda videbis in nostris annotationibus.

sim

similarium intemperiem: quæ verò non propriæ instrumentales sequuntur morbos. Errores autem qui circa cibos committuntur, in multitudinem & succorum qualitatem diuiduntur. Quemadmodum & studia, & ea quę extrinsecus occurrunt, ad ordinem præposterum & intempestiuam, vt opinor, assumptionem pertinere videntur. Atqui studia voco equitationem, piscationē, venerea, balneas, deābulationes, nauigationes, venationes, atque vt simpliciter dicam, quicquid corporis seruitio gerimus. Iam non satis fuerit medicum sola symptomata ipsorumq́; generationē inuenire: verùm generationis quoque modum, vt varium inter effectrices causas ordinem obtineant, scire necesse est. Neque enim solùm id nosse conuenit, num ventriculus nihil omnino concoxerit: sed quam ob rem ita euenerit sciēdum est, an ob vehementem coctricis potentiæ imbecillitatem, an ob immodicam multitudinem, an ob prauam aliquam ciborum qualitatem. Quippe si ciborum causa symptoma acciderit, facilè corrigitur: si verò ob extremum potētiæ casum in lienteriam, id est intestinorum læuitatem, aut in aquam intercutem, quam tympaniā vocant, permutabitur. Haud aliter

de

de venis quoque dicendum est: non solum enim num sanguifica vis à scopo deciderit verumetiam quã ob causam deciderit, inquirendum est: vtrum ob sanguificæ potentiæ imbecillitatẽ (nec enim ineptè ita vocabitur) an ob multos, frigidos, eosdẽ que crudos humores, quos ventriculus venis reddidit, siquidem hoc facilè sanari potest: illud in aquam intercutem transit. Similiter in corporis habitu inquirendum est: Quippe ob crudos humores afficiuntur, qui recèns è morbis conualescunt, & ex immodica ciborum copia replentur, vnde & flatu pleni & veluti aqua turgidi toto corporis habitu euadunt. Quibus verò ob potentiæ imbecillitatem id euenerit, ij in eam speciem aquæ intercutis incidere solent, quam anasarca vocant. Cæterum omnis intemperies, si vehemens fuerit, vires deijcit: quòd si frigus vicerit, frigidos affectus efficiet: cõtrà, si calor. Itidẽ in reliquarum duarum qualitatũ oppositione & cõiugatione considerare oportet. Porrò omnia quæ iam dicta sunt, vna in re cõmunicant: nẽpe quòd maximè ab eo quod secundum naturam est, aberrant. Nam si ventriculus in cibos quos cõsueuerit quis accipere, & qui modũ nõ excedant: omnino nihil agere videatur, maxima ipsum in

temperie affici, conijciendum est, at si propter immodicũ calorẽ id accidat illico cibi corrumpentur, ac communiter quidem corruptela nidorem refert, priuatim verò quilibet cibus id nidoris genus reddit, quod naturæ suæ proprium est. Sunt enim cibi, qui posteaquã corrupti sunt, virulentiam, aut cœni fœtorem reddunt, nõ nulli pisciũ crudorum, aut alterius absurdæ, explicatuq; difficilis putredinis, nidorem referunt. Nullus enim cibus, si immodicè fuerit calfact', sine putredine permanere potest: qui sic affecti sunt, siti cruciãtur, atq; interdum paruis, tenuibus, ac hecticis febribus corripiuntur. Si ob frigoris vehementem intemperiem cibus omnino crudus permanserit: ita affecti neque sitiunt, neque febricitant, atque ciborum ipsorum qualitatem exactè percipiunt, siue ad ructum, siue ad vomitionem prouocentur: quòd si leue aliquod coctionis vestigiũ cibis imprimatur, fueritq; ciborum natura, aut modicè temperata, aut frigidior, acidi ructus excitabũtur: si verò calidiori fuerint intẽperie, aut suapte natura flatũ excitare possint, vapore spirituq; vẽtriculum implent. Atq; in huiusmodi intemperies facilè labitur ventriculus. Verùm ad tãtam vel siccitatis, vel humiditatis

517

tis intemperiem, vt actio eius abdleatur, ventriculus, nisi in multo tempore, perue nire nō potest: quippe oportet vt aqua in tercus, humiditatē, senect' verò, aut tabes siccitatē præcedat. Sed huiusmodi differē tiarū explicatio alterius fuerit negocij.

Persequitur hoc cap. Gal. causas symptoma tū facultatis retētricis, attractricis, distribu tionis alimēti in corpus & nutricatiōis abolitæ, debilis aut deprauatæ, docēs intærea mor bos et symptomata facultatis expultricis et re tentricis misceri, clysteres aliquando eucmi, causas triplices expulsionis excremētorū, tria excrementorum genera concoctionis in Venis, singula excrementa sequi propria symptoma ta, alitum ab alimento mutari: deinde causas symptomatum quærit, quæ in excrementorū qualitate aut quātitate accidūt, qualia sunt hæmorrhagia, fluxiōes, Vomit', defectio alui, flatus in Ventriculo geniti, eorū strepitus, flu xiones in Ventriculū è superioribus partibus, hepaticæ affectiones, cruēta excrementa, Vrinæ suppressio Vel expulsio præter naturā, carnis & sanguinis eliquatio & sudores. Horū omnium causas inquiri diligentißimè singu la idoneis exemplis confirmans.

CAP. II.

IAm ad retentricem potentiam veniēdum est. Nā & in hac triplex occurrit

prima symptomatum differentia, si omnino non cõprehendat, si debiliter, si deprauatè. Igitur quum vel nihil penitus, aut debiliter retinet, & inflationes & fluctuationes sequũtur, inflationes quidem, vbi alimenta suapte natura, vt flatũ pariãt, sunt idonea, ac vẽtriculus nõ ita multo frigore affectus est: fluctuatiões verò quũ nihil in ipso continetur ex quo flatus excitari possit, aut ipse nimio frigore laborat: nam huiusmodi affectus nullum vaporem suscitare solet. Porro manifestum est fluctuationem non sine potione in ventriculo prouenire. Vltimę vero imbecillitatis ei' caussã, morbus est: atque alius quidẽ veluti similaris partis ventriculi morbus, alius veluti instrumẽti. De motibus autem in ipso deprauatis, vtpote quũ vel tremit, vel palpitat, vel quodammodo cõcutitur, vel cõuellitur, in libro de symptomatum differentia iam dictũ est. Porro cuiusmodi sit vnaquæque dictarum motionum, quæ vesit vniuscuiusque ipsarum caussa, proximo libro ostensum est: atqui in pręsentia hoc adijciendum videtur, nempe quod miscẽtur & morbi, & symptomata, tũ retẽtricis tũ expultricis facultatis, vt in ea ventriculi cõmotione, quę veluti cõuulsio eius est, ac illi per singultũ accidit. Neq; enim absolu

ſoluta conuulſio eſt: hęc enim ſolis muſcu-
lis ineſſe ſolet: atqui neque vẽtriculus ipſe,
neque ipſius hoſtiolum muſculus eſſe cen
ſebitur. Porro vtriſque potentiis commu-
ne quoddam ſymptoma veluti conuulſio
quædam attribuitur: retentrici quidem,
quod ventriculus per ſingultum praué &
non ſecundum naturam cibos amplecti-
tur: expultrici verò, quod præcipuè ad eã
pertinet deprauatus ille motus, dũ ea quæ
moleſta ſunt expellere conatur. Iam vero
& vomentibus, & ijs qui ſingultu vexan-
tur, vt nõ idem eſt motus, ita nec affectus
idem. Nam per vomitiones, ea quæ in ſpa
tio continentur, eijciuntur: per ſingul-
tum vero, ea quæ ventriculi corpus imbue
runt: haud diſsimili tum affectu, tùm mo-
tu, qualem fieri oſtendimus iis qui ob in-
temperiem tuſsi moleſtãtur, quum omnes
vẽtriculi partes, id quod cruciat exprime-
re tentant: hanc ob cauſam quibus ventri
cul' obriguit, ij huiuſmodi ſymptoma ex
periuntur. Itidem qui piper affatim deuo
rant: aut calidum aliquod pharmacum
deinde calidam potionem ſuperbibunt:
atque, eo magis mouebit ſingultum piper,
quo fuerit in tenuiores partes contri-
tum, ita enim facilius ventriculi corpus
ſubingredieť. Sic de reliquis quoq; omni-

bus intelligendum est: quippe siue calida sint, siue frigida, si in ventriculi corpus penetrant, singultum excitabunt: qui primũ quidem expultricis potentiæ motus quidem est, deinde retentricis quoque, quam amplexatricem etiã vocare licebit. Similiter nausea quoque expultricis facultatis deprauatus motus est, quo per gulam celerrimè vacuetur id quod† vẽtriculo) noxium est. Atque in hoc symptomatum genere haud absurdè numeratur liẽteria, id est intestinorum læuitas, vbi ventriculus à re quapiam vel mordaci, vel grauante, sic irritatur, vt eam expellere cupiat. Etenim quum duo sint ventriculo hostiola, vnum ad gulam superius, alteriũ inferius ad pylorõ, id est ianitorem: ad quodlibet horum deriuetur id quod infestat, illo ad expulsionem vtetur. Quòd si vtriusq; eiusmodi affectus superuenerit, vtrunq; simul hostium ad hunc vsum accommodabit: vt in eo affectu quem coleram vocant, videre est. Superest quartum potentiæ genus, quam attractricem vocant, quę etiam triplici symptomatum genere corripi potest: quippe vel omnino nequit trahere cibos, vocaturq́; huiusmodi symptoma, gulæ paralysis, id est resolutio: vel difficulter trahit, quum videlicet iam incipit quidem

resol

† στόματος γαςρός, id est ori ipsius ventriculi est in anti. codi. non σώμα, id est corpori, vt in impres.

519
resolui gula, sed nondum resoluta est: tertium ab his genus est, quum deprauata sit attractio: verũ de motione deprauata iam sæpe diximus, quemadmodũ & de affectibus à quibus oritur. Porrò solet nonnunquam superuenire carneum tuberculum, quale in externis quoque partibus videre est, quod ita gulam occupat, vt interim totam ciborum viã, interim partem aliquã eius obstruat: vocanturq; huiusmodi affectus, morbi instrumẽtorum, de quibus in libro de morborum differentia iam diximus. Quum enim secundum naturã se habuerit ventriculus, è supernis partibus ad sese trahit, atq; per inferiores deijcit: quũ verò prȩter naturam affectus est, etiam ab infernis aliquid assumit: quippe nonnullis clysteres adeò ascenderunt, vt vomitione reijcerentur: quemadmodũ & stercus, per lethales voluulos. Atqui satius fuerit per huiusmodi affectus, vt dicamus ventriculũ non trahere, sed suscipere duntaxat ea quæ ob intestinorum cõpressionem violenter sursum feruntur. Nam quod intestina, etenim de his aliquid dicere operæprecium fuerit, constringuntur, id ipsis secundum naturã conuenit, id quod in alijs libris iam diximus: atq; cõstrictionis auxilio adiuta, cibũ ad ĩfernas partes deijciũt:

verùm per affectus quosdam, quum constringi inceperint, ea quæ in ipsis continẽtur, ab infernis ad superiora feruntur. Ita solet euenire nonnullis, quibus non licet vẽtris onera deponere, quia versantur vel in foro, vel in alio loco, vel negotio: vt humor quispiam acris ad sedẽ vsq; descendat, ibiq; violenter retentus, rursus ad supernas partes referatur, atq; tum & vẽtriculum rodat & caput vaporibus impleat. Incipit enim motum† à podice, animalis potentiæ instrumento: deinde quodlibet intestinorum ipsum à se expellit ad proximum, quod loco superiori cõstitutum sit: haud aliter quàm antea, quum deorsum trudebatur. Atque ad hũc modum flatus interdum retentus recurrit. Itaq; non mirum videri debet, si per tam violentas intestinorum constrictiones, aliquãdo tum clyster, tum stercus, ad ventriculum præter naturam referatur, atque sic† vomitionis impetum excitet. Porrò alii ipsorum motus, sub genere eorum quę secundum naturam sunt continentur: qui si vel debiles, vel deprauati fuerint, inter symptomata numerari debent: atque proportiõe ad eos motus, quos de ventriculo diximus, referendi sunt. Ita etiam vbi intestina motu priuantur, non mediocre symptoma

† à musculo sphinctere appellato.

† Πρὸς ἔκκρισιν est in impress. Sed in anti. πρὸς ἔμετον quos est secutus interpres.

fu-

fuerit: atque hanc ob causam fit nonnunquam voluulus. Itidem & tumores pręter naturam obstant aliquando, vt vel nihil omnino excrementorum deorsum ferri queat, vel non satis copiosè deiiciātur. Est vbi induratum stercus, in quorundam intestinorum reuolutionibus infixū, prohibet quò minus superiora excremēta deorsum labantur. Cæterùm hoc loco obseruandum est, vt omnia symptomata intestinorum ad ea quæ de ventriculo dicta sunt proportione referantur: siue per intēperiem, siue ob tumorem aliquem præter naturam, siue per ea quę cōtinētur in ipsis excremēta, eueniant. Iā ne temporis iactu ram faciamus, satius fuerit, vt vitata prolixitate, ad aliud symptomatū genus nostra conuertatur oratio. Igitur alimenti per corpus digestio (Græci anadosin vocāt) inter naturalia opera numeratē, quū ex ventriculo in iecur, atq; ex hoc in vniuersum corpus, alimentū digeritur: atque iam ostendimus eam perfici, quum quælibet partium peculiarē sibi cibum allicit. Porrò huic actioni tria symptomata genera accidere solent: nā vel imbecilla, vel deprauata est, vel omnino cessat, ac causarum, quemadmodum suprà diximus, triplex distinctio est: nempe aut trahentium

partium intemperies, aut earũ instrumentales morbi, aut alimenti quod distribuitur prauitas. Per intemperies, facultas redditur imbecilla. Instrumentorũ verò morbi, ciborum meatus astringunt. Prauitas autem dicetur, si vel crassior est cibus, vel viscosior. Verum quibus notis hæc dignoscantur, ostẽdere in pręsentia fortasse fuerit intempestiuum. Igitur de excrementorum expulsione sermonem aggrediamur: atq; in hac triplices etiã inueniuntur causæ, vna quum partes, quę excrementa expurgãt, sunt imbecillæ: altera viarum angustia, postrema est excrementi malitia. Imbecillitatem intemperies parit: angustiam verò, vel obturatio, vel aliquis instrumentorum tumor. Atqui tumorum causa est humorum fluxio, quum in ipsa instrumentorũ corpora effunduntur. Obturationem facit humorum vel crassitudo, vel viscositas, † vel innatum aliquod tuberculum. * Excrementorum malitia oritur tum à multitudine, tum à crassitudine, tũ etiam à viscositate.) Cæterum per concoctionem in venis factam, tria quoque redundant excrementorum genera. Vnum quidem bilis amara. Alterum altera bilis. Tertiũ veluti serum, amaram bilem vesica iocineri adiacens expurgat:

† ἢ βλαστήματα.

* In græ. est τῶν περιττωμάτων δ' αὐτῶν ἡ μοχθηρία, πλῆθος ἐστὶ καὶ πάχος καὶ γλισχρότης. i. excrementorum autẽ vitiũ seu malitia, est multitudo, & crassities, & viscositas.

gat : atram bilem lien ad se allicit : serosum renes trahũt. Porrò & in his q̃cquid vitiosè expurgatur, id vel ob instrumenti proprij imbecillitatẽ, vel ob viarũ angustiam, sic expurgari putandum est, quum viarum autem duo sint genera, vnum per quod trahitur excrementum, alterum per quod expellitur, vtriuslibet angustia excretionem lædere potest, nonnunquam etiã horum nullum est læsum : sed excrementi multitudo, quum immodica est, vt tota expurgari non posit, vnà cum sanguine per vniuersum corpus defertur. Huius verò immoderationis, duplex affertur causa: nempe alteratrix potentia malè affecta, & alimentorum prauitas potentia læditur ob partium intemperiem, veluti iam sæpe diximus: quæ verò ex alimentis oritur prauitas, in quolibet excrementorum proprium obtinet modum : quippe alia suapte natura ad atram bilem magis declinant, alia ad aquositates, alia ad bilem amaram : quemadmodum in libris quos de ipsis edidimus, iam dictum est. Igitur intemperies, quæ alteratricis facultatis imbecillitatem peperit, calidior quidem quã oportet: interdum biliosum, interdũ melancholicũ excrementum efficit (atqui cuiusmodi sint hæc excrementa, in

aliis libris ostensum est) frigidior verò pituitam, & aquosum excrementum parit. Neq; vllum est excrementum, quod nō sequatur propria symptomatū species, pallida bilis, si per vniuersum corporis habitum redundat, regiū morbū, græci ἴκτερον vocant: si verò in vna duntaxat parte, erysipelata, & herpetes excitat. Atram bilem, si in vniuerso fuerit corpore, elephas: si in vna aliqua parte, cancer sequitur. Pituitam, si per vniuersum corpus increuerit, ea species aquæ intercutis, quam leucophlegmatian vocant, comitatur. In vna verò parte, œdema: ita enim appellant tumorem laxum ac doloris expertem. Serosa excrementa si redundant, aquam intercutem, quam ascitem nominant, generare solent: quæ si in vnam aliquam partem incubuerint, in ea phlyctænas, id est pustulas, excitant: ita accidere videmus, vbi singula excrementa syncera redundauerint: vbi vero vel inter sese, vel cum sanguine fuerint permixta, multas tum symptomatum, tum morborum species inducūt, de quibus nō opus est hic longiorem producere sermonem: sed reuertamur ad ea, quę suprà proposuimus. Nutricatio, vt naturalium actionū prima est, ita ferè perquā necessaria est, quippe quæ alteratricis facul-

culta

cultatis species cēsetur. Si qdē & cōcoctio, quæ in ventriculo fit, alteratio est: itidem ea quæ in venis, pariter & ea quæ in quali bet parte: quibus quarta alterationis species annumeratur, quæ asimilatio vocatur: quæ licet nomen diuersum à nutricatione sortita sit, idem tamen est vtriusq; opus. Porro nutricatio aberrat à scopo, si vel omnino nihil agit, vel à perfecta actione deficit, vel vitiosè agit: idq; ob altricē facultatem, quæ sub alterationis genere continetur: vel ob materiæ, tum defectū, tum prauitatem, ob defectum quidem in atrophijs: siue hæ ex defectu siue ex priuatione dicantur. Deprauatus vero cibus facit elephantem, leucas, id est vitiligines, atque alios huiusmodi morbos. Nam vbi carni nutrimentum agglutinatur, si pituita refertus sit sanguis, accidit vt caro quoque magis pituitosa efficiatur: neq; enim idem est, carnem esse, & carnē phlegmaticam esse. Neq; etiā idem est carnem esse, & melancholicam carnem esse. Neq; hercle vel biliosam, vel temperatam vel intēperatam, in primis, quas vocāt, qualitatibus: vel humidiorem, vel sicciorē, vel calidiorem, vel frigidiorem. Facilè vero credes ea quæ diximus, si animalium carnem consideraueris, tum eorum quæ sanguine

præ

Hic autē defectus in atrophijs non propriè ad cibum qui ingeritur, sed ad materiam in mēbro nutritioni paratā referēdus est.

prædita sunt, tum eorum quæ illo carẽt: præterea & reptiliũ qui in vere gigni con spiciuntur, eorum maximè, qui viridium herbarum imitantur colorẽ. Atqui horũ caro herbis est similis: *reliqui albam habent carnem, & sanguinis expertem, veluti scarabeus, & polypus): atq; aliorum aliter caro affecta est: sed horum differẽtias ob infinitam multitudinẽ nominare nemo potest. Quum igitur, vt dicebamus, pituitoso viscosoque sanguine diutius alitur, caro quidẽ manet, sed mutatur eius differentia, & in aliam speciem conuertitur, & media caro fit, inter eam quæ sanguine prædita est, & eam quæ sanguine caret. Atq; quũ sic fuerit affecta, accidit, vt ne tentet quidem postea affluens sibi alimẽtũ in rubentis carnis speciem transmutare, haud aliter quàm polypis, † scarabeisq; accidit. Hac occasione quàm celerrimè ipsa tota & alba, & pituitosa euadit: quando & ipsa cibum in ruborẽ posthac transmutare non potest; & id quod ei influit, pituitosum est. Qualis enĩ protinus ab initio & *scarabeorũ & testaceorũ ferè omnium caro est: talẽ ex transmutatione acquirunt ij, qui leuce, id est vitiligine, infestantur: ita enim huiusmodi affectum in carne appellare solent, à colore nomen insti-

*Ita erat vertẽdum ex græco. aliorũ alba & exãguis: vt locustæ, & polypi.

† quod enim lati. scarabeus marinus appellatur, græcis est non κάραβος, sed κάνθαρος, eodẽ nomine cũ scarabeo terrestri insecto animali.

* Καράβοις.

* Καράβων. i. locustarum.

523

instituentes. At vbi caro nigra ac pallida fuerit, elephas nominatur, ab animali elephanto mutuato nomine. Nec aliter hic affectus generari solet quàm leuce, quum longo tempore cibus melancholicus ad carnem fluxerit. Iam alphi haud diuersum à prædictis habent generationis modum: verùm per hos non tota caro afficitur, sed corporis duntaxat superficies, veluti squamis quibusdam inspergitur: atque albi quidem ex pituita, nigri vero ex melancholico humore prodeunt. Cęterú quanta sit alimentorum vis & quàm vehementer carnem permutare possint, Aristoteli quoq; dictum est, vbi meminit terrarum, ad quas deducta pecora, immutari conspiciuntur, tum in colore, tum in alijs quibusdam, quæ ne sensum quidem fugiunt, differentijs. Qui verò negant alitum ab alimento mutari posse, quod victi, non vincentis, alimentum sit nomen: ij neque de animantium neque de plantarum transmutatione, quicquam sanum dicere possunt, hallucinárique circa res ipsas quæ nemini non manifestissimè apparent. Etenim quæ de Persica planta in Ægyptum translata narrantur, nemo ignorat. † quæ in Persia planè lethalis erat, in Aegyptum verò translata quod inerat noxi

†Hac habentur in gra. codi. impres. li-

tet in aliquibusmanuscriptis desiderentur.

noxiũ amisit.] Similiter (vt opinor) & de vitibus quæ apud nos natæ sunt, si in alienam deferantur terram, vinum longè diuersum reddunt: itidem de reliquis quoq; plantis rusticæ rei scriptores ostenderunt: quemadmodum & de herbis ij, qui herbariam posteris tradiderũt: quippe quum ex suis terris in alienas deferuntur, etiam minori quàm duorum stadiorum interuallo non paucis alterationis differẽtijs immutantur. Proinde nõ satis erat quòd scirẽt, ac dicerent alimentum nomẽ esse rei, quæ vincitur, alteratur, & mutatur. Sed distinguere debuerũt, quo pacto vitiligo, idest leuce generetur: etenim huiusmodi affectus caussa est, vel caro quæ alitur, vel alimenti ipsius prauitas: quod si (vt ipsi volunt) alimentum non est, necessariò dicẽdum erit, quod sit caro: quid igitur † obstat quominus sibi alimentum omnino assimilet? ita enim quod natura huius affectionis causa sit dicere oporteret. Igitur longè melius fuerit, vt dicamus alimẽtũ esse causam: at licet eius quod alitur, munus sit, alimentum sibi reddere simile, alimenti vero pathos vt immutetur, alitoq́; simile efficiatur: non dixeris tamen id quod afficitur, agenti vel minimam quandã talionem non posse referre. Hoc enim quàm lon

† Παθοῦσα. ipsa patitur.

52B

longè à veritate recedat, iam diximus, quũ huiusmodi argumẽtum tractaremus. Neque nos solùm ita sentimus, verùmetiam philosophorum qui naturæ tum functiones, tum affectus enarrauerunt grauissimi: vnde cõstat rem omnem (etiam si fuerit multò potétior) affici ab illa cum qua versatur, idq; sensu haud obscurè percipiẽte: quod etsi ad primam applicationem latet, temporis tamen progressu facilè apparebit. Ita gladius, licet ad secãdum sit efficacissimus, vbi carnes vel mollissimas secat, obtusior redditur: ac durissimum lapidem aquæ gutta, si diutius in eum destillauerit, excauare potest. † Iã quid de iis quæ inter sese miscentur dicendum sit,) nemo nescit: quippe si in aquæ feruentis amphoram, gelidæ aquæ heminam effuderis, id quod ex vtrisq; mixtũ est, non solũ heminã victã esse declarat, sed etiã quòd vincẽs quoque patiatur. Rursus si in frigidæ amphoram, feruentis aquæ heminam effundas, succumbet quidem hemina, at afficietur interea (licet non ita multùm) amphora. Verum, vt iam antea diximus, non est instituti nostri in hoc opere, neque contẽdere, neq; sermonem protrahere: sed quoad eius fieri potest, quàm celerrimè docere. Igitur leuce, id est vitiligo, maximus al

† *In anti. legitur, τί δὴ γίγνεται περὶ τῶν κεραννυμένων. id est iam quid fiat in his quæ inter sese miscetur: non τί δεῖ λέγειν ὅτι, vt est in impress.*

teratricis facultatis est error. Sūt alij quoque multi paruiq́ue errores, quum vel per humiditatem, vel siccitatem, vel calorem, vel frigus, caro immutatur. Sed non solū ob alteratricis facultatis imbecillitatem, pars aliqua priuatur alimento: verumetiā vbi attrahendi vis fuerit imbecillior, aut expultrix immodicè mouerit. Atqui tum immodicè mouet expellendi vis (vt & antea diximus) quum retentrix potētia grauatur, aut ob excrementorum vel multitudinem, vel acrimoniam, aut ob propriā imbecillitatem: tunc enim necesse est, vt cum eo quod redundat, simul etiam quod vtile est, excernatur, vt in lienteria, dysenteria, choleraq́; fieri solet. Quòd si expellendi facultas fuerit imbecilla: necesse est carnem tum humidiorem fieri, tum pluribus excremētis impleri. Atqui multorum excrementorum redundantia, ob alteratricis facultatis imbecillitatē accidit. Itaque si simul vtranque potētiam à sua functione aberrare contigerit, vt attrahendi vis multum alliciat succum, non possit autem alteratrix quicquid attractum est cōficere: tum multa redundare excrementa, ac expultricem vim hoc tempore minus probe imbecilliusq́; suo munere fungi, & hanc ob rem complura in carne excremē-

ta consistere, necesse est, ita fit vt pro excrementorum tum specie, tum quantitate aliàs aliter caro immutetur, vt interim œdematis, id est mollis tumoris, interim inflationis, nõnunquam aquæ intercutis referat speciem: atq; hoc genere continetur illa aquæ intercutis species, quē anasarca nominãt. Verum nõ est nobis immorãdũ (vt opinor) in ijs, quippe qui non omnia symptomata particulatim explicare decreuimus: satis enim videtur ea quæ ad studiosorum exercitationem cõducere possunt proposuisse. Igitur haud importunũ fuerit ad aliud symptomatũ genus transire, quod non longè abest ab ijs quæ in actionis noxa consistunt. Hoc genus, in excrementorum tum quantitate, tum qualitate conspicitur: siue potentiæ noxa adueniat siue intempestiuè irritetur, siue à prauo motu potentia excitetur, aut instrumentum aliquod hianti ore pateat, aut rumpatur, aut erodatur: id quod in sanguinis excretione videre est: satius enim fortasse fuerit ab hac initium sumere, quippe quæ fere semper ex genere videtur esse præter naturam. Nam excepto eo sanguinis fluore, qui mulieribus ab vtero defluit: reliquæ omnes sanguinis expulsiones toto genere præter naturam esse censentur.

dum excesserit. Horum omnium causa trifariam distinguitur, quippe vel facultas ora vasorum aperit, vt in sanguinis fluore è naribus videre est: vel sanguis ipse malè affectus est, aut vasorum aliquod male affectum. Sanguinem male affectum dico, vel quum adeò vitiosus est (Græci cacochymon vocant) vt vasa quibus continetur erodat: vel adeò est auctus, vt à vasis contineri non posit, atq; hic vt vas ipsum rumpere potest, ita vasorũ ora aperire potest. At vasa male affecta dicuntur, si vel molliora vel duriora, vel tenuiora fuerint. Id quod nonnullis à natura cõtingit, quorum figmentum statim in vtero vitiatur: quanquam etiam molliora à redundante humiditate, duriora ab ariditate, tenuiora ex partis illius abolita nutritione, nonnũquam proueniunt. Quod immodicè molle est, facile rumpitur ob imbecillitatem: at valde durum, quia haud facile multum extenditur: tenue ob venarum vtrasq; huiusmodi affectiones, non solum ab internis causis, verum etiam ab externis rumpi facile potest. Verum non omnia (vasa) similiter erodi possunt. Nam durum crassumq;, erodi contumax. Ita de hiatu quoq; dicendum est: nam vasa imbecilla, mollia, & tenuia, prona sunt vt ora ipsorũ

(Non est in gra.

di impetum cōcitatur, nulla vel graui, vel mordaci re ipſum irritante: ſed ob id duntaxat, quòd præter naturam quidpiam in eo continetur. Eſt autem communis omnium quæ præter naturam ſunt definitio, ſi (poſtea quàm concocta ſunt) alere non poſſint. Hac ratione (vt opinor) nō ſolum acida pituita, aut ſalſa, verū dulcis quoq; nonnunquam in ventriculo conſiſtens, ipſum ad vomitum prouocat. Haud aliter ſanguis, vbi in ventriculum effuſus eſt, ipſum ad vomitionem impellit. Solet ventriculus etiam ad inferiores partes excrementa tranſmittere, idque aliquando celerius, aliquando tardius, aut minus, aut plus, aut ſępenumero, aut rarò, vel vtile alimentum, vel corruptum, aut à ſupernis in ipſum deriuatum, aut in ipſo genitum. At excretio ſolitū tempus præuenit, vel quia ventriculus ob multum cibum aſſumptū grauatur, vel pungitur, vellicaturque vt à re mordente,† quā vt alienam ac extraneam expellere nititur]. Cæterùm meminiſſe debemus, quum multum quid dicimus, id trifariam fieri poſſe, vel eo quòd potentia imbecillior ſit quàm prius eſſet: aut quia aſſumptum alimentum immodicum eſt, aut ob vtranque cauſam. Pręter iam dictas cauſas alimēta quoq; tum hu-

† Ita erat vertēdum ex græ. vel vt aliquid, tanquam alienū & ſibi non familiare, expellat. Erat autem hoc tertiū tertiacan, a Vemitus Lupano ſupra tradita.

midiora, tum viscosiora ingesta, velocem deiectionẽ efficiunt: quæ tum celerius delabuntur, quum leuiter post eorum assumptionem ambulaueris, vt cõcutiãtur quidem, sed non ante tempus per corpus digerantúr, id quod per concussiones interdum accidere videtur. At quoniam cõplures sunt intestinorum circumuolutiones, necesse est vt alimenta per singulas, ex superioribus ad inferiora deferantur. Inde autem eo quòd grauia sunt, vltra ascendere nequaquam possunt, verùm ipsa in circũuolutiõibus impacta, intestinorũ ipsorum actione propelluntur: quippe habent intestina insitam vim, qua expellãt ea quę sibi molesta sunt. Atqui humida, viscosaq; alimenta facilè permeant, siue id ab ipsorum grauitate, corporisque quassatione contingat, siue ab intestinorum actione protrudantur. Atque de citæ deiectionis causis, hæc dixisse satis fuerit. Tardi' quã pro consuetudine excernit venter, aut ob intestinorum vel imbecillitatem, vel obtusum sensum, aut ob alimentorum tum paucitatem, tum qualitatem. Quippe quę imbecilla sunt, protrudere non possunt: quibus verò sensus obtusus est, non facilè percipiunt ea quę ipsis molesta sunt: atqui hãc molestiam expulsio sanare solet. Iam

alim

aliméta pauciora quidem quàm oportet, pauca continent excrementa, proinde nõ adeo grauant: crassa vero & acerba, nõ vt humida viscosaque facilè labũtur, sed contra lento mouẽtur per meatus incessu. Neque solùm intestinorum, sed musculorum quoq; abdominis imbecillitas deiectiones retardat, præsertim vbi duriora fuerint excrementa: tum enim non solum musculorum abdominis, verùm eorum quoque qui per thoracem tenduntur, efficaci auxilio opus est. Atqui pauciora quàm ex proportione multitudinis ciborum, redduntur excrementa, vbi plus ex ipsis transit in anadosin, id est, digestionem per corpus. Econtrario plura quàm proportione ingestorum deijciuntur, interdum ob defectum digestionis per corpus, interdum ob excrementa quædam è supernis ad ventris spatium defluxa. Porrò asiduæ excretiones, vel ob imbecillitatem, vel morsum eueniunt. Imbecillitatem instrumentorum ventriculi, vt subinde dictum est, intemperies efficit: At mordent ea quæ in ipsis continentur. Porrò quatuor inueniuntur causæ generationis eorum, quæ sic mordent: vna est medicamentosa quæpiam vis, vel cibis coniuncta, vel seorsum assumpta. Altera est alimento-

rum† corruptela. Insuper excrementa mordacia, quæ ex corpore ad ventriculi partes defluunt. Postremo eiusmodi excrementa in ipso genita, quemadmodum fit in dysenteria nata ab vlcere maligno. Potest & quinta huiusmodi symptomatum causa superaddi, nempe vehemens corporum sensus, siue is à natura, siue ab vlcere procedat. Est alius assiduæ deiectionis modus, ob causæ genus ab omnibus iam dictis discretus: quum musculi extremæ parti, per quam effluunt excrementa, adiacentes, resoluuntur: quippe huiusmodi deiectiones, à volũtatis imperio pendent minimè, proinde & intempestiuæ, & inordinatæ, & assiduæ sunt. Sed satis de excrementis iam dictum est. Reliquum est vt de vaporante spiritu, quem flatum quoque nominant, deinceps dicamus. Nam & is in ventriculi spatijs oriri solet, quum vel humores pituitosi ibi contenti, vel cibi, ab imbecilli calore in vapores resoluuntur. Etenim vt absolutum frigus vaporem haudquaquã excitat [neque enim extenuare, neque conficere, neque dissoluere cibum potest] ita vehemens calor, magna ex parte vincens ea quæ comprehendit, plusquam pro vaporis generatione, cibum extenuat, nisi is

† In Aldi. est ἀι διαφοραὶ. id est differẽtiæ. quam lectionem sequitur Lina. Vertit enim, ciborum qualitates.

suap

ſuapte natura facile in flatum tranſeat: verùm ſpiritus ita genitus, & turbidus erit, &(vt ita dixerim) nebuloſus: quinetiam paucus,& parum duraturus, vt ad vnum aut alterum ructum ſtatim euaneſcat. Calor autem in cibos agens,ſi parum validus fuerit, vt eos quodammodo diſſoluit, ita non omnino conficit:atque hinc flatus ſiue ſpiritus exoritur. Atque,vt vno verbo abſoluam, quemadmodum in externis rebus videmus, vt frigidiſsima conſtitutio maximè ſpirāte Borea,aërem ſereniorem reddit,ac calidiſsima per æſtatem conſtitutio,ambientem nos aërem purum efficit mediæ verò conſtitutiones,nebulas pariunt;ita in animātibus accidit. Neque enim calor per extremam imbecillitatem, neq; quum vehementes ſunt ei vires: ſed quū mediū inter has affectiōes obtinet, flatum gignere poteſt.Hic ſi per os reijcitur,ructū facit.Si verò per inferiorem extremamq́; partem dimittitur, flatum reddit,interim ſtrepentem,interim ſine ſtrepitu. Quum verò per neutrā partium defertur,flatum ſeu inflationem(vt vocant) efficit:ſymptoma nimirū ventriculi ob imbecillitatem non potentis ſpiritum tum redundantem tum nebuloſum expellere. Atquè inteſtinorum aliàs aliæ partes,

quum huiuſmodi ſpiritus in ipſis & continetur, & mouetur, varios excitant ſtrepitus: qui licet non omnes ſortiti ſint nomina, poſſunt tamen ſic declarari, vt nemo vel mediocris ingenij, non intelligat, & quale, & quantum ſit excremētum, & in qua potiſsimum parte circumuoluatur. Quippe ſi acutum tenuemq́ue ſonum reddiderit ſpiritus, per tenue & omnino anguſtum defertur inteſtinum: ipſeq́ue & purior, & magis aëreus eſſe deprehenditur. Quòd ſi ſpiritus inflandi vim habeat, exiguum ſimiliter ſtrepitum excitabit, dum per tenuia inteſtina reuoluitur, ſed non adeò exactè acutum, tenuemq́ue. Atque omnes huiuſmodi ſtrepitus, in ieiuni inteſtini ſpatijs conſiſtere ſolent, eoq́ue minus reſonant, quo magis ad reliqua, inferioraq́ue inteſtina deſcenderint. Porrò ſunt alij bomboſi (vt ita dicam) bombis latiſsimarum tibiarum non abſimiles, quales habere ſolent ij, qui tymbaulæ, id eſt ſiticines, nominantur, quę ob materiam ex qua cõſtant, purum ſonum reddere non poſſunt: & viæ qua ſpiritus tranſit, latitudo ſonum efficit grauiorem. Atqui huiuſmodi flatus in craſsis inteſtinis conſiſtunt, vbi vacua fuerint ab excrementis. Quòd ſi humiditas aliqua

in ipsis contineatur, ab hac quoque prodibit quædam bōbi species, quam † murmurillum vocant: futuram nuncians humidi excrementi deiectionem. Etenim eiusmodi strepitus species, vtrunq; significat: deiectionem quidem, quia à mouente natura fit: humidum vero excrementũ, quia murmurationem habuit comitem. Porro strepitus flatũ foras missum sequẽs, si murmurilli speciem refert, deiectiones ab ipso fore prænunciat: si vero purus, & vt ita dixerim, resonans, clarusq́; fuerit, alterũ duorum, aut intestinũ esse inane, aut in superiori eius parte excrementa admodum dura cōtineri, significat. Est & alius inter hos medius strepitus (vt ita dicã) bombosus, ab affectione inter iam dictas media ortũ habens. Qui vero veluti stridorem refert (Græci τρυτμὸν aut τριτμὸν dicũt: quippe vtroq; vocabulo vtuntur, alij per υ, alij per ι, priorem syllabam scribẽtes) is ab instrumentorum angustia, & inflante spiritu, atque pauca humiditate procedit. Sed de his quantum præsenti instituto opus est, satis iam dictum est. Proinde, ad ea transeamus quæ à supernis in vẽtriculum confluũt: diximus enim has ob causas tum humidiora, tum plura congeri excrementa. Porro fluxio à supernis partibus in ventriculum fit

† βορβορυγμόν.

fit ſubinde, vbi præualida facultas expellit excrementa. Interdum quum adeò imbecilla facultas eſt, vt ne id quidem quod vtile eſt, ferre poſsit. Itaque excernitur id quod redundat, tum in criſibus, tum nonnunquam per bonam valetudinem quemadmodum in mulieribus ſingulis menſibus fieri videmus: itidem per cruentas dyſenterias, Hippocrates accidere dixit iis, quibus membrorũ aliquod mutilatũ eſt. Atqui videmus id non ſolum illis, ſed aliis quibuſdam per definitos circuitus euenire. Quotquot autẽ ita inanitos vidimus, omnes prioris vitæ exercitationẽ, cũ ignauo otio permutauerant: atque huiuſmodi excrementum, ſola quautitate abalienatum eſt. Alterum qualitate peccat, & magna ex parte in acutis morbis criticè expellitur: nonnunquam in his quoq; quorum habitus liqueſcit. Porrò inter hoc †quod omnino inutile, prauumq́ue excrementũ eſt, & illud vtile, de quo diximus, aliud tertium excrementorum genus medių inuenitur, vt in vẽtriculo, cibusſemicoctus. Hoc per hepaticas maximè affectiones excernitur. Nominantur autẽ hepatici, quos ob iocineris imbecillitatẽ morbus infeſtat, etiã ſi nulla affuerit phlegmone. Similis enim affectus tũ euenit huic viſceri

†Hic mendoſe additur in Aldi. καὶ, id eſt &.

sceri,qualis† imbecilli ventriculo accidere solet,quũ appetit quidem cibos,sed*quos cõcupiuit,incoctos relinquẽs,& grauatur, & eos semicoctos intestinis trãsmittit. Ac ventriculus ipse ad vomitũ insurgere potest:iecur verò habet affectum vomitioni proportione respondentem,siquidem alimentum quod per ora vasorum mesaraicorum ad sese cõuellebat, rursus semicoctũ per ea respuit. Est verò huiusmodi excremẽti species,vti maioribus nostris placuit,similis aquæ in qua ablutę fuerũt carnes.At sati' fortasse fuerat nõ ita simpliciter pronũciare:sed vt absolutior euaderet imago & cruẽtę,& nuꝑ mactatę, sermoni superaddere.Quòd si quis hoc excrementũ aquosum sanguinẽ appellauerit,is quoque boni interpretis munere funct' mihi videbitur. Atq; hoc symptoma semicoctorũ ciborũ vomitioni proportiõe respõdet:alterũ verò humidis vẽtriculi excremẽtis ab solutã quidẽ cõcoctionẽ assecutis, sed quò minus per corpus digerantur impeditis,assimilatur:vt enim sub his grauatus ventriculus ad expellendũ excitatur, haud aliter iecur,vbi ex tradito sibi cibo, satis delectatiõis fructusq; perceperit,id quod residuũ est diutius tolerare nequit.Itaq; alimentũ quũ vlterius progredi ob causam aliquam

non

† Mendose legitur in codic. Aldi. ἄπαυδ v pro ἄπονον.

** ἅπροσάνρητος est in gra. quod Lin. vertit, quos sibi admonet.*

non posit, vt ad ventriculum redeat necesse est. Atque apparet sanguis tũ excretus, & nigrior, & splendidior eo, qui à natura sua non deflexit, vt videatur ex sanguine & atra bile cõmixtus. Sanguis enim solus per se ob refrigeratione nigricans, tantum abest vt splendorem vllum acquirat, vt etiam eum quem ab initio habuit, amittat. Sed atra bilis vel sanguine ipso splendidior est, quemadmodum & mortui maris bitumen, quod iudaicum vocant. Neque enim grumi exemplo, ex refrigerato, sed ex immodicè assato sanguine fit atra bilis: vnde & lucidum splendorem obtinet, † & feruet veluti quidam cinis',) ac frigida quidem est, quia terrestris, sed caloris non expers, quemadmodum & cinis, & acetum. Porro succus ex ventriculo in iecur delatus, hoc modo afficitur, vbi diu in ipso manens, digeri per corpus non potest. Ac sunt nonnulli qui hanc excretióis speciem dysenteriam nominẽt, quippe ita affecti vellicari solent, non aliter quàm dysenterici, ob flauæ, ✶ ni fallor, bilis acrimoniam, quam dum sanguis assaretur, acquisiuit. Sed vtatur quisq; quo libuerit nomine. Iam cruentorum excrementorum qua

† Horum loco hæc adduntur in Græcis cod. quos vidimus. Neque enim sicuti grumus ex sanguine refrigerato, sic & atra bilis generatur: quin etiã prorsus è ecõtrà, ex immodicè assato & incenso veluti cinis quidã atra bilis efficitur.

✶ Malè legitur in Aldi. ἄπε ἅμα, pro ἄπε γὰρ οἶμαι.

tuor

tuor ſunt omnino differentiæ:vna eſt, vbi ſanguis per circuitus quoſdā emanat, vel ob mutilatum membrum, vel ob exercitationem derelictam. Altera quum ob imbecillitatem hepatis aquoſus ſanguis deijcitur, haud abſimilis loturæ carnium. Tertia (quā nuper diximus) ex melancholico ſplendenteque ſanguine cōſtat. Atqui per has tres, quas diximus differentias, & multum eſt excrementum, & affatim excernitur. Per quartam verò paulatim & breuibus interuallis deiectio fieri ſolet, nonnunquam ſynceri ſanguinis, nōnunquam grumoſi, cum quo interdum puris quoq; nōnihil excerni conſpicitur, itidem, & ramenta (Græci ephelcidas vocāt) & partes quædam inteſtinorum membranis ſimiles. Sæpenumero dēſum quoq; ſtercus excernitur, cruētis guttis reſperſum. Igiť ob quos affectus tres differentiæ priores eueniant, iam dictum eſt. Quartæ verò, cuius modo meminimus, affectus eſt vlcus inteſtinorū: atq; hanc ſolam dyſenteriæ vocabulo quidā dignātur: hoc ideo diximus, quòd multi ſunt, qui neglectis rebus, nimis anxiè circa voculas verſantur, atqui prætereunda cēſemus nomina. Sed præter iam dicta, eſt aliud dyſenteriæ genus, tenaſmum vocāt, ob recti inteſtini vlcus eueniens. Ac cæte-

ra quidem symptomata dysenterię similia habet, tensionis verò vehementia, dysenteriá lõgè superat. Vrinę tũ suppresśiões, tũ deprauatę expulsiones, excremẽtis, quę vel in vẽtre retinẽtur, vel præter naturam deijciuntur, proportione respondere vidẽtur. Supprimitur quidẽ, vel ob vesicę imbecillitatẽ, excernere non potentis, vel ob ostioli ipsius angustiã. Ac huiusmodi ambo vesicæ morbi, vnum commune habent symptoma, ischuriam, id est vrinæ suppresśionem, siquidem vrina in ipsa detinetur. Est & aliud symptoma, quum nihil penitus vrinæ in vesicam delabitur abolita nimirum renum actione: atque hoc multi medicorum itidem ischuriá appellauere, quum reuera non sit ischuria. Sed permittamus eis huiusmodi vti appellatiõe, quũ non habeat aliud proprium peculiareque vocabulum. Verùm affectuum differentiam interim ignorare non oportet. Alius enim affectus cẽsendus est, quum oppleta, alius quum vacua nihilque omnino in se cõtinente vesica, nõ redditur vrina: Nam in ea affectione qua vesica plena est, aut os ipsius angustum est, aut hoc se habente secundum naturam, ipsa ob imbecillitatem neque contrahi, neque foras pellere vrinam potest. Os itaque fit augustum,

†vel

†vel quia obturatur, vel quia clauditur]. Obturatur aût vel à grumo, vel crasso pure vel lapide, vel callo, vel tuberculo quod in meatu ipso natum est, cuiusmodi in externis partibus omnibus accidere videm⁹, vt auribus, naribus, pudēdis, & sede. Clauditur verò aut ob tumorem præter naturã, aut ob multam siccitatē. Tumor prodit à phlegmone, schirris, reliquisque tumoribus, qui vesicæ ceruicē attollere possunt, adeò vt †in externum quoque meatum molles porrigatur.] Siccitas ab ardētissimis maximumque squalorem inducētibus febrib⁹ prouenit, in quibus subinde videmus laborantes sic affici, vt ne loqui quidē possint, nisi irrigato prius ore. Cęterum haudquaquam opus est, vt inquiram⁹, quas ob causas vesica imbecillior reddatur, quippę quas sæpenumero, quum dē multis alijs partibus disputaremus iã diximus, siue illis, vt similaribus, siue vt instrumentis accidant. At vesicam nonnunquam immodicè impleri (id enĩ est ei præ cæteris peculiare) & ipsi vidim⁹, & ab alijs audiuimus. Etenim deprehēsi sũt quidam vesicã oppletam habentes, qui veriti surgere à cœna vt meierēt, ita meiēdi functione priuati fuerunt, vt deinceps lotium excernere nequirent, quamuis id

† δ' ἐμφράξιν τε καὶ μύσιν.

† *In græc. cod. legitur* εἰς τὸν ἐντὸς πόρον ἀποχεῖ τὸν ὄγκον. *i. in internũ quoque meatũ moles porrigatur. Linac. autē vertit: in internũ meatũ vrinã refundãt. Videtur autem in græ. legisse* οὖρον *pro* ὄγκον.

rim eorum duntaxat succorum, quos venæ continent: deinde quod ita liquatum est, modo in vētrem, modo cum vrina defluit, nonnunquam in sudorem transmutatur. Itaque venarũ succis in serosam saniem resolutis renes ad sese excremētum huiusmodi trahunt, pręsertim vbi integra valetudine constant: tum enim serũ à venis expurgant, & continenter vesicæ trāsmittunt fluxionem. Quum verò renes inualidi fuerint, vt trahere nequeant, tũ venæ eiusmodi serum, aut in vētrem demittunt, aut vniuerso corpori ipsum tradentes, derepente habitum ad quam intercutem transmutant. Si vero crassius fuerit id quod eliquatum est, nequeant vero renes ipsum trahere, vt in ventrem conflat necesse est. At vbi caro sic liquefacta est, tum vel venter suscipit fluctionem, si crassum fuerit quod eliquatum est, vel sudores profluent, si in vapores resoluatur. Atq; de eliquatione tum carnis, tum sanguinis, hęc dixisse in pręsentia satis fuerit. Reliquorum lotij symptomatum, alia quidem vesicæ, aut renum affectus quosdam ostendunt, de quibus in aphorismis Hippocrates scripsit: alia quantum vel cruditatis, vel concoctionis sanguini accesserit, declarāt, atq; de his in prognosticis tradi-

tum est. Opportunum itaque videtur, vt ad sudores trâseamus: de quibus iam quodammodo dictum est, quòd resoluto interdum habitu eueniât: ac nominatur hic affectus syncope, cuius rei contrarium per criticos sudores accidit: quippe qui robustas vires annunciant, tantum abest vt dissolutam portendant naturam. Huiusmodi enim sudores corpus purgant, atq; his haud absimiles sût sudores, quos & modica exercitatio, & balneum, & æstiuus calor euocauit. Atqui per immodicas exercitationes vtilis quoque humoris nonnihil excernitur. Odorem etiam & calorem excremento quod expurgatur similem referût. Multus verò sudor effluit, aut ob corporis raritatem, aut ob excrementi tenuitatem, aut eius abundantiam. E diuerso à côtrariis causis detinetur, si paucum, si viscidum, si crassum fuerit excrementû, aut si constipantur meatus. Id verò ipsis accidit, vel quia obturantur, vel quia claudun tur. Obturantur à succis tû crassis tum viscosis. Clauduntur vero, vel †ob inediam, vel mollitiem. Atq; vt reliquorû excrementorû, ita sudoris quoq; tû suppressio, tû excretio, ob viriû in carne imbecillitatê euenire solet. Porro tû vesica, tû vêter tolerât nônûquâ côtêta in ipsis excremêta, adeo

† *In græc. est διὰ ἐυτροφίαν ἢ ψῦξιν, ἢ μαλακότητα, id est ob copiosiorẽ nutritionẽ, vel perfrigerationẽ, vel mollitiem. Lin. antẽ vertitatrophiam, id quod in græ. quos vidimus, habetur ἐυτροφίαν. Sed in antiqua versione illius l.co habetur, ob corporis spissitudinẽ.*

adeò facilè vt grauatè ad expulsionem insurgere videātur. Nonnunquā contrā, ne pauxillo quidem tempore sustinēt: sed & molestè ferunt, & nihil non reijciunt.

Quæ ventriculo & vesicæ accidere dicebat, accidūt etiā singulis nostri corporis partibus, vt quibus insint naturales facultates: tamen cum hæ facultates singulæ non sint in eodem temperamento, corporis malè affecti vires nō semper ex æquo læduntur, vt in actionibus alteratricis facultatis & motus voluntarij videre est. Naturaliū enim facultasiū qualibet vt vna aliqua elemētari qualitate ad actionē perficitur, ita ea qualitate a iusto naturali modo aberrante damnū sentit: id quod hoc cap. Gale. ostendit in ijs facultatibus præsertim, quæ ad nutritionē spectāt, idq; nō solum in pueris sed etiam in iuuenibus & senibus.

CAP. III.

CAeterùm quum hic sermo ad omnes partes communiter pertineat; ipsum ad finē vsque seruare & simul persequi voluimus. Etenim mirum incredibileq; videtur, corpore aliquo noxam perpessō, vires ipsius omnes nō ex æquo lędi: sed alias magis, alias minus, alias haudquaquam. Nemo enim ignorat, nullius partis functionem ipsius essentia manente illæsa, posse impediri. At sæpenumero qualibet

parte actionẽ aggrediente, aliàs alia functionum læditur, neque enim simili apparatu opus est ad alterationem. atq; ad eas actiones quæ à voluntatis imperio prodeunt. Quippe ad alterationem satis est, vt omnia sibi inuicem proximè accedant, neq; opus est vt locum loco mutẽt, † neque ab vllo suscipiantur: neque teneant quidpiã, neq; fulciantur. Per actiones verò ab electione prodeuntes, siue trahendũ, siue detrahendũ, siue impellendũ aliquid fuerit, fieri non potest, vt sine motu secundũ locum fiat actio. Itaq; si corpus adeo fuerit molle, vt & humidum, & fluidum, atq; infirmum sit, ipsum neq; similiter trahere, neq; continere, neq; propellere potest. Nam in omnibus huiusmodi functionibus, necesse est eos qui agunt, & firmos esse & intentos. Humiditas autem, nõ prohibet, quominus ea quæ inter se iuncta sunt alterentur, præsertim si cum humiditate calor quoq; cõueniat. Neq; vlla qualitatum agentiũ res vicinas perinde alterare videtur atq; calor. Hinc manifestum est, quod corpus vehementi, tũ calore, tũ humore præditum, quàm celerrimè alterabit, id est & concoquet simul proprium alimentum, & sibi assimilabit. Durũ vero, sed ita durum, vt nec difficile ad flectẽdũ sit,

[καὶ πρακτικὰς ἐνεργείας. i. & practicas functiones.

† οὔτ' ἀντιλαμβάνεσθαί τινος id est neque aliqua apprehendant, videtur interpretandum.

536

ſit, firmiter autem innitatur id & trahere vehementer quidlibet, & impellere violẽter & detinere fortiter poterit: neq; enim labaſcit quum tẽditur, vt ea quæ ſunt valde mollia, neq; vllum ſubeſt periculũ ne frangatur immodicè extentum: denique quicquid ſemel cõplectẽdo apprehendit, id retinere poteſt. Quum ſi agere haudquaquam poſsint ea, quæ vel ob duritiem vix flectũtur, vel ob humorem nimis ſunt mollia: vt enim illa ad amplexus ſunt inepta, ita hæc debili anſa innixa, facilè elabi ſinunt ea, quæ comprehenderunt. Igitur *optimè nutriũtur calida & humida corpora: alterant enim quàm celeriter, & alliciunt ad ſeſe alimentum, mox in intimis partibus reponunt, deinde aſsimilant. Peſſimè omnium frigida & ſicca: neq; enim alterare poſſunt, neq; ſuſcipere, neque apponere, neq; aſsimilare. Iam calorem celeriter alterare poſſe, antea dictũ eſt, atque in hac re conſiſtit cõcoquẽdi ratio. Quòd verò humidiſsimũ idemq; mollıſsimum corpus, facilè in ſeſe recipiat id quod alteratum eſt, admonitione potius quàm probatione indiget. Similiter quod durum & ſiccum, nihil permittat ad ſe ingredi, priusquàm & frangatur, ac veluti exulceretur. Itidem quod corpora humidiora

*In anti. legitur τὰ χείϛα. i. ceterrimè, non κάλλιϛα.

tum facilius, tum celerius & adhęreant, & coalescant: duriorum verò alia haudquaquam, alia non facilè: sic afficiantur, neminem latere puto. Atq; vt æs, ferrum, aurum, & lapides, silẽtio prætereamus, de plumbo loquamur. Quippe manifestè cõstat plũbum cum plumbo haudquaquam coalescere, nisi prius calfacta fundantur. Itaque pueri alijq́; quorum corporis temperamentum & calidius est & humidius, in his quę ad concoctionem, appositionẽ, adhæsionem, atque nutricationem pertinent, optimè degunt. Etenim & concoctio, & nutricatio, alterationes esse censentur. Appositio fit quum cibus in roris speciem redactus ab alito suscipitur. Adhæsio autem est alimenti cum alito conglutinatio quædam, dum in vnum coalescunt. In his omnibus non mediocrẽ præbet vsum ad assimilationem ipsius alendi corporis humiditas: quippe quæ constitutionem alimento habeat similem. Digestionis autem per corpus in pueris instrumenta, licet ad obeundas functiones parum sint valida, sunt tamen satis idonea, nihilq́ue ipsis deesse videtur. Nam venæ moderatam fere soliditatem & robur obtinent. At retentrix in ipsis facultas imbecillior deprehenditur, quam ob rem celeri

leriter † excernũt, siue grauet eos aliquid, siue aliam quamlibet perpetiantur molestiam. Porrò expellendi facultas pueris, itidem vt hęc modicè imbecilla est. Quãquam retentrix facultas nõ solùm in pueris, verum etiam reliquis omnibus, expultrice videtur imbecillior, etiam si fuerint æquales, idq́; ob temporis, quo actio perficitur prolixitatem, longiori enim tempore indiget retentrix potentia, quò suo munere fungatur: expultrix vero breuiori tèmpore actionem suã perficit: quippe quæ vnico impetu id quod molestum videtur, impellere, abiicereq́; potest. Quemadmodum enim in externis rebus videmus hominem vt proiiciat à se onus aliquod, satis fortem, eundem tamen non posse ipsum tota die portare: ita internis quoque instrumentis vsu venit, vt facilius à se propellant id quod molestũ est, quàm multo tẽpore retineant. Igitur pueri (nã de his nobis sermo est) vt alteratricis facultatis robore iuuenes superant: ita in attrahendi facultate sunt ipsis longè inferiores, quamuis ne in hac quidem deficias eos quicquam, quod ad eius muneris functionem desiderari posit. In duabus reliquis facultatibus à iuuenibus vincuntur: quanquam non deprehenditur

expul

† *In antiquo legitur non* ἀποκρίνουσι*, &c in impressis, sed* ἀπολήγουσιν*, i. ab opere desistunt.*

expultricis imbecillitas, idq; ob temporis breuitatem, quo suo fungitur munere: quippe crebrius, & vomunt, & deijciunt quàm iuuenes, nō ob expultricis potētiæ robur, sed ob retentricis imbecillitatem. Atq; in concoctionibus, quę ad ventriculum pertinent, si humida molliaque sumpserint, ea perinde vt iuuenes concoquere possunt: dura verò deterius conficiunt. Et enim puerorum calor, ad vaporis naturā: iuuenum verò, ad siccitatē magis accedit. Atqui humidiora corpora, humidioribus indigent alimētis: sicciora siccioribus. Igitur si concoctio est, alteratio alimenti ad propriam aliti qualitatē: consequens est, humidiores mollioresq; cibos pueris esse magis peculiares, iuuenibus vero aridiores. Senes ad omnes ferè functiones, corpus malè affectum habent, quippe qui iuuenibus sunt aridiores: præterea frigidi sunt. Igitur neque probè concoquunt, ob caloris penuriam: neq; nutriuntur partim ob siccitatem, partim ob alteratricis facultatis imbecillitatem. Iam digestio per corpus ipsis & † tarda & imbecilla est, nimirū instrumentis veluti torpentibus ob frigiditatē. Deiectiones vero, quæ quidem breuibus interuallis eueniunt, potentiæ imbecillitatem * non arguunt: quæ vero longi

† In antiquo est nō βραδεῖα, sed βραχεῖα id est breuis, &

longiori ſpatio, malè perficiuntur. Cæterum ad functiones practicas, † durum & calidum inſtrumentũ magis idoneũ eſt: frigidum verò & humidum maximè imbecillum. Reliquæ duæ cõiugationes, inter has mediũ locum obtinẽt. Atq; ſi ætates ſpectes, frigidum ſimul & humidũ corpus haudquaquam deprehẽdes, iam enim dictum eſt, ſenum corpora eſſe frigida & ſicca. Porrò inter prauas tẽperaturas, aliæ ſecundũ naturam propriam alicui conueniunt, aliæ ex acquiſitis prodeunt affectibus: vt exẽpli cauſa, phrenitis morbus eſt calidus & ſiccus, atq; ob hoc ad practicas functiones valentiſsimus. Cõtrà, lethargus imbecillus, quippe qui abundanti, frigidoq; humore partes irrigat. ✱ Atque huiuſmodi eſt quædam aquæ intercutis ſpecies,] maximè ea quæ tum leucophlegmatia, tum anaſarca nominatur. Deniq; frigidum vbiq; debilius eſt, & torpidũ, ſiue ſiccitas, ſiue humiditas frigori iungatur. Haud aliter inter naturales potentias, retentrix robuſtior quidem videtur, in aridioribus calidioribuſq; inſtrumentis, imbecillior verò in humidioribus frigidioribuſq;, ſiue ſtatim à generatione ita fuerint affecta, ſiue ſuccedente tempore huiuſmodi affectiones acquiſiuerint. Porrò

paucæ. ✱ οὐκ ἐξελέγχουσι. *i. non manifeſtè produnt. Linac. Vertit non detegunt.* † ξηρὸν eſt *in Aldi. i. ſiccũ. Sed in manuſcriptis legit* σκληρότερον *id eſt durius.* ✱ *In græc. eſt* τοιοῦτον δέ τι καὶ τῶν ὑδέρων ἐστὶ γένος, *id eſt Atque huiuſmodi quidpiam eſt, & hydropũ genus.*

animaduertere in singulis partibus oportet quantum recedāt à modo: vt exempli gratia, nerui, tendones, musculi, syndesmi, id est ligamenta, quāto sicciores tanto robustiores esse necesse est. Nisi adeò modū excesserint, vt vix flecti posint ob duritiem, & veluti friabiles videantur ob siccitatem. Atqui vbi sic affecti sunt, cōuulsione corripiuntur. Contrà naturalia instrumēta, quo sunt humidiora, eo sunt ad nutricationem magis idonea, etiam si ad extremam humiditatem ipsorū temperamentum perueniat: ad concoctionē verò non sunt aptiora, neq; seipsis, neq; aridioribus, quibus similis fuerit calor: nisi siccū aliquādo cibum exhibeas instrumēto sicco & squalido, non liberaliter ei miscens humiditatem. Cæterum & ad digestionē per corpus, & ad excretiones, corpora admodum dura, sunt inepta, quòd haud facilè vel dilatantur, vel cōtrahuntur: quorū alterum attractionem, alterū excretionē promouet. Sed rem omnem in paucos scopos contrahentes, summatim perstringamus. Calor auctus, ad omnē alterationem efficacisimus est, nisi ad tantā vehementiam increscat, vt aliquandiu vim assequatur: nam tum primum redditur omnino inutilis. Frigiditas nulli functioni vtilis

est,

eſt. Siccitas ad robur & firmitudinem cõfert, niſi adeò fuerit aucta, vt corpora rigida, immobilia, ac friabilia efficiat. Humiditas ad nutricationem quidem mirificè facit, cæteris verò functionibus omnibus aduerſatur, ea excepta, quâ corpus augmẽtũ recipit: huic enim efficacius quàm nutricationi auxiliatur: qui enim probè augmentum conſequi voluerit, vt extendatur facilè, & inflectur opus eſt.

In omni fluxiõe admonet cõſiderãdã excrementorum quãntitatem & qualitatem, atq; excretiònis modum refẽrẽdum, ad cauſas iam dictas, hoc eſt, ad facultatis expultricis aut partis robur aut imbecillitatẽ, ad humorũ copiam vel qualitatem & ad corporis habitum iuſto rariorem vel denſiorem, cerebri fluxionibus in exemplum propoſitis: deinde ſymptomatum vteri cauſas adfert, vt menſium, redundantium ſuppreſſorum aut deprauatorum, tãdẽ etiam adiecta cauſa priapiſmi & gonorrhœa.

CAP. IIII.

SEd non abre fortaſſe fuerit hoc loco finẽ huic operi imponere. Neq; enim (vt iam antea dictum eſt) omnia particulatim perſequi, ſed ad ſtudioſorum exercitationem, multis exemplis, ad cõplures ſymptomatũ, tum ſpecies, tum genera,

ſer

ſermonem inducere propoſuimus: verùm quia non ad tantam creuit liber magnitudinem, quin plura capere poſsit, dicamus ea quoq; quę hactenus fuerunt omiſſa. Siue è naribus, ſiue auribus, ſiue palato, ſiue oculis, ſiue faucibus, ſiue vtero, aut ex reliquarum partium quacunq; aliquid profluit, eius tum quantitatem, tum qualitatem conſiderare, atq; excretionis modum in cauſas iam dictas reducere oportet. Sic enim inueniuntur ſymptomata, quæ à ſimilarium intemperie ortum habent, itidẽ inſtrumentorum morbi: inſuper qualis, quantaq́; fuerit materia. Veluti (exempli cauſa) tum deſtillationis, tum grauedinis (hæc coryza, illa catarrhus, Græcis nominatur) cerebrum ſtatim cauſa eſt, vt pars quidem ſimilaris, vel à frigore, vel à ſolis ardore, ad intemperiem reductum: vt inſtrumentum verò, quatenus à plenitudine infeſtatur. Igitur quemadmodũ profluuiũ in ventre per cruditatem fieri ſolet, ita dictorum affectuum vterq́; in cerebro. Nominamus autem deſtillationem, vbi ad os excrementum defluxerit: grauedinem verò ſi nares infeſtet. Raucitas (Græci branchum vocant) ob deſtillationem imbutis faucibus fieri ſolet. Si ad gurgulionẽ fluxio deriuetur, aut vuã (vt vocãt) parit, aut aliàs

aliàs in tumorẽ ipſum attollit. Si in adenas, quæ in fine oris vtrinq; ſibi inuicẽ apponũtur, antiadas facit. Si in partes illis adiacẽtes, pariſthmia. Atq; deferẽ fluxio à capite, nonnunquam in ventrem, nonnũquam in aſperã arteriam, vtrilibet mirificè nocens. Verùm de huiuſmodi fluxionum noxis, maiores noſtri accuratius ſcripſerũt, & nos in medẽdi methodo de ipſis amplius dicemus. Porrò de his, qui vel è pulmone vel thorace expuũt, iam antea in libro de criſibus diximus. Cæterum neque menſiũ ſuppreſsionem, neq; prauas expulſiones; omniũ quæ ex vtero profluere ſolent, difficile fuerit inuenire, ſi ſimiles tibi ſcopos propoſueris. Etenim nonnunquã vteri ipſius corpus, ſi ſolidũ fuerit, aut durum, cauſa eſt cur menſes ſupprimãtur: talis autẽ à natura factus eſt aliquãdo, adeò vt nil vnquã expurgare queat, niſi vel medicamentorum, vel temporis beneficio, ad meliorem transferatur conſtitutionẽ: Aut tractu tẽporis poſt generationem, idque pro illius affectus ratiõe, quo crebrius vterum infeſtari contigerit. Atq; vitioſa etiã venarũ anguſtia protinus ab initio in vtero contrahitur: fœmina hunc in modum malè formata. Cui proportione reſpõdet ea, quam adiacentia corpora faciũt in va-

ſis compreſsis cùm immodicè corpus craſ ſius euaſerit. Intemperies autem vteri & à natura oritur, & affectus quoſdam comitatur, quéadmodũ & denſitas. At detinentur etiam nonnũquam mẽſes ob materiã ipſam, quũ vel craſſum fuerit quod vacuatur, vel viſcoſum. Supprimũtur etiam nonnũquam, licet id quod euacuatur optimũ ſit, obſtructis ob huiuſmodi humores vaſis, quæ ad vterũ deſcendunt. Prꝭterea vniuerſi corporis occaſione, mulier interdum nihil expurgat, interdũ plusiuſto, interdũ minus, nõnunquam etiam deprauatũ. Nihil omnino excernit, ob multas exercitationes, & victum tenuem, & quũ ad alias partes repũt humores. Minus excernit, eaſdem ob cauſas, ſed remiſsiores quàm pro naturali conſuetudine. Plus autẽ, ob diuturnum otium, & victum opiparum. Cꝭterùm deprauatæ per vterũ fluxiones (nominatur verò id ſymptoma, fluxus muliebris) fiunt expurgato per hanc partẽ vniuerſo corpore. Atque talem ſemper refert ſpeciem id quod excernitur, quale eſt id quod in animante redũdat: quippe rubrũ excrementum, ſanguinis ſaniem declarat, album pituitam, pallidum bilem amarã. Præter iam dicta, eſt aliud ex vtero deprauatum profluuium, ob affectum aliquem

ipſ

ipsum infestantem eueniens. Insuper mẽses interdũ supprimuntur, nõ ob sanguinis penuriam, quamvel multa exercitatio (vt dictum est) vel tenuis victus induxit, neq; ob affectum in vtero consistentẽ, sed propter robustas vires, sanguine ad alias partes irruente. Verùm (vt nuper dicebã) haud difficile fuerit, quẽlibet (ni fallor) in his commentarijs versatũ, & iam circa multa exercitatũ huiusmodi per seipsum inuenire. Etenim neminẽ latet, quòd nõnũquã aut maior mẽsiũ copia fluit quàm anteà, aut minor, aut omnino nihil fluit, aut prauũ est quod effluit, ob ꝓprios vteri morbos, siue ipsius cornua, siue ceruix, siue totũ spatium afficiatur: atque sub hac sermonis diuisione ἄτρητοι Græcis dictæ, quoq; cõprehẽdi possunt. Iam priapismus est, quũ masculinũ pudendum intumescit & inflat inuito, habetq; causam hoc symptoma spiritũ inflantẽ. Gonorrhœa autẽ (id est seminis profluuiũ) si pudendo nõ intento euenerit, retentricis facultatis in seminarijs vasis imbecillitatẽ sequitur. Si verò intento pudendo acciderit: conuulsioni quodammodo similis erit affectus. Atque de his nõ oportet diutius differere.

ἄτρητοι Græ. dicũtur fœminæ quibus vteri meatus coaluit.

Docet qua methodo sint inuestigãda sympto mata sese inuicẽ consequentia, quorum me-

ratę quęlibet partes ꝓportione reſpódét. Porrò à naturali figura deflectunt partes, immodicè vel repletæ, vel inanitæ, vel à propriis ſedib' remotæ, aut reuulſæ. Cauſæ verò ſingularũ affectionũ plures ſunt, quàm vt in præſentia debeant explicari, quanquã eas haud difficu ter inueniet is, qui nõ oſcitãter, ea quæ hactenus præſcripſimus, perlegerit. Neque nõ facilè deprehédet cauſas, ob quas corporũ alia grauiter olent, alia remolleſcunt, alia durãtur, alia aliter proportione illorũ afficiuntur. Verùm nõ opus eſt in iis diutius immorari: diximus enim de ipſis in vltima parte libri cui titulus eſt, de ſymptomatũ differẽtiis. Atq; libri de ſymptomatũ cauſis, hoc loco finis eſto, ſi vnum dũtaxat addiderimus, cuius demõſtrationẽ in libro de ſymptomatũ differentia, in hunc locum diſtulimus. Nempe quæ ſymptomata ſe inuicẽ neceſſariò ſequãtur, & quæ nõ neceſſariò, quãquam ne id quidem videtur mihi longo egere ſermone: quippe ſatis fuerit, vnico exemplo huius rei methodum oſtendere, multitudinẽ eorum quę particulatim dici poſſent abiiciendo. Itaq; animaduerte, vtrũ ab vna cauſa perficiatur effectus, an à pluribus. Si ab vna, vt cauſam efficiẽtem ſequatur neceſſe eſt. Si à pluribus, nõ

est necesse:atq; hæc methodus in omni re cõmunis est. Haud aliter de symptomatis quoq; tibi cõsiderandũ est: quippe quod ab vno dependet, necessariò consequitur, vbi verò aliæ quædam causæ ad secundi symptomatis generationẽ accedũt, ipsum non necessariò consequitur ad primum. Neq; enim cruditatem (Græci apepsiá vocant) necessariò sequitur inflatio, vel mordicatio, vel humida aut multa deiectio, vel nausea, vel fastidium, vel immodica appetentia, vel ad functiones ignauia, vel languida mens, vel capitis grauitas, vel vigilia, vel cordis dolor: neq; etiã morbus comitialis, neque delirium, neq; stupor, neq; veternus: similiter neque mœstitia, neque aliud aliquod tristitiæ genus: ac multò minus melancholia, neque etiã colica, neque renum, aut lienis aut iecinoris, aut thoracis, aut articulorum dolor, itidem neque inæqualitas, neque horror, neq; rigor, neque febris: quanquã tum horũ, tũ reliquorum symptomatũ ferè omnium nullum est, quod nõ aliquãdo cruditates sequi videatur. Verùm & cruditatis magnitudo, & differentia, tum hominis natura, tũ sensus vel acutus, vel obtusus, item singularũ corporis partium & robur & imbecillitas faciunt, vt aliàs aliud symptoma crudi-

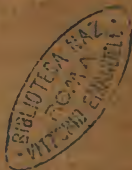
tati superueniat. Quippe magna cruditas tum maiora, tũ plura inducit symptomata: minor, verò, pauciora minoraq́;. Similiter & cruditatũ differentiæ, si frigidæ fuerint, & ad pituitæ naturã declinauerint, alia possunt inducere symptomata: si verò ad nidorẽ & calorẽ, alia: item si sint mordaces, aut non mordaces: præterea si vel resoluãtur in spiritum inflare potentem, vel non resoluantur. Atque hominis natura (vt diximus) vel confert, vel reluctatur symptomatum generationi, vt exẽpli causa, si obtuso sensu fuerit venter, neque rosione admodũ cruciabitur, neque dolebit, neq; multa deijciet excremẽta. Atque qui ita fuerint affecti, neq; cordis dolorẽ, neq; capitis iniuriam facile subeunt. Qui verò acuto sensu præditum ventriculũ habẽt, hi ad omnes iniurias subeundas sunt parati, principe parte è supernis mittẽte symptomata. Sed quid verbis opus est? quęcũque pars cruditatem fecerit, illa noxã sentiet, quæ fuerit maximè imbecilla: proinde nullũ symptoma necessariò sequi cruditatem, dici potest. Vbi verò alimentum per corpus nõ digeritur, siue priuatio, siue imbecillitas fuerit actiõis, atrophiam necessariò indũcet: quemadmodum in singulis partibus alteratricis potentiæ noxa.

Præterea expultricis facultatis circa excrementa, aut sanguificæ potentiæ aberratio (nam & ipsa expultricis functionis symptoma est) necessariò praui coloris inducit symptomata, vocaturq; alterum ipsorũ ἴκτερος, id est morbus regius, alterũ, quòd melancholico excremento constat, nomine caret. Ad hunc modum in omni symptomatum genere inuenies, quæ semper & quæ nõ semper se inuicem sequuntur. Sed ne prolixor sim, huius operis finis hîc esto.

FINIS.

INDEX EORVM QVAE IN HISCE SEX GALENI LIBRIS,

de morborum ac sympto-matum differentijs & causis, notatu quam-maximè digna cōtinentur.

*

 565

Caro

546

quan

547

Me

549

recu

FINIS.

